

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

BABIALI HALICILAR ÇARŞISI TARİHİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Gülbahar GÜMÜŞTEN ÇELİK

Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı

Halı, Kilim ve Geleneksel Kumaş Desenleri Programı

Tez Danışmanı: Doç. Naime Didem ÖZ

Ocak 2024

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Gülbahar GÜMÜŞTEN ÇELİK

BABIALİ HALICILAR ÇARŞISI TARİHİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

ÖZET

Adını üzerinde bulunduğu Bab-ı Ali Caddesi'nden alan Babialı Halıcılar Çarşısı Binası, günümüzde bir halı alışveriş merkezi niteliği taşımasının yanı sıra geçmişte önemli isimlere ve olaylara ev sahipliği yapmıştır. Günümüze kadar restorasyon ile ulaşan tarihi bina, halıcılıkla ilgili önemli hikâye ve kişilere tanıklık etmeye devam etmektedir. Burası günümüzde yok olmaya yüz tutmuş halı-kilim tamirciliği mesleğinin icra edilmesinin yanı sıra, el dokuması halıların satıldığı, Anadolu ve dünyadan her tarzda el dokuma halıların bulunduğu ve halıcılık kültürünün yaşatılmaya çalışıldığı bir mekândır. Bu araştırmada Babialı Halıcılar Çarşısı'nın geçmişi ve günümüzdeki durumunun kaydedilmesi amaçlanmıştır. Binanın eski sahipleri, çarşıda bulunan ve bir dönem bulunmuş olan halıcılar ile kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler ile çarşı içerisinde 75 dükkânın bulunduğu, bu dükkanların çarşının kurulduğu dönemde halıcılar ile dolu olduğu, zaman içerisinde halıcıların yerini kuyumcuların almaya başladığı ve günümüzde yalnızca 27 halıcıya ev sahipliği yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kişisel görüşmelerde halıcılara nereli oldukları, eğitim durumları, halıcılık ile tamirciliği öğrendikleri kişiler ve daha önce halıcılık yaptıkları yerler başta olmak üzere kapalı uçlu sorular sorularak çeşitli verilere ulaşılmış ve bu verilere grafikler halinde “Bulgular” kısmında yer verilerek halıcılık hakkında bir bellek çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dokuma, Halı-Kilim Tamirciliği, Babialı Halıcılar Çarşısı, Saatli Maarif Takvimleri, Besim Ömer Akalın.

HISTORY AND CURRENT SITUATION OF BABIALI CARPET BAZAAR

ABSTRACT

Babiali Halıcılar Çarşısı Building, which takes its name from Bab-ı Ali Street where it is located, has hosted important names and events in the past as well as being a carpet shopping center today. The historical building, which has been restored to this day, continues to witness important stories and people related to carpet weaving. In addition to the carpet repair profession, which is in danger of extinction today, this is a place where hand-woven carpets are sold, hand-woven carpets of all styles from Anatolia and the world are available, and carpet repair is done. Efforts are made to keep the culture of making alive. This research aims to record the past and present situation of Babiali Halıcılar Bazaar. One-on-one interviews were held with the former owners of the building and carpet dealers who have been in the market for a while. From these interviews, it was concluded that there were 75 shops in the bazaar, that when the bazaar was established, these shops were full of carpet sellers, over time, the carpet sellers started to be replaced by jewelers, and today it hosts only 27 carpet sellers. In addition, in personal interviews, various data were obtained by asking close-ended questions to the carpet makers such as where they are from, their educational status, the people from whom they learned carpet making and repair, and where they do carpet repair. A memory study regarding carpet making was previously conducted, and these data were included in the form of graphs in the "findings" section, and a memory study regarding carpet making was conducted.

Key Words: Weaving, Carpet-Rug Repair, Babiali Carpet Bazaar, Saatli Maarif Takvimleri, Besim Ömer Akalın.

ÖNSÖZ

Anadolu kadınlarının büyük bir emek harcayarakilmekilmek yarattığı “Türk Halısı” markası tüm dünyada tanınmaktadır. Çeşitli halı fuarlarında bulunup, kendimi “Türk Halı Tasarımcısı” olarak tanımlarken gururlanmamda en büyük olgu bu markanın tüm dünyada bilinirliğidir. Ancak araştırma sonucunda da bahsettiğim üzere günümüzde bu markanın imajı bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde sarsılmıştır. El halısına zaman içerisinde çeşitli sebeplerden dolayı talep azalmış ve bu sebeple el halıcılığı sektörü de doğrudan etkilenmiştir. Bu araştırmanın yürütülmesindeki mantalite; el dokuması halıların kıymetini bilmesi gereken birer eser olduğu ve dokundukları yerden satılıp sergilendikleri yerlere kadar önemli oldukları düşüncesidir. Bu bilinç ile “Babıali Halıcılar Çarşısı Tarihi ve Günümüzdeki Durumu” başlıklı tez kapsamında çarşı binasının tarihi ve günümüzde yaşayan kültür mirası olan halıcılık kültürünü yazılı olarak kayıt altına alıp bir bellek oluşturmayı amaçladım.

Araştırma süresince desteğini eksik etmeyen, yönlendirmeleriyle, kıymetli yorumlarıyla çalışmamı ilerletmemi ve yazma becerimin gelişmesine büyük katkı sağlayan kıymetli tez danışmanım Sayın Doç. Naime Didem ÖZ’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme sürecindeki değerlendirmeleri ve tavsiyeleriyle katkıları bulunan Prof. Dr. Mustafa GENÇ ve Dr. Öğr. Üyesi Esen BAYDEMİR hocalarıma ayrıca teşekkür ederim.

Araştırma süresince kişisel görüşme gerçekleştirdiğim tezde adı geçen tüm Babıali Halıcılar Çarşısı esnaflarına ve Saatli Maarif Takvimleri ailesine araştırmaya katkıda bulundukları için içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca yaptığım araştırmaya katkıları için İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’ne, arşiv çalışmaları ile önemli bilgilerin günümüze ulaşmasına katkıda bulunan Taha TOROS’a, kaynakçada yer alan yazarlardan kişisel görüşme gerçekleştirdiğim Sunay AKIN başta olmak üzere tüm kıymetli yazarlara teşekkürü borç bilirim.

Çalışma sürecinde beni destekleyen Sinop Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğr. Gör. Tuba AYHAN’a ve başta Karabük Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Arş. Gör. Zübeyde UZUN ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Öğr. Gör. Salih GİRĞİÇ olmak üzere tüm dostlarıma teşekkür ederim. Bu zorlu süreçte bana inanan, her daim yanımda olan ailem ve sevgili eşim Fatih ÇELİK’e de yürekten sonsuz teşekkürler.

Gülbahar GÜMÜŞTEN ÇELİK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	viii
KROKİ LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ	x
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.2 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	3
1.3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
1.4 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	5
2. BABIALI HALICILAR ÇARŞI BİNASI TARİHİ	7
2.1 BESİM ÖMER PAŞA (AKALIN) DÖNEMİ	10
2.2 SAATLİ MAARİF TAKVİMLERİ DÖNEMİ	17
2.3 BABIALI HALICILAR ÇARŞISI DÖNEMİ	24
3. BABIALI HALICILAR ÇARŞISI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE HALICILIK AÇISINDAN İŞLEVLERİ	27
3.1 ÇARŞI BİNASININ GENEL ÖZELLİKLERİ.....	28
3.2 ÇARŞININ HALICILIK AÇISINDAN İŞLEVLERİ	34
3.2.1 Temizleme	34
3.2.2 Güneşleme	38
3.2.3 Boyama.....	43
3.2.4 Halı ve Kilim Onarımı/Tamiri.....	47
3.2.5 Halı ve Kilimlerin Sergilenme Şekilleri	63
4. BABIALI HALICILAR ÇARŞISI'NDA BULUNAN HALICILAR.....	69
4.1 BİR DÖNEM BABIALI HALICILAR ÇARŞISI'NDA BULUNMUŞ BAZI HALICILAR	70
Ali Osman Ayköl	70
Bayram Aytaç.....	72
Bülent Metin	75
Nedim Turan	78
Ramazan Yumuşak	81
Tayfun Sarıtaş	85
4.2 GÜNÜMÜZDE BABIALI HALICILAR ÇARŞISI'NDA BULUNAN HALI VE KİLİM FİRMALARI ..	87
Ada Halı.....	87
Alan Halıcılık	87
Çağrı Halı.....	89
El Dokuma Halı Tamiri	89
Erse Halı	96

Fatih Halı	98
Gürelı Halıcılık.....	100
Has Ça Halı	101
Haz Halıcılık	104
Lotto Halı	105
Merkez Halı	109
Tanboğa Halıcılık.....	113
Mytursun Halı ve Kilim San. Tic. Ltd. Şti.	114
Nadia Halıcılık	121
Odabaşı Halıcılık	123
Öz Şanlı Halıcılık.....	125
Şışman Halı	127
Şaban Eğinci Halı-Kilim Tamir.....	129
Şirinoğlu Halıcılık	132
Şükrü Arslan Halıcılık.....	144
Ömer Halıcılık.....	145
Uludağ Halıcılık	146
Yıldız Halı ve Kilim	148
Yılmaz Halıcılık	151
5. BULGULAR	154
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	161
KAYNAKLAR.....	166
ÖZGEÇMİŞ	181

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başkanlık Osmanlı Arşivi
CFE	: Carpet Flooring Expo
ICOC	: İnternational Conferance on Oriental Carpets
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
İHİB	: İstanbul Halı İhracatçılar Birliği
KTB	: Kùltür ve Turizm Bakanlığı

KROKİ LİSTESİ

Kroki 3. 1 Çarşının bulunduğu sokağın krokisi (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).....	28
Kroki 3. 2: Çarşının 1/100 ön görünüm çizimi (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi,2022).....	29
Kroki 3. 3: Giriş kat krokisi (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	31
Kroki 3. 4: Çarşının 1/100 AA Kesiti (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	31

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Bab-1 Ali Kapısı. (https://istanbultarihi.ist/75-babialinin-istanbulun-idaresindeki-yeri-tanzimat-donemine-kadar)	7
Şekil 2.2: Bab-1 Ali krokisinde 49 numara ile belirtilen alanda Babıali Halıcılar Çarşısı yer almaktadır (Nail Güreli, Dünden Bugüne Babıali, s. 31).....	9
Şekil 2.3: Ömer Paşa'nın kaçırdığı Titanik vapurunun kaza haberi. (https://www.malumatfurus.org/besim-omer-akalin-titanik/).....	11
Şekil 2.4: Besim Ömer Paşa Babıali'deki muayenesindeyken (Servet-i Funoun, Ahmet İhsan makalesi).....	13
Şekil 2.5: Tevekkeltü Alallah. (https://twitter.com/istdinliyorum/status/1467229001106214917 26.09.2022).	15
Şekil 2.6: Doktor Besim Ömer Paşa'nın Babıali Halıcılar Çarşısı'ndaki yatak odası. (Tevfik, K. Yeni mecmua gazetesi, s.4).....	16
Şekil 2.7: Besim Ömer Paşa TBMM'de en yaşlı âza olarak kürsüdeyken. (Yeni Mecmua Gazetesi, Sayı 48.).....	16
Şekil 2.8: Naci Kasım'ın Ressam Yaşar Çallı tarafından yapılan yağlı boya portresi.	17
Şekil 2.9: Babıali Halıcılar Çarşısı Binası'nın 1988 yılındaki hâli. (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	18
Şekil 2.10: Saatli Maarif Takvimlerinin binaya ev sahipliği yaptığı dönemlerde, Çarşı Binası'nın Çatısı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	19
Şekil 2.11: Hacı Kasım'ın oğlu Naci Kasım ve torunlarından Menije ve Persiye. (https://www.tyb.org.tr/saatli-maarif-takvimi-ve-ece-ajandasinin-sahibi-ailenin-hikayesi-29120h.htm erişim tarihi 01.02.2023.)	20
Şekil 2.12: Çarşı binasının ön tarafında asılı olan 1907 yılı Saatli Maarif Takvim kapağı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	21
Şekil 2.13: Babıali Halıcılar Çarşısı binası ve birleştirilip yeniden inşa edilen diğer iki bina (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	22
Şekil 2.14: Recondüksüyon öncesi kâgir yapıda olan binanın iç kısmı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	23
Şekil 2.15: Babıali Halıcılar Çarşısı'nın dış görünümü, 2022 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	25
Şekil 2.16: Çarşı kapısının üzerine taktırılan tabela (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	25
Şekil 2.17: Bina girişinde yer alan dükkân kat tabelası(Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	26
Şekil 3.1: Binanın halıcılar çarşısı olmadan önceki fotoğrafı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	29
Şekil 3.2: Ön kapıdan gözüken merdivenli kapı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).	30
Şekil 3.3: Giriş katında yer alan camekân alan (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	32
Şekil 3.4: B blok giriş kapısından görünüm (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	32
Şekil 3.5: A blokta bulunan Spiral merdiven (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi). ...	33

Şekil 3.6: Babıali Halıcılar Çarşısı çatı katı (Ahmet Bayraktar Arşivi).....	33
Şekil 3.7: Toz alma dolabı (Mehmet Alan Arşivi).....	35
Şekil 3.8: Halı yıkama işlemi (Ahmet Bayraktar Arşivi).....	36
Şekil 3.9: Prototip havuz (Ahmet Bayraktar Arşivi).....	37
Şekil 3.10: İpek halının silinerek temizlenmesi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi). 38	
Şekil 3.11: Babıali Halıcılar Çarşısı'nın çatı katı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	39
Şekil 3.12: Çürükleri (çıtı) olan halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	40
Şekil 3.13: Babıali Halıcılar Çarşısı çatısında güneşlenen halı ve kilimler (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	40
Şekil 3.14: Babıali Halıcılar Çarşısı çatısında yapılan güneşleme işlemi. 2016 (Murat Tursun, Arşivi,2023).	41
Şekil 3.15 Babıali Halıcılar Çarşısı çatısında yapılan güneşleme işlemi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	42
Şekil 3.16: Babıali Halıcılar Çarşısı çatısında yapılan güneşleme işlemi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	42
Şekil 3.17: Doğal boyama (Genç, 2016, s. 131).	44
Şekil 3.18: Çatı katında doğal boyama yapıldığı döneme ait fotoğraf (Murat Tursun Arşivi, 2023).	45
Şekil 3.19: Boyamanın yapıldığı yangın merdivenleri (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	46
Şekil 3.20: Doğal ve kimyasal boyalar ile boyanmış iplik çileleri (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	46
Şekil 3.21: Söküntü denilen iplikler (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	47
Şekil 3.22: Türkiye’de halı ve kilim restorasyon atölyelerinin illere göre dağılımı (Ayhan, 2023).	48
Şekil 3.23: Ömer Bozdağ’ın Aksaray Sultanhanı’nda bulunan atölyesi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	50
Şekil 3.24: Hasır örgüsü (Ayhan,2023, s. 64).	51
Şekil 3.25: Türk düğümü (Yetkin, 1982, s. 120).	52
Şekil 3.26: Bordürü kesilmiş halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	53
Şekil 3.27: Bordürü kesilen halı motiflerinin tespiti için yapılan restitüsyon çalışması (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	53
Şekil 3.28: İlme atımı öncesi kilim örneği (Şaban Eğinci arşivi).	54
Şekil 3.29: İlme atımı işleminden sonra kilim örneği (Şaban Eğinci arşivi).	54
Şekil 3.30: Halı düğümü atılmış, hav farkı olan dokuma örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	55
Şekil 3.31: İpek saçak örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	56
Şekil 3.32: Tıraşlama yapılan bir antika halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	57
Şekil 3.33: Halının sırt kısmının pürmüzlenme işlemi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	57
Şekil 3.34: İran Halısında bit boyama işlemi uygulaması (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	59
Şekil 3.35: Bit boyamada kullanılan kalemler (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi). .	59
Şekil 3.36: Beze dikilme işleminden önce (Şaban Eğinci Arşivi).	61
Şekil 3.37: Beze dikilme işlemi tamamlanmış hâli (Şaban Eğinci Arşivi).	61
Şekil 3.38: Beze dikilme ve ütü işlemi (Şaban Eğinci Arşivi).....	62
Şekil 3.39: Beze dikilme işlemi yapılmış kilim (Şaban Eğinci Arşivi).	62
Şekil 3.40: Çerçevenlenmiş ipek halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	63

Şekil 3.41: Çerçevenlenmiş ipek halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	64
Şekil 3.42: Vitrinde sergileme örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	64
Şekil 3.43: Vitrinde sergileme örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	65
Şekil 3.44: Rulo şeklinde ve Çerçeve içerisinde sergilenen ipek halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	65
Şekil 3.45: Merdivenlere ait demir parmaklıklara asılarak sergilenen halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	66
Şekil 3.46: Çarşıda bulunan demir parmaklıklara asılan halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	66
Şekil 3.47: Katlanmış halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	67
Şekil 3.48: Katlanmış halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	67
Şekil 3.49: Çarşının arka kapısının baktığı sokağa, müşteri beğenisine sunulmak üzere serilen halılar (Cengiz Güreli Arşivi).	68
Şekil 3.50: Çarşının ön kapısına serilen halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	68
Şekil 4.1: International Conference on Oriental Carpets (ICOC) ABD Washington (İHİB 2014-2022 Faaliyet Raporları, 2022).	70
Şekil 4.2: Ali Osman Ayköl, Babıali Halıcılar Çarşısı, 1996 (Ali Osman Ayköl Arşivi).	71
Şekil 4.3: Bayram Aytaç, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2013 (Bayram Aytaç Arşivi, 2023).	72
Şekil 4.4: Bayram Aytaç, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2014 (Bayram Aytaç Arşivi, 2015).	73
Şekil 4.5: Bayram Aytaç ve çırakları, 1989, Gedikpaşa (Bayram Aytaç Arşivi, 2023).	74
Şekil 4.6: (Bayram Aytaç Arşivi).	74
Şekil 4.7: Edit Lusarar Patchwork tasarımları (Bülent Metin Arşivi).	75
Şekil 4.8: 100 yıllık Köprübaşı Balıkesir Kilimi, Babıali Halıcılar Çarşısı (Bülent Metin Arşivi).	76
Şekil 4.9: Babıali Halıcılar Çarşısı, 1995 (Bülent Metin Arşivi).	77
Şekil 4.10: İCF 2023 Fuarı, Metin Carpet Design standı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	77
Şekil 4.11: Nedim Turan, Çemberlitaş, 17.11.2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	78
Şekil 4.12: Baran Halı mağazası, Çemberlitaş, 17.11.2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	79
Şekil 4.13: Antalya, Döşemealtı, Killik Köyü (Nedim Turan Arşivi).	80
Şekil 4.14: Almanya Domotex Halı Fuarı, Baran Kilim (Nedim Turan Arşivi).	80
Şekil 4.15: Ramazan Yumuşak'ın halıcılık geçmişi (Ramazan Yumuşak Arşivi). ...	81
Şekil 4.16: Ramazan Yumuşak, İmamoğlu Has İş Hanı, 2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	82
Şekil 4.17: Restore edilen Türkmen Halısının öncesi ve sonrası (Ramazan Yumuşak Arşivi).	83
Şekil 4.18: Ramazan Yumuşak'ın bordo beze diktiği Türkmen Halısı (Rageth J. Turkmen Carpets s.182)	84
Şekil 4.19: Tayfun Sarıtaş, tarihi tekstil eserin restorasyonunu yaparken (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	86
Şekil 4.20: Atlantis Antik Halı, Çukurcuma (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	86
Şekil 4.21: Babıali Halıcılar Çarşısı Ada Halıcılık dükkânı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	87

Şekil 4.22: Kırmızı renkte geleneksel Buhara Halısı (sol) ve yıkama işleminden sonra Buhara halısı (sağ) (Mehmet Alan Arşivi).	88
Şekil 4.23: Ahmet Bayrakdar, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2016 (Ahmet Bayrakdar Arşivi).	90
Şekil 4.24 : Hereke’de şal modelinde halı dokuyan dokumacılar. (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Daire Başkanlığı. (1842-1918.) II Abdulhamid Han Fotoğraf Albümü 20.03.2023 tarihinde http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/ ‘den erişim.).....	92
Şekil 4.25: Restore edilen şal modelde Şirinoğlu Halısı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	93
Şekil 4.26: Ahmet Bayrakdar’ın halıların arkasına koyduğu etiket (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	94
Şekil 4.27: Tamir edilmekte olan Feshane Halısı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	95
Şekil 4.28: Ahmet Bayrakdar restorasyon yaparken (Ahmet Bayrakdar Arşivi).....	95
Şekil 4.29: Babıali Halıcılar Çarşısı çatısında yapılan güneşleme işlemi (Ahmet Bayrakdar Arşivi).....	96
Şekil 4.30: Saçak bakımı, Mustafa Özdemir (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	97
Şekil 4.31: Fatih Halı dükkânı dış görünümü (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi)....	98
Şekil 4.32: Fatih Halı dükkânı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	99
Şekil 4.33: Mehmet Ali Güreli, Kapalıçarşı (Cengiz Güreli Arşivi, 2023).	100
Şekil 4.34: Güreli Halıcılık (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	101
Şekil 4.35: Kız Bergama halısı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	102
Şekil 4.36: Nazardan koruduğuna inanılan muska yaması ve mavi boncuklu saçaklar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	103
Şekil 4.37: Hasan Çam, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	103
Şekil 4.38: Abuzer Ağca, Haz Halıcılık, 2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	105
Şekil 4.39: Lotto Halı’nın 2. Kat A bloktaki dükkanının girişi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	106
Şekil 4.40: Lotto Halı’nın A blok 3. Kattaki Atölyeleri (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	107
Şekil 4.41: Kumkapı Halısı restore edilirken(Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi). ..	108
Şekil 4.42: Merkez Halıcılık, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).....	109
Şekil 4.43: Hereke’de ipek halı dokuma kartonları (Selmani Budak Arşivi).	110
Şekil 4.44: İsmet Çıtak antika olan Pakistan halısını restore ederken, 1985 (İsmet Çıtak Arşivi, 2022).....	111
Şekil 4.45: Yıldızlı Han (https://www.google.com/maps/place/Yıldızlı+Han/@41.0120367,28.9656745,17z/data=!3m1!4b1!4m6!3m5!1s0x14cab993b8adb2e1:0x1caa78ea67e29b18!8m2!3d41.0120367!4d28.9682494!1s%2Fg%2F11h9r8gdks?entry=ttnu , Erişim tarihi 02.04.2022).	112
Şekil 4.46: Mahal Zikler modelinde halının restorasyon aşaması (İsmet Çıtak Arşivi, 2023).	113
Şekil 4.47: Tanboğa Halıcılık firmasına ait Karabağ kilimleri.	114
Şekil 4.48: Abdullah Tursun, Babıali Halıcılar Çarşısı, 1995 (Murat Tursun Arşivi).	115
Şekil 4.49: Murat Tursun’nun Londra’da David Black isimli bir halıcının yanında çalıştığı dönem, 1987 (Murat Tursun Arşivi).	115

Şekil 4.50: Murat Tursun'un Almanya Köln'de düzenlediği "Anadolu ve Köln" isimli kilim ve halı sergisi haberi. (Murat Tursun Arşivi).	117
Şekil 4.51: Murat Tursun'nun Tamircilik üzerine yapılan bir gazete röportajı, Almanya Köln, 1996. (Murat Tursun Arşivi, Kölner Stadtteile gazetesi, 08.03.2023.)	119
Şekil 4.52: Mytursun firmasının Babıali Halıcılar Çarşısı'nda bir fotoğrafı, 1993.	120
Şekil 4.53: Mytursun Halı ve Kilim firmasının dükkanından bir görünüm (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	121
Şekil 4.54: Nadia Halıcılık'a ait tapestry halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	122
Şekil 4.55: Muzaffer Ünal tamir yaparken.	123
Şekil 4.56: İsmet Odabaşıo (sol baştan), Kapalıçarşı, 1982 (İsmet Odabaşı Arşivi).	124
Şekil 4.57: Odabaşı firması, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	125
Şekil 4.58: Eskitme için alınmış bir halı örneği (Bünyamin Şanlı Arşivi).	127
Şekil 4.59: Eskitilmiş halı örneği (Bünyamin Şanlı Arşivi).	127
Şekil 4.60: Ramazan Şişman tamir yaparken, 1998 (Ramazan Şişman Arşivi).	128
Şekil 4.61: Şaban Eğinci'nin restore ettiği 120 yaşlarında bir Bayburt Kilimi (Şaban Eğinci Arşivi).	130
Şekil 4.62: Şaban Eğinci tesviye işlemi yaparken (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	131
Şekil 4.63: Şaban Eğinci'nin restore ettiği 120 yaşındaki yün Sivas halısı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	131
Şekil 4.64: Sağ: Askeriyedeyken Avak Şirinoğlu. Sol; Avak ustanın ağabeyi Haygaz Şirinoğlu (Avak Şirinoğlu Arşivi, 02.11.2022).	132
Şekil 4.65: Kareli gömlekli Avak usta ve Kapalıçarşı esnafı. 1963 (Avak Şirinoğlu Arşivi, 02.11.2022).	133
Şekil 4.66: Kapalıçarşı esnafları ve Avak Şirinoğlu. 1963 (Avak Şirinoğlu Arşivi).	134
Şekil 4.67: Avak Şirinoğlu'nun Hereke'deki atölyesinde çalışan dokumacı kadınlar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	135
Şekil 4.68: Avak Şirinoğlu'nun Yalova Sugören Köyü'ndeki dokuma atölyesi, 2000 (Avak Şirinoğlu arşivi, 2022).	136
Şekil 4.69: Avak Şirinoğlu ve atölyesindeki ipek iplik çileleri (Ahmet Şahin arşivi 2022).	136
Şekil 4.70: Zareh Ustanın yarım kalan dokumasını Avak Şirinoğlu dokutmuştur. (Arkas Koleksiyonu'nda Kumkapı Halıları, 2017, s. 56)	137
Şekil 4.71: Üstteki Avak Şirinoğlu, alttaki ise Zareh İmzasıdır.	137
Şekil 4.72: Zareh Ustanın dokumacı kızları (Avak Şirinoğlu Arşivi, 2022).	139
Şekil 4.73: Avak usta ve Kumkapı halısı örneği (Avak Şirinoğlu Arşivi).	139
Şekil 4.74: Bünyan halısı sırt detayı, Şirinoğlu Halıcılık (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	140
Şekil 4.75: Bünyan halısı, Şirinoğlu Halıcılık (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	141
Şekil 4.76: Yalova Sugören Köyü'ndeki atölyede çözgü çeken kadınlar (Avak Şirinoğlu Arşivi).	142
Şekil 4.77: Suudi Kralı için dokunan El-Esmaü'l-Hüsna yazılı halı (Avak Şirinoğlu Arşivi).	143
Şekil 4.78: Şirinoğlu Halı'nın Babıali'deki dükkânı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	144

Şekil 4.79: Şükrü Arslan, Babıali Halıcılar Çarşısı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	145
Şekil 4.80: Şükrü Arslan Halıcılık dükkânı ve esnaf dostları Avak Şirinoğlu ile Hasan Çam (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	145
Şekil 4.81: Uludağ Halıcılık dükkânı, 2022 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi). ...	147
Şekil 4.82: Hasan Uludağ restorasyon yaparken, 2022 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	147
Şekil 4.83: Durusel Halı'nın hazırlamış olduğu broşür (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).	149
Şekil 4.84: Durusel Halı fuar standı (https://www.janusmezat.com/urun/5841639/ticaret-tarihi-halicilik-sanayici-ve-is-insani-durusel-hali-a-s-nin-kurucusu Erişim tarihi 02.10.2023).	150
Şekil 4.85: Yıldız Halıcılık, yastık çalışması (Yıldız Halıcılık Arşivi).	150
Şekil 4.86: Büyük Adalı (Erkan Yılmaz Arşivi).	152
Şekil A 1: Kişisel Görüşme Soru Formu.	172
Şekil B1. 1: Babıali Halıcılar Çarşı A blok.	173
Şekil B1. 2: Babıali Halıcılar Çarşı'sının iç görünüm.	173
Şekil B1. 3: Çarşının depo olarak kullanılan dükkanlarından örnek.	174
Şekil B1. 4: Çarşı girişine Anadolu'dan getirilen halıların taşınması.	174
Şekil B1. 5: Çarşıdan bir görünüm.	175
Şekil B1. 6: Çarşıdan bir görünüm.	175
Şekil C1. 1: Ramazan Yumuşak'ın çıraklık döneminde çekilmiş olan fotoğrafı (Ramazan Yumuşak Arşivi).	176
Şekil C1. 2: Hereke'de bir ipek halı dokumacısı ve çocukları (Selmani Budak Arşivi).	176
Şekil C1. 3: Avak Şirinoğlu Kumkapı Halısına tesviye işlemi yaparken (Selmani Budak Arşivi).	176
Şekil C1. 4: Hereke'de ipek dokuma atölyesi (Selmani Budak Arşivi).	177
Şekil C1. 5: Şirinoğlu Halıcılık dükkanında asılı fotoğraflar.	177
Şekil C1. 6: Babıali Halıcılar Çarşısı'nda bazı ustalar (Ramazan Yumuşak Arşivi).	177
Şekil C1. 7: Çarşıda tamircilik öğrenen bir çırak (Şaban Eğinci Arşivi).	178
Şekil C1. 8: İsmet Çıtak ve restore ettiği halı (İsmet Çıtak Arşivi).	178
Şekil C1. 9: Ramazan Yumuşak'ın bebekliği, Sultanhanı (Ramazan Yumuşak Arşivi).	178
Şekil D1. 1: Sultanhanı'nda tamir çalışmalarının gelişimine öncülük etmiş Hasan Sarı (Özdamar, 2018, s. 112).	179
Şekil D1. 2: Sultanhanı'nda tamir çalışmalarının gelişimine öncülük etmiş Hasan Sarı (Özdamar, 2018, s. 1).	179
Şekil D1. 3: Halıcı Vedat Durusel (Durusel, 1979, s. 2018).	179
Şekil D1. 4: Halıcı Vedat Durusel (Durusel, 1979, s.2015).	180
Şekil D1. 5: Halıcı Vedat Durusel (Durusel, 1979, s.2016).	180
Şekil D1. 6: Halıcı Vedat Durusel'in kitabında belirttiği, 1974 yılında dokuma yapılan iller ve ilçeler (Durusel, 1974, s. 31).	180

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 5. 1: Çarşının açıldığı dönem içerisinde bulunan dükkanlar/meslekler.	156
Çizelge 5. 2: Günümüzde çarşı içerisinde bulunan dükkânlar/meslekler.	156
Çizelge 5. 3: Günümüzde çarşıda bulunan halı firmalarının sahiplerinin nereli olduklarını gösteren grafik.	157
Çizelge 5. 4: Katılımcıların mezuniyet durumu.	158
Çizelge 5. 5: Katılımcıların daha önce halıcılık yaptığı konumlar.	158
Çizelge 5. 6: Usta isimleri.	159

1. GİRİŞ

Tarihi yapılar bulundukları kentin ve toplumun kimlik yapısını oluştururken inşa edildikleri dönemin mimarisi, sanatı, ekonomisi, kültürü, gelenek ve göreneği hakkında çeşitli mesajları günümüze ileten önemli eserlerdir. Babıali Halıcılar Çarşısı da Osmanlı'nın son dönemlerinde inşa edilen ilk doğumhane olduğundan önemli bir tarihi yapıdır. Bina daha sonra Saatli Maarif Takvimleri'nin sahibi Naci Kasım tarafından satın alınmış ve çeşitli hikayelere ev sahipliği yaparak günümüze kadar restorasyon çalışmaları ile ulaşmıştır.

Tarihi yapıların restore edilmesi, korunması ve müze haline dönüştürülmesi kültürel mirasların geleceğe aktarılması açısından oldukça önemlidir. Babıali Halıcılar Çarşısı restorasyon görmüş tarihi bir yapıdır fakat günümüzde içerisinde bulunan ve yaşayan kültür mirası olan “halıcılık” ile ilgili detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Oysa Babıali Halıcılar Çarşısı'nda bulunan ve maddi kültür ögesi olan “halı ve kilim” ile yaşayan bir kültür mirası olan “halıcılık” yaşatılması ve kayıt altına alınması gereken önemli konulardır.

Dokumalar, üretim sürecinden tüketim sürecine kadar çevresiyle çeşitli şekillerde iletişim içerisinde (Sarıtaş, 2021, s.199). İpliklerin hazırlanma sürecinde doğadan elde edilen boyar maddeler kullanıldığı için önce doğayla, daha sonra ise insanlarla iletişime geçmektedir. Dokuma yapan bir genç kızın annesine dokumasını sergilemesi ve bu dokumaların el değiştirerek günümüze ulaşması maddi kültürün iletişim halinde olmasına birer örnektir. Bu iletişim halıcıdan müşterisine, müşterisinden ise halıyı satın alan kişinin torunlarına kadar devam edebilmektedir. Bu sebeple kültürel iletişimin devamı için en az el dokuması halı ve kilimler kadar bu dokumaların yapıldığı ve satıldığı yerler de kıymetlidir.

Halıcılığın yapıldığı pek çok yerde geçmişten bugüne kadar ulaşan halıcılık kültürü ile ilgili hikayelerle karşılaşmak mümkündür. “Babıali Halıcılar Çarşısı Tarihi ve Günümüzdeki Durumu” isimli tez araştırması kapsamında günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nda bulunan ve geçmişte çarşıda bulunmuş olan bazı halıcılar ile kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Babialı Halıcılar Çarşısı, Saatli Maarif Takvimleri'nin binayı müteahhitlere vermesinden sonra müteahhitler halıcılar daha çok kazandığı için dükkânlarını halıcılara kiralamış veya satmıştır. Bu sebeple çarşıda 1992'den bugüne kadar halı-kilim satışı ve restoratörlüğü yapan halıcılar kümelenmiştir. Halı ve kilim restoratörlüğü halıcılar arasında “halı tamirciliği” olarak ifade edildiğinden dolayı tez kapsamında halı tamirciliği olarak ele alınmıştır.

Günümüz deyimi ile bir halı-kilim alışveriş merkezi olan Babialı Halıcılar Çarşısı'nda, özel koleksiyon halılarından, yurt içi ve yurt dışı müzelerde bulunanlara kadar değerli halılar tamir edilmiştir. Çarşıda Mucur, Milas, Balıkesir, Kayseri ve Hereke halılarından Afgan halısına kadar farklı yöre ve tarzlarda halı ve kilim satılmaktadır.

Türkiye'de el halı dokuması üretiminin azalması elde bulunan halıları daha değerli hâle getirirken korunmaları ve onarılmaları da önem kazanmaktadır (Bilgin, Ender D., 2010, s.123). Günümüzde çarşı esnaflarından bazıları halı-kilim restore etmekte ve halıların daha uzun yaşamalarını sağlayarak halıcılık kültürüne katkıda bulunmaktadır.

Çarşı kurulduğu dönemde dükkânlar tamamen halıcılar ile doluyken günümüzde 75 dükkândan yalnızca 27'si halıcılardan oluşmaktadır. Zaman içerisinde değişen arz/talepler, teknoloji ve ekonomi ile paralel olarak meslekler değişmekte, yok olmaktadır. Çarşının inşa edildiği tarihte halıcılara verilmesinin sebebi halıcıların daha çok kazanması iken günümüzde halıcıların dükkânlarını kuyumculara vermesinin sebebi bugün kuyumcuların halıcılardan daha çok kazanması ve halıcıların geçmişteki kadar emeklerinin karşılığını bulamamasıdır. Bu sebeple “Babialı Halıcılar Çarşısı Tarihi ve Günümüzdeki Durumu” başlıklı tez çalışması kapsamında bu çarşıda bulunan halıcıların araştırılmasındaki en büyük motivasyon; çarşıda gün geçtikçe halı satıcılarının ve tamircilerinin azalmasından dolayı yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan halıcılık kültürünün kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılabilmesi olmuştur.

Çarşı isminin bazı kaynaklarda “Bab-ı Ali” olarak geçtiği fark edilmiştir. Alan araştırmasında çarşı yöneticilerinin çarşı ismini “Babialı” olarak koyduğu ve bu yazım şekliyle çarşı girişine tabela yaptırdıkları tespit edilmiştir. Bu sebeple tez çalışması kapsamında da çarşı hakkında “Babialı” olarak bahsedilmesi uygun görülmüştür.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasında, Babıali Halıcılar Çarşısı hakkında yakın döneme ait yazılı bir kayıt bulunmamasından dolayı halıcılık ve halıcılık kültürü ile ilgili oluşabilecek eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Babıali Halıcılar Çarşısı'nın tarihi, kurulması ve bugünkü durumu başta olmak üzere çarşıdaki ustaların özgeçmişi, yaptıkları tamir çalışmaları, tamirciliği öğrendikleri ustaları ve günümüzde çarşıda bulunan esnaflar gibi el dokumacılığı için önem taşıyan bilgi ve belgelerin arşivlenmesi ile yaşayan kültür mirası olan el dokumacılığı hakkında bir bellek oluşturulması bu tezin temel amaçlarındandır.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma Babıali Halıcılar Çarşısı tarihinin, geçmişten günümüze geçirdiği evrelerin ve günümüzdeki durumunun ortaya konulmasını kapsamaktadır. Araştırma kapsamında Babıali Halıcılar Çarşısı'nda geçmişte çalışmış bazı kişiler ve günümüzde çarşıda bulunan halıcılar ile kişisel görüşmeler yapılmıştır.

Bu ustalara arşivleri, kısaca özgeçmişleri (nereli oldukları, eğitim durumları, mesleki deneyimleri, ustalarının kim olduğu, daha önce çalıştıkları atölyeler ve bu atölyelerin bulunduğu ilçeler vb.), ithal ve ihraç ettikleri halı tarzları, dönem içerisinde değişen dokuma talepleri gibi halıcılık kültürü hakkında önemli cevaplar alınabileceği düşünülen sorular sorulmuştur. Çarşı esnaflarından restorasyon bilenlere ise daha önce restore ettikleri antika halılar sorulup bu halılar hakkında izinleri dahilinde bilgiler edinilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda çarşıda bulunan 27 halı firmasından 24'ü ile görüşülmüştür.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Çarşının tarihsel süreç içerisindeki işlevleriyle ilgili geçmişinin araştırılmasında tekli durum çalışmalarından olan tarihsel vaka incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Günümüzdeki durumunun tespitine dairde gözlem, görüşme ve doküman incelemesinden oluşan veri toplama araçları kullanılmıştır.

Yapılan görüşmelerde katılımcılar etik izin onayları ile araştırmaya katkıda bulunmuşlardır. Bu araştırma için seçilen katılımcıların belirlenmesinde, çarşıda

halıcılık veya restorasyon yapıyor/yapmış olması veya tarihe tanıklık etmiş kişiler olması önemli bir kıstas olmuştur.

Veri Toplanma Araçları ve Analiz Yöntemi

Tez kapsamında birincil verilerin toplanmasında gözlem/inceleme ve görüşme veri toplama araçları, ikincil verilerin toplanmasında ise doküman incelemesi kullanılmıştır.

Doküman İncelemesi: Tez kapsamında verilerin toplanmasında kullanılan araçlardan biri doküman incelemesidir. Hem bir yöntem hem de bir veri toplama aracı olarak görülen doküman incelemesi, çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanmaktadır (Özkan, 2022: 63).

Araştırmanın her bölümü için farklı kaynaklar derlenmiş ve bu kaynaklar analiz edilmiştir. Araştırmanın Besim Ömer Paşa Dönemi kısmı için Taha Toros arşivi ve Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemine ait çeşitli gazete haberleri, kitap kaynaklar ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA) bulunan belgeler taranmıştır.

Saatli Maarif Takvimleri Dönemi ile ilgili kısım için ise çarşının eski sahiplerine ulaşılmış ve bu çerçevede iki kişi ile kişisel görüşme, Almanya'da ikamet eden bir kişi ile de telefon görüşmesi gerçekleştirilmiş ve çeşitli kaynaklar incelenmiştir.

Halıcılar Çarşısı Dönemi kısmında ise çarşıda günümüzde bulunan halıcılar ile yapılan kişisel görüşmeler esas alınarak çeşitli bilgi ve belgeler edinilmiştir.

Gözlem/İnceleme

Katılımcı olmayan gözlemci olarak Babiali Halıcılar Çarşısı'nda alan araştırılması yapılmıştır. Araştırma kapsamında ayrıntılı ve zamana yayılmış bir bakış açısı elde etmek için çarşı binası farklı zamanlarda incelenmiş ve halıcılık açısından işlevleri gözlemlenmiştir. İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivlerinde bulunan kroki ve dilekçeler etik izin ile incelenmiş ve bu incelemeler tezin 3. bölümünde objektif bir şekilde yansıtılmıştır. Ayrıca çarşıda bulunan ortak kullanım alanları hakkında esnaflar ile video kayıtları yapılmıştır. Ortak kullanım alanlarının halıcılık açısından incelenmesi sonucunda daha işlevsel bir hâle getirilmesi konusunda “Sonuçlar” bölümünde çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Kişisel Görüşme

Tez araştırması için veri toplama araçları ile elde edilen birincil veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmasıdır. Betimsel analizde,

görüŖülen ya da gözlenen katılımcıların görüşlerini yansıtmak için doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir (Sözbilir, 2009: 5).

Bina, halıcılar çarşısı olduktan sonra buraya yerleşen ilk halıcılardan günümüzde bulunan esnaflara kadar ulaşılabilen kişiler ile kişisel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çarşı esnafları ile yapılan görüşmelerde esnafların özgeçmişleri, halıcılığa nasıl başladıkları, Babıali Halıcılar Çarşısı'na ne zaman geldikleri, restore ettikleri veya sattıkları halı tarzları ve teknikleri hakkında çeşitli bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgiler yazılı olarak kayıt altına alınmış ve kişisel görüşmelerde katılımcılara sorulan soruların bulunduğu görüşme formuna ekler kısmında yer verilmiştir (Ekler A1).

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Geçmişte farklı konumlarda halıcılık yapan fakat günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'na taşınıp çarşıda el dokuması kumaş yastık ve ceket satan bir firma sahibi ile yapılan görüşmeler katılımcı kıstaslarını karşılamadığı için araştırmaya dahil edilmemiştir. Yanıltıcı bilgi verdiği düşünölen bir başka firma sahibi, araştırma süresi içerisinde yurt dışında olan iki firma sahibi ve çarşıda deposu bulunan fakat faal olmayan bir firma sahibi bu araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu sebeple Babıali Halıcılar Çarşısı'nda günümüzde faaliyet gösteren 27 halı firmasından 24'ü araştırmaya dahil edilmiştir.

Halıcılar ile yapılan görüşmelerde, tarihi pek çok halı restore ettikleri görölmüş ancak bu halıların koleksiyonerlere ait olmaları ve paylaşım için halıcılardan izin alınamaması sebebiyle bu halılara araştırmada yer verilmemiştir. Araştırmada yalnızca izin alınabilen fotoğraf ve bilgilere yer verilmiştir.

Çalışma amacı doğrultusunda, “Babıali Halıcılar Çarşısı Tarihi ve Günümüzdeki Durumu” başlıklı tezin kapsamı göz önünde bulundurularak, veri toplama yöntem ve araçları ile elde edilen bilgiler metinleştirilip 6 bölümden oluşturulmuştur. Bu çerçevede bu bölümden sonra:

İkinci Bölüm, Babıali Halıcılar Çarşısı Binası tarihi “Besim Ömer Paşa (Akalın)”, “Saatli Maarif Takvimleri” ve “Babıali Halıcılar Çarşısı” dönemi olmak üzere 3 kısma bölünerek detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Çarşı tarihi hakkında bilgi edinmek üzere tarihe tanıklık etmiş kişiler ile görüşmeler yapılmıştır. Çeşitli özel arşivlerde bulunan Osmanlı dönemine ait gazete haberleri incelenmiştir. Bu bölümde çarşının

zaman içerisinde farklı sektörlere ev sahipliği yapması ve bir halıcılar çarşısına nasıl dönüştüğü konusu üzerinde durulmuştur. Tüm bu süreçlerden kronolojik olarak bahsedilmiştir.

Üçüncü Bölüm’ de İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi’nden elde edinilen kroki ve fotoğraflar ile çarşının genel özellikleri analiz edilmiştir. “Çarşının Halıcılık Açısından İşlevleri” kısmı alt başlıklar altında detaylandırılarak veri toplama araçlarından gözlem ve kişisel görüşmelere dayalı bir araştırma metni hazırlanmıştır. Burada temizleme, güneşleme, boyama, restorasyon ve sergileme hakkında çarşıda yapılan işlemler incelenip fotoğraflanmış ve bu uygulama teknikleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Dördüncü Bölüm’ de Babıali Halıcılar Çarşısı’nda bulunmuş olan bazı halıcılar ve günümüzde çarşıda faaliyet gösteren halıcılar ile kişisel görüşmelerden elde edilen bilgiler yer almaktadır. Halıcılara özgeçmişleri ile meslek bilgileri hakkında kapalı uçlu sorular sorulmuş ve onların izinleri dahilinde halıcılık kültürü hakkında önemli olduğu düşünülen bilgi ve belgelere yer verilmiştir.

Beşinci Bölüm’ de (Bulgular) ise saha araştırmaları sırasında katılımcılara sorularak elde edilen veriler, grafik şeklinde yer almaktadır. Bu kısımda yalnızca sorulardan elde edilen verilere yer verilmiştir. “6. Sonuç ve Öneriler” bölümünde ise bu veriler hakkında yorumlar yapılmış ilaveten elde edilen farklı bilgiler eklenmiş ve halıcılık kültürü ile çarşı hakkında çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

2. BABIALİ HALICILAR ÇARŞI BİNASI TARİHİ

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kapı anlamına gelen “Bab” kelimesi, devleti temsil eden Bab-ı Hümayun¹, Bab-ı Meşihat², Bab-ı Seraskeri³, Bab-ı Ali gibi her ofis biriminin başına eklenerek anılmaktaydı. Pek çok devlet kapısı bulunduğu için İstanbul kapıkulu görevlileri ile dolu bir kentti ve bu sebeple İstanbul’a devlet kapısı denilmekteydi (Şenyapılı, 2002, s.20). Bab-ı Ali, “Yüksek kapı”, “yüce kapı” anlamıyla Sadrazam konağını ve kapısını temsil etmekteydi (Şekil 2.1). 1808’deki Alemdar olayından sonra yeniden yaptırılan bina, Mahmud-ı Adli diye bilinen II. Mahmud’a ithafen Bâb-ı Adl olarak adlandırılmıştır. Bâb-ı Adl deyimi zaman içerisinde Bab-ı Ali olarak değişmiştir (Bâb-ı Âli Tarihçesi, 2023).

Şekil 2.1: Bab-ı Ali Kapısı. (<https://istanbultarihi.ist/75-babialinin-istanbulun-idaresindeki-yeritanzimat-donemine-kadar>)

Osmanlı Hükümetinden; Londra, Berlin, Paris, Viyana gibi Avrupa başkentlerinde “Babıali” olarak bahsedilir ve yabancı dilde, Kremlin Sarayı ve Beyaz Saray ile yakın anlam veren “Quai d’Orsay” olarak adlandırılmaktaydı. Bab-ı Ali yurt dışında

¹ Saltanat kapısı (Şenyapılı, 2002, s. 21).

² Şehlülislam’ın ofisi (Şenyapılı, 2002, s. 21).

³ Bugünkü karşılığı Millî Savunma Bakanlığı olarak inşa edilen Bab-ı Seraskeri’nin yeri, İstanbul Üniversitesi’ne verilmiştir (Şenyapılı, 2002, s. 21).

yaptığı çağrışımı Osmanlı'nın kendi zihninde yapmamaktaydı. Halk meşrutiyete kadar Bab-ı Ali'ye "Paşa Kapısı" demiş ve "Kapı" kelimesi hükümet yerine kullanılmıştır. Herhangi bir resmi dairede işi olan "kapıya gittim.", "Allah kimseyi kapıya düşürmesin" gibi kullanımlarda bulunurdu (Koçu,1974, s.19). Eski dili bilmeyenler ise İstanbul'a ve Sadrazam Konağı'na Bab-ı Ali kapısı demektedir ancak Bab kapı, Ali yüce anlamına geldiğinden Bab- Ali Kapısı demek; Büyük Kapı Kapısı demektir (Gürel, 2010).

Bab-ı Ali, 1987'de Hatt-ı Hümayun 'un okunması ve Bab-ı Ali baskını gibi pek çok önemli olaya şahit olmuştur (Şenyapılı, 2002, s. 21). Bugünkü bakanlar kuruluna karşılık olan Divan-ı Hümayun 'da devlet işleri görülürdü. Sadrazam Konağı'nda "ikinci divanı" toplantıları yapılırdı (Bâb-I Âli Tarihçesi, 2023). Ülkenin farklı yerlerinden gelen şikayetçiler, çarşamba ve cuma günleri dışında yapılan bu toplantılarda Bab-ı Ali'de uzunca kuyruklar oluşturmaktaydı. Bab-ı Ali memurları diğer memuriyet kurumlarından farklı olarak iş, dil, usul bilen çalışkan bir kesimi oluşturmaktaydı. Bab-ı Ali 19. Yüzyılda modern memur yetiştiren bir kurum olup, Bab-ı Ali'deki gazeteciler bu modern memurlar gurubundan çıkmıştır (Ortaylı, 1984, s. 85).

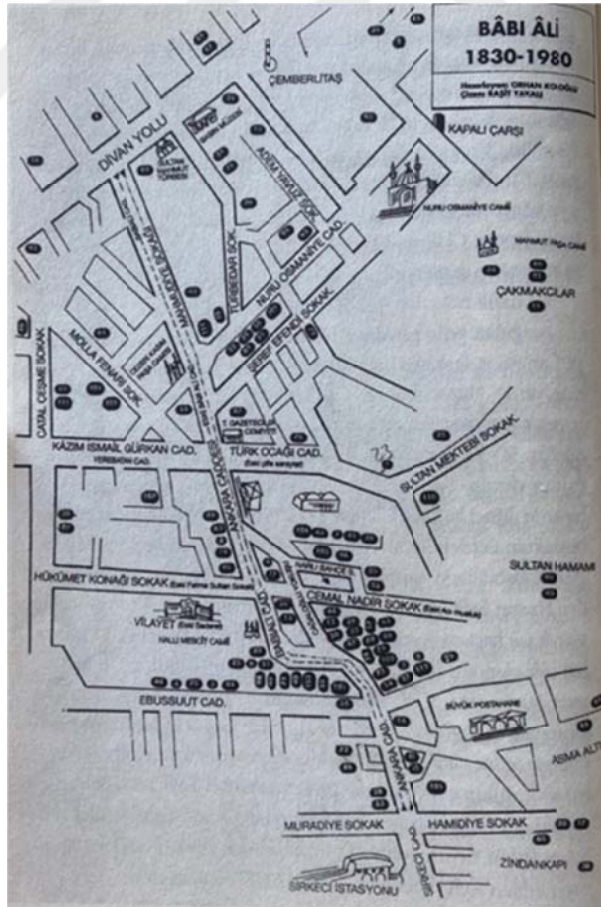
Bir süre sonra Bab-ı Ali denilince akla hükümet yerine basın gelmeye başlamıştır. Bir dönem yönetimin yeri olmuş, daha sonra ise yönetimin çekindiği ve kulak verdiği bir basın merkezi olmuştur (Ortaylı, 1984, s 83). Türkiye'nin çok partili rejime geçmesi ile Bab-ı Ali pek çok gazetenin kümелendiği bir yere dönüşmüştür (Ortaylı, 1984, s. 83). Bab-ı Ali denilince akla basın, gazeteler, gazeteciler, yayıncılar, yazarlar ve kitapçılar gelmeye başlamış ve tüm bu ögeler Bab-ı Ali'yi oluşturulduğundan Bab-ı Ali demek bir nevi kültür demektir (Şenyapılı, 2002, s. 21). 1990'lı yıllarda ise kitapçı göçü başlamıştır. Gazeteler ve yayın evleri istenilen abartı kiralari ödememek için Bab-ı Ali'den birer birer ayrılarak Beyoğlu'na göç etmişlerdir (Gürel, 2010, s. 183).

Bab-ı Ali günümüzde ise Sirkeci Marmaray istasyonu ve tramvay güzergahıyla her sabah ve akşam insanların evden işe, işten eve aktarma yaptığı bir durak olmuş ayrıca turistlerin civarda bulunan tarihi mekânları ziyaret etmek için uğradığı işlek bir mekândır. Bu sebeple turistlere hitap edecek hediyelik eşyalar satan dükkanlar,

kuyumcu, kahveci, baklavacı, lokumcu gibi mekânlar başta olmak üzere halıcıların da yoğun olduğu bir mekândır. Babıali Halıcılar Çarşısı da bu mekânlardan birisidir.

Babıali Halıcılar Çarşısı adını üzerinde bulunduğu Bab-ı Ali semti (Şekil 2.2) ve Bab-ı Ali Caddesinden almıştır (Şirinoğlu, A. 2022). Babıali Halıcılar Çarşısı, geçmişten bugüne farklı amaçlar için kullanılmıştır. Bina dönemin ünlü mimarlarından Antoine Perpignani tarafından, Doktor Besim Ömer Paşa'nın talebi üzerine doğumhane olarak inşa edilmiştir (Akın, 2004). Doktorun vefatından sonra varislerine kalan binayı Saatli Maarif Takvimlerinin sahibi Naci Kasım satın almıştır. Naci Kasım'dan torunlarına kalan tarihi bina müteahhitlere verildikten sonra halıcıların gelmesiyle halıcılar çarşısına dönüşmüştür (Tunçalp, P. 2022).

Babıali Halıcılar Çarşısı Binası tarihi; Besim Ömer Paşa dönemi, Saatli Maarif Takvimleri dönemi ve Babıali Halıcılar Çarşısı dönemi olarak üç bölüme ayrılmıştır. Bu dönemler ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Şekil 2.2: Bab-ı Ali krokisinde 49 numara ile belirtilen alanda Babıali Halıcılar Çarşısı yer almaktadır (Nail Güreli, Düünden Bugüne Babıali, s. 31).

2.1 Besim Ömer Paşa (Akalin) Dönemi

Babıali Halıcılar Çarşısı binası olarak bilinen tarihi bina Doktor Besim Ömer Paşa tarafından viladethane⁴ olmak üzere inşa ettirilmiştir. Ünlü kadın doğum doktoru Besim Ömer Paşa, 1861'de İstanbul'da doğmuştur. Eğitimi için Süleymaniye'deki Kaptan Paşa Mektebi'ne gitmiştir. Dayısı ile Kosova'ya gittiği için ilk tahsilini oradaki Askeri Rüştîye'de yapmıştır. Eğitimini tamamlamak üzere yalnız başına İstanbul'a dönen Ömer Paşa, Kuleli Askerî Tıbbiye Okulu'nda Askeri Tıbbiye Mektebi'ni bitirmiştir (Gürkan, 1940).

Tıp Fakültesinden, Doktor Yüzbaşı olarak mezun olduktan sonra bir süre ebeliği öğretmek için hocalık yapmıştır. 1885'te meslek bilgisini geliştirmek için Paris'e gitmiştir (Ercan, H. Taha Toros Arşivi). Paris'te, o dönemin en iyi kadın doğum doktorlarından Adolphe Pinard ve Jean-Louis Baudelocque' den eğitim almıştır (Gürkan, 1940). Paris'te 4 yıl süren eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul'a dönen Ömer Paşa Askeri Tıp Okulu'nda hocalık yapmıştır. Genç yaşlarda edindiği ileri seviye meslek bilgisi sayesinde ülkesine çok sayıda doktor kazandırıp alanında ün yapan Doktor Ömer Paşa Generallik rütbesine yükselerek ülkesine fayda sağlamaya devam etmiştir. Bunlardan birisi de Birinci Dünya Savaşı yıllarında Türk Kızılay'ına verdiği hizmetlerdir. Kızılay'da görev aldığı dönemlerde, Türk delegesi olarak Avrupa'da toplanan Kızılhaç kongrelerine katılmıştır. Kongrede Fransızca konuşmalar yapan doktor, bilgili duruşu ile dikkat çekmiştir (Ercan, H., Taha Toros Arşivi).

Besim Ömer Paşa henüz yedi senelik doktorken on sekiz kitap yazmıştır. Bütün eserlerinin toplam sayısı bazı yazarlara göre elli adet olarak gösterilirken bazıları ise seksene yakın olarak göstermektedir. Bu üretkenliği onu iyi bir makale yazarı ve gazeteci olmaya itmiştir. Yazdığı kitaplar gazetelerde tıp ile ilgili makaleler olarak yayımlanmıştır (İskit, S., Taha Toros Arşivi).

Türkiye'de Tıp Yıllığı'nı Besim Ömer Paşa çıkarmıştır. Resimli olarak 4 cilt halinde yayımlanan bu yıllıklar çeşitli hastalıklara ait faydalı bilgilerle doludur (Ercan, H.,

⁴ Osmanlıca 'da Doğumevi anlamında kullanılmaktadır. Veled kelimesi ise Osmanlıca'da çocuk anlamına gelmektedir.

Taha Toros Arşivi). Bunlar dışında, Sıhhatnümayı Âile, Sıhhatnümayı Nevzad, Çocuk Sıhhati, Tabibi Etfal, Doğururken ve Doğurduktan Sonra gibi alanında faydalı kitaplarını örneklendirile bilinir (Aykaç F. A., 1939).

Bu eserleri sunmak için Amerika Salibiahmer Kongresine katılmıştır. Kongreye Titanic vapuru ile gitmek için bilet almıştır. Aktarmalı gideceği bu yolculukta geç kaldığı için gemiye binememesi onu 15 Nisan 1912’de yaşanan Titanic faciasından kurtarmıştır (Sezenel, K. T, Taha Toros Arşivi). Kendisi ile yapılan gazete röportajında “Titanik’ten kurtulan tek Türk benim. Bunun için artık hiçbir kazadan korkmuyorum. Kaçırduğım gemide 1514 insan öldü. Elimi bir az daha çabuk tutsaydım bu sayıyı 1515 yapabilirdim. Şu an hayatımı, bir vapuru kaçırmama borçluyum”⁵ sözlerini söylemiştir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3: Ömer Paşa’nın kaçırdığı Titanic vapurunun kaza haberi.
(<https://www.malumatfurur.org/besim-omer-akalin-titanik/>)

Besim Ömer Paşa, Türkiye’nin ilk viladethanesini açan kişi olmuştur. 1885’te açılması planlanmasına rağmen viladethanenin açılışı dönemin hükümeti ve toplum yapısı yüzünden 1892 yılını bulmuştur. Bu süre zarfında pek çok kadın doğum anında ölmüş ve sakat çocuklar dünyaya getirmiştir. Sayısız hizmette bulunup, pek çok eser veren Besim Ömer Paşa çok sayıda öğrenci, ebe ve doktor yetiştirerek

⁵ <https://www.malumatfurur.org/besim-omer-akalin-titanik/> Erişim tarihi 15.02.2023.

Türkiye'ye önemli değerler kazandırmıştır. Doktor Ömer Paşa'nın yanında yetişen kadın doktorlardan Kenan Sezenel, dönemin şartlarını "O günkü bu ilk teşebbüsünü yarım asır evvelki zihniyetle muhakeme ettiğimiz zaman, Besim Ömer'in başardığı muazzam inkılabın mahiyetini daha iyi anlayabiliriz. Cehalet ve taassubun bütün şiddetiyle devam ettiği bir devirdi ve kadının hekime kendini göstermesi kelimenin tam manasıyla imkânsızdı." sözleri ile açıklamıştır (Sezenel, K. T., Taha Toros Arşivi).

Besim Ömer Paşa'nın doğumhane açması bazı kesimler tarafından yargılanmasına, "Piçhane kurdu." denilerek hakarete uğramasına ve Cağaloğlu'ndaki evi taşlanmasına sebep olmuştur (Akın, 2004). O dönem doğumhanede doğum yapan kadınlar için "çocuklarının babası belli değildir." şeklinde düşünüldüğü ve doğumların ebeliğini yapan Besim Ömer Paşa'nın ise şeytan ilan edildiği çeşitli kaynaklarda yazılmıştır. Dr. Besim Ömer Paşa II. Abdülhamit'in doğumevi yapımını reddetmesinin sebebini ise "*O zaman nezd-i Şahane'de viladethanenin bir "piçhane" gibtelakki edilmiş olmasıdır. Hep bu telakki tesiri altında menfi cevap gelmekte idi. Her şey burada düğümlenip kalıyordu.*" sözleri ile açıklamıştır (Akın, 2004).

Besim Ömer Paşa, Gülhane Askeri Tıbbiyesi'nin yakınındaki, üç oda ve bir sofadan ibaret olan binada ilk doğumevini açmıştır. Ömer Paşa, Topkapı Sarayı surlarına bitişik olan viladethane binasında yaptığı çalışmaları saraydan gizleyerek yürütmüştür. Doğumevi, doğum ve ebelik alanında birçok uzman doktorun yetiştiği bir okula dönüşmüştür. Doğumevinin başarısı İstanbul'da yayılmış ve doğumevi başvuruları karşılayamaz hale gelmiştir. Halkın yoğun talebi karşısında II. Abdülhamit, 1904 yılında yeni bir viladethane yapılması iznini vermiştir. Bu izin, Besim Ömer Paşa'nın zaferinin saray tarafından kabul edilmesi anlamına gelmektedir (Akın, 2004).

Viladethane binası dönemin ünlü mimarlarından Antoine Perpignani tarafından, Doktor Besim Ömer Paşa'nın talebi üzerine inşa edilmiştir. Mimarlık ofisleriyle ünlü St.Pierre'de bürosu bulunan mimar Perpiganani, pasaj ve han gibi pek çok önemli eserlere imza atmıştır (Tüfekçi, 2015, s. 16). Babıali Halıcılar Çarşı Binası da bu önemli eserlerden biridir. Besim Ömer Paşa, Perpignani'ye bu binayı Viladethane

olarak kullanmak için yaptırmıştır. Dönemin hükümeti ve gerici görüşleri yüzünden viladethanenin açılması planlanandan daha fazla zaman almıştır (Akın, 2004).

Açılan ilk doğumevi 17 yıl hizmet sunmuştur (Akın, 2004). Bu doğumevi bugün ki Babialı Halıcılar Çarşısı olarak bilinen binada hizmette bulunmuştur (Şekil 2.4 ve Şekil 4. 6).

Şekil 2.4: Besim Ömer Paşa Babialı'deki muayenesindeyken (Servet-i Funoun, Ahmet İhsan makalesi).

Binanın inşa edildiği tarih çeşitli kaynaklarda farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklarda 1892'yi (Akın, 2004) bazı kaynaklarda ise 1895 (Tekir, s.700) tarihini işaret etmektedir. Örneğin;

Maarif nezareti tarafından 2-3 bin lira harcanarak İslam Mahallesi'nde örneğin, Şehzade Caminin karşısındaki boş arsaya viladethane yapılması konusunda Mekteb-i Tıbbiye Muallimi Besim Ömer tarafından verilen dilekçe 22 Şubat 1894'te Babialı'ye sevk edilmiş ise de ancak 29 Haziran 1895'te konu Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir (Tekir, s 700).

Bina üzerindeki sütunlar binanın Osmanlı'nın son dönemlerinde yapıldığını göstermektedir. Binada Osmanlı dönemine ait tek imge Osmanlıca olarak yazılmış

“Allah’a dayandım güvendim”⁶ anlamına gelen “Tevekkeltü Alallah” yazısıdır (Şekil 2. 5).⁷

Babıali Halıcılar Çarşısı Binası, doğumhane olduğu dönemlerde üst katı Besim Ömer Paşa’nın evi alt katları ise doğumhane olarak kullanılmıştır (Akın, S. 2022). Ömer Paşa 1940 yılında vefat ettikten sonra çarşı binasında Paşa’nın varisleri yaşamıştır. 1953’te Saatli Maarif Takvimleri’nin sahibi Nâci Kasım tarafından satın alınan bina, depo ve basımevi olarak kullanılmıştır. Basımevi önce İran göçmeni Naci Kasım, sonra onun kızları ve torunları tarafından yönetilmiştir (Geylani, A. 2022).

Naci Kasım vefat ettikten sonra bina miras yoluyla torunlarına kalmıştır. 1977 tarihli tapu senedinde, Menije Anapa, Persiye Tunçalp, Zekra Kasım ve Aydın Geyani’nin hak sahibi olduğu görülmektedir (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022). Bina mirası pay edilmeden önce kat karşılığına müteahhitlere verilmiştir (Geylani, A. 2022).

Sunay Akın ile yapılan kişisel görüşmeden elde edilen bilgiye göre, fotoğraflardaki (Fotoğraf 7,9 ve 10) muayenehane şu anki Babıali Halıcılar Çarşısı’nın doğumhane olduğu dönemdeki hâlleridir. Sunay Akın, Çarşı binasının bir zamanlar Besim Ömer Paşa’ya ait olduğunu tarihte yaşanmış bir olay ile anlatmaktadır;

O dönem çoğu doktor muayenehanelerini üç ya da dört katlı yaptırırdı. Üst katlar doktorun evi, alt katları ise muayenehaneleri olurdu. Besim Ömer Paşa’nın ise Bab-ı Ali Caddesinde bir köşkü vardı. Bu köşk Cağaloğlu Meslek Lisesi’ne bakardı. Bir gece uyku tutmayıp uyuyamayan Besim Ömer Paşa’nın gözleri mektebe dalmış. Çatıda gezinen beyaz bir büst görmüş ve hayalet sanıp korkmuş. Daha dikkatli bakınca çatıda bir talebe olduğunu anlamış. İntihar edecek diye hemen okula koşup çocuğu kurtarmış. Müdür, öğretmenler ve öğrenciler gürültüye ayaklanmış. Öğrenciler arkadaşının intihar etmeyecek kadar hayat dolu olduğundan bahsedip uyur gezer olduğunu iddia etmişler. Besim Ömer Paşa kurtardığı bu çocuk ile birebir görüşmek istemiş. Görüşükten sonra çocuğun ailesi ile problemleri olduğunu ve bu sebeple intihara teşebbüs ettiğini anlamış. Bu çocuk önemli Türk yazarlarımızdan Sabahattin Ali’ydi. Eğer Besim Ömer Paşa Titanik’e binseydi, Sabahattin Ali bunca eserleri vermeden ölecekti (Akın, S. 2022).

⁶ <https://www.luggat.com/index.php#ceviri> Erişim tarihi: 02.22.2022.

⁷ <https://twitter.com/istdinliyorum/status/1467229001106214917> Erişim tarihi: 03.04.2022.

Şekil 2.5: Tevekkeltü Alallah.⁸ (<https://twitter.com/istdinliyorum/status/1467229001106214917> 26.09.2022)

2 Ocak 1935 yürürlüğe giren soyadı kanunu ile Akalın soyadını alan Besim Ömer Paşa 50 yıllık meslek hayatından emekliye ayrıldıktan sonra Atatürk'ün ısrarları üzerine İstanbul'da Meclise aday olmuştur (Es, 1978, s. 35). Ömer Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Meclis Başkanı olarak seçilmiş, meclisin en yaşlı üyesi olarak görev almış (Şekil 2.7) ve Tıp Fakültesi başkanlığına seçildikten bir süre sonra da üniversite rektörü olmuştur. Ülkesine çeşitli faydalar sağlayan doktor 1940 yılında 19 Mart'ta Ankara'da geçirdiği kalp krizi yüzünden 84 yaşında ölmüştür (Ercan, H., Taha Toros Arşivi). Ölümünden sonra viladethane binası paşanın varislerine kalmış ve varislerinden sonra binayı dönemin ünlü takvimlerinden Saatli Maarif Takvimleri satın almıştır (Tunçalp, P. 2021).

⁸ <https://twitter.com/istdinliyorum/status/1467229001106214917> Erişim Tarihi: 26.09.2022

Şekil 2.6: Doktor Besim Ömer Paşa'nın Babıali Halıcılar Çarşısı'ndaki yatak odası. (Tevfik, K. Yeni mecmua gazetesi, s.4)

Şekil 2.7: Besim Ömer Paşa TBMM'de en yaşlı âza olarak kürsüdeyken. (Yeni Mecmua Gazetesi, Sayı 48.)

2.2 Saatli Maarif Takvimleri Dönemi

Günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı olarak bilinen tarihi bina 1953 yılında Saatli Maarif Takvimleri tarafından Besim Ömer Paşa'nın varislerinden satın alınmıştır. Hacı Kasım Efendi (Şekil 2. 8) tarafından 1860 yılında kurulan Saatli Maarif Takvimleri'ni, Hacı Kasım Efendinin vefatından sonra oğlu Naci Kasım yönetmeye başlamıştır. Çarşı binasını satın alan isim Naci Kasım olmuştur (Geylani, A. 2022).

Şekil 2.8: Naci Kasım'ın Ressam Yaşar Çallı⁹ tarafından yapılan yağlı boya portresi.

Naci Kasım'ın torunu Geylani, 1953 yılında Babıali Halıcılar Çarşısı olmadan önce binaya gidip geldiklerinden ve o dönem binada yaşayan varislerin kendilerini karşıladığından söz etmektedir (Geylani, A. 2022). Farklı kaynaklardan edinilen bilgilerde binada Besim Ömer Paşa'dan sonra varislerinin bulunduğu bilgisini doğrulamaktadır. Bkz:

Kız Lisesinin önünde bulunan Büyük Reşit Paşa İlkokulu'nda ilk mektebe başladığımda bu konağın birinci katında bir aile meskûn idi. Öbür katları sanki boştu. Birinci katın altında balkon işlevi de gören, korkuluklarla çevrili bir alan vardı. Orada küçük bir çocuğun yaşlıca

⁹ Önemli Osmanlı dönemi ressamlarından İbrahim Çallı'nın torunu.

bir hanımın nezaretinde zaman zaman oynadığını hatırlıyorum. Bu konak o zaman popüler olarak iki şekilde çağrılırdı; kırmızı konak veya şeref efendi.¹⁰

Bina Besim Ömer Paşa'nın konağı ve viladethane olarak kullanıldığı dönemde kiremit tonlarındaydı fakat Saatli Maarif Takvimleri tarafından kullanıldığı dönemden beri bu günkü bej renklerindedir (Şekil 2.9)¹¹

Şekil 2.9: Babiali Halıcılar Çarşısı Binası'nın 1988 yılındaki hâli. (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Saatli Maarif Takvimleri binayı satın aldıktan sonra baskı ve depo (Şekil 2.10) olarak kullanmışlardır. Çarşı binasının eski sahibi Naci Kasım'ın torunu Kasım Geylani ile yapılan görüşmelere göre; binanın alt katında matbaada çalışan Recep Usta ve ailesi yaşamıştır. Üst katı ve orta katı ise matbaa ve cilt gibi işlemler için kullanılmıştır (Geylani, A. 2022).

Naci Kasım, birçok yazar ve düşünür ile dostluk kurarak onları yazmaya teşvik etmiştir. Eserleri ile Türkiye'nin gelişimine ve değişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Saatli Maarif Takvimleri'nin Babiali Halıcılar Çarşısı'nın tamamına sahip olduğu dönemlerde, binaya birçok düşünür ile yazar gelmekte ve söyleşiler

¹⁰ <http://kamilpark.blogspot.com/2012/01/> erişim tarihi 31.12.2022.

¹¹ Blog yazısından edinilen bilgi, döneme şahit olan Geylani, A. tarafından doğrulanmıştır.

düzenlenmiştir. Aşık Veysel de bu etkinliklerde yer alan ve çarşı binasında ağırlanan sanatçılardandır (Tunçalp, P. 2021).

Şekil 2.10: Saatli Maarif Takvimlerinin binaya ev sahipliği yaptığı dönemlerde, Çarşı Binası'nın Çatısı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Türkiye’de 1928’de yapılan harf devriminden sonra ilk yeni yazı yayınları yapan isim Naci Kasım olmuştur. 1895’te kurmuş oldukları Maarif Kütüphanesi’ni geliştirerek yayın hayatına devam eden Naci Kasım, Latin Alfabesinin kabulünden sonra yeni harflerden basılmış ilk dinsel kitaplar, masal kitapları, çocuk kitapları ve Saatli Maarif Takvimleri gibi geniş kitlelere hitap eden eserleri bastırmıştır (Şenkardeşler, 2013, s.23). Naci Kasım, Türkçe harflerde Kur’an-ı Kerim basımı yaptırmış fakat diyanet tarafından bastırılan Kur’an-ı Kerim’lerden daha fazla satıldığı için bu Kur’an-ı Kerim’ler hakkında karalayıcı vaazlar verilmiştir. Aslen Memluk Türkü olan Naci Kasım ve ailesinin Yahudi oldukları ve Yahudilerin bastırdığı Kur’an-ı Kerim’lerin alınmaması gerektiği söylenmiştir (Tunçalp, P. 2021).

Saatli Maarif Takvimleri’nin ön ve arka olmak üzere iki yüzü vardır. Ön yüzde; hangi günde olduğu orta kısımda yer alırken alt kısımda ise İstanbul ve Ankara saatlerine göre düzenlenmiş namaz vakitleri yer almaktadır. Gün tarihi yazısının hemen altında ise günün anlam ve önemini anlatan yazı yer alırken, bu yazının

altında da özlü söz yer almaktadır. Takvimin arka yüzünde ise önce şiir ya da fıkra gibi yazılara yer ayrılmaktadır. Yazının altında ise gün için önerilen yemek menüsü yer almaktadır (Şenkardeşler, 2013, s.24).

Saatli Maarif Takvimlerinin 1907 tarihli takvim kapağı (Şekil 2. 12), büyükçe bir levha halinde çarşı binasının ön tarafına, resimli formata geçtikleri tarihi halka arz etmek için asılmıştır (Geylani, A. 2021).

Naci Kasım (Şekil 2. 11), 40 yaşında gözlerini kaybedince kızları; Persia, Menije, Aydın Geylani çalışmaya başlamıştır (Tunçalp, P. 2021). Naci Kasım'ın vefatından sonra kızları bina hisselerini pay etmiştir. 1977 tarihli tapu senedinde, Naci Kasım'ın Kızları; Menije Anapa, Persiye Tunçalp, Zekra Kasım ve Aydın Geyani'nin hak sahibi olduğu tespit edilmiştir (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022). Mal sahiplerinden bazıları olduğu şekilde satılmasını istemişse de miras kalan bina daha kârlı olacağı düşünüldükçe pay edilmeden önce kat karşılığına müteahhitlere verilmiştir (Geylani, K. 2022). 1989-1991 yıllarında birkaç müteahhit ve yüksek mimar bu projeyi almıştır. Müteahhitler ile Naci Kasım'ın Büyük Kızı Menije Anapa görüşmüştür (Tunçalp, P. 2021).

Şekil 2.11: Hacı Kasım'ın oğlu Naci Kasım ve torunlarından Menije ve Persiye.
(<https://www.tyb.org.tr/saatli-maarif-takvimi-ve-ece-ajandasinin-sahibi-ailenin-hikayesi-29120h.htm>
erişim tarihi 01.02.2023.)

Şekil 2.12: Çarşı binasının ön tarafında asılı olan 1907 yılı Saatli Maarif Takvim kapağı¹² (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Müteahhitlerin projesi için Naci Kasım'ın kızı, Menije Anapa tarafından 17.07.1988 tarihinde bir dilekçe hazırlanmıştır. Dilekçede, çarşının arkasındaki iki küçük yapı binaya eklenecek şekilde 2/50 ölçekli çizilen proje rölöve, kroki ve tapu yer alınacak şekilde, Anıtlar Yüksek Kurulu'na sunulmuştur. 19.07.1989 tarihinde müteahhitler ve yüksek mimarlar tarafından yürütülen proje onay almıştır. Çizilen projeye uygun inşa edildiği için 1992'de iskân almıştır (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Müteahhit, döneminin Başbakanı'nı Yıldırım Akbulut'un yeğeni olduğundan dayısının siyasi imajını çizmemek adına tarihi binanın ön cephesi yıkılmayacak şekilde rekonstrüksiyon yaptırmıştır. Daha öncesinde kâgir olan binanın iç kısmı (Şekil 2. 14) daha dayanıklı malzemeler ile yeniden inşa edilmiştir. Çarşı binasının hemen arkasında küçük bir bahçe bir arkasında ise farklı bir bina bulunmaktaydı.

¹² Binaya asılan takvim kapağı, kapak tasarımının görseldeki şekilde değiştiğini belirtmek için asılmıştır (Geylani, A.,2022).

Müteahhitlere verildikten sonra bu iki farklı bina ve aradaki bahçe, tek bir binaymış gibi yeniden inşa edilmiştir (Şekil 2. 13).

Şekil 2.13: Babıali Halıcılar Çarşısı binası ve birleştirilip yeniden inşa edilen diğer iki bina (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Kat karşılığı müteahhitlere verildikten sonra da binanın ön cephesi yıkılmayıp aynı şekilde korunmaya devam edilmiş fakat binanın ön cephesinde giriş kapısının eklenmesi gibi değişiklikler olmuştur. Naci Kasım'ın torunu Peri Hanım konu ile ilgili şunları söylemektedir;

1980-1990'lı senelerde binayı merak edip içeriye girdim baktım. Çamlıca Kız Lisesi'ne benzer odaları ve banyoları vardı. Bir odadan bir başka odaya giden gizli merdivenler mevcuttu. O gizli merdivenler hizmetçiler içindi sanırım. 1989'da 2. gidişimde tüm kapı kollarının değiştirilmiş olduğunu gördüm. Dış kısımdaki giriş merdivenleri aynı ama orayı kullanmıyorlar ortaya yeni kapı takmışlar. Dışı hemen hemen aynı ama içi bambaşkaydı (Tunçalp, P. 2021).

Şekil 2.14: Recondüksüyon öncesi kâgir yapıda olan binanın iç kısmı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Binanın müteahhitlere kalan kısımları halıcılar o dönem zengin olduğu için halıcılara verilmiştir. Naci Kasım'ın torunlarından Ahmet Geylani ve Kasım Geylani kendilerine kalan dükkânda Saatli Maarif Takvimleri için çalışmalarını devam ettirmektedir. Geri kalan tüm odalar dükkân olarak emlakçılar aracılığıyla satılmış veya kiralanmıştır (Tunçalp, P. 2021).

Günümüzde takvim ve matbaa çalışmalarını Naci Kasım'ın kızlarından Aydın Geylani'nin oğulları; Ahmet Geylani ve Kasım Geylani sürdürmektedir. Ahmet Geylani Babıali Halıcılar Çarşısı'nın oluşumu ile ilgili “Biz burayı Saatli Maarif Takvimleri olarak kullanırdık. Birden halıcılar geldi. Önce bir sonra birkaç halıcı daha geldi. Bizden bazıları karşı çıktı ama müteahhitlere verilen kısımlarda müteahhitler halıcılar zengin, kiralari öderler diye onlara verdi. Bu şekilde halıcılar çoğaldı.” sözlerini söylemiştir.

Kasım Geylani ise çarşının geçmiş ve bugünkü durumunu hakkında şunları söylemiştir:

Halıcı dostlarımız oldu burada. İyi kazanıyorlardı fakat Çin bu işi almış gidiyormuş. Halıcı Ahmet abi Çin'e gitmişti o anlatırdı bize. Çin'de 300 kişilik atölyeler kurulmuş. Adam mikrofön ile kırmızı deyince 300 kişi aynı anda kırmızı dokuyormuş. Böyle bir sistem kurmuşlar. Şimdi buradaki halıcılar iyi kazanamıyor, bu işi Çin'e kaptırmışlar. Öyle ki şimdi kuyumcular daha çoğunlukta.

2.3 Babiali Halıcılar Çarşısı Dönemi

Babiali Halıcılar Çarşısı binası (Şekil 2. 15) öncesinde tek bir kişinin yönettiği doğumhane ya da basımevi kompleksi olarak kullanılırken, emlakçılara verilmesiyle farklı kişilerin bir araya gelerek oluşturduğu bir halı çarşısına dönüşmüştür. 1992’de binanın iskân almasıyla önce bir iki halıcının daha sonra da o halıcıların tanıdıklarının gelmesi ile Babiali Halıcılar Çarşısı oluşmuştur. Yapılan alan araştırmalarından elde edilen bilgiye göre, çarşıya ilk gelen halıcılar; Serkez Torikoğlu, Hasan Ağca, Abdullah Tursun ve Abdullah Önel olmuştur. Bu isimler çarşıya geldikleri dönem çarşıda inşaat devam etmektedir. Bu kişilerden sonra çarşıya gelenler ise Avak Şirinoğlu, Cengiz Güreli ve Ömer Tanboğa gibi isimler olmuştur. Gittikçe halıcılar ile dolmaya başlayan çarşının ilk yöneticileri Abuzer Ağca ve Abdullah Tursun’dur. Yöneticiler tarafından çarşının bulunduğu caddenin ismi çarşıya verilmiş ve bu ismin tabelası çarşı girişine asılmıştır (Şekil 2. 16). Tez kapsamında bazı esnafların adreslerinde “Bab-ı Ali Halıcılar Çarşısı” olarak yazdığı fark edilmiş ancak çarşı tabelasında “Babiali Halıcılar Çarşısı” olarak yazıldığından tez kapsamında da bu şekilde yazılması uygun görülmüştür. Çarşı yönetimi ayrıca bina içerisinde bulunan halı firmalarının isimlerinin yer aldığı bir tabela yaptırıp çarşının giriş katına astırmıştır (Şekil 2.17).

Babiali Halıcılar Çarşısı, tarihi halı-kilim tamirinin ve satışının yapıldığı bir yerdir. Çarşıda, alanında uzmanlaşıp birikmişlik yapan halıcılar ve tamir konusunda usta kişiler bulunmaktadır. Çarşıda halıcılık açısından önemli olan güneşleme, yıkama ve restorasyon gibi çalışmaların da yapılması çarşayı yaşayan kültür mirası kılmaktadır.

Çarşı, 1992 yılında halı alışveriş merkezine dönüşmüş ve yurt dışından gelen turistlerin uğrak yeri olmuştur. Alan araştırmalarından elde edilen bilgiye göre yerli turistten çok yabancı turistlere halı ve kilim satışı yapılmaktadır. Zamanla değişen talepler doğrultusunda çarşı ilk dönemde gördüğü rağbeti göremeyip yerini kuyumculara bırakmaya başlamıştır. İnsanların makine halısına yönelmesi, dokuma yapacak dokuyucuların yetişmemesi, gümrük problemi gibi çeşitli sorunlardan dolayı maliyetler artmış ve el halıcılığı parlak dönemini yitirmiştir. El halıcılığı ile paralel olarak çarşıda bulunan halıcı sayısında da düşüş görülmüştür. 1992 yılında halıcılar ile dolu olan çarşı, günümüzde yalnızca 27 halıcıya ev sahipliği yapmaya devam etmektedir.

Şekil 2.15: Babiali Halıcılar Çarşısı'nın dış görünümü, 2022 (Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi).

Şekil 2.16: Çarşı kapısının üzerine taktırılan tabela (Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi).

Şekil 2.17: Bina girişinde yer alan dükkân kat tabelası¹³(Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

¹³ Tabela güncel değildir. Tabela 1996 yılında Abuzer Ağca tarafından taktırılmıştır.

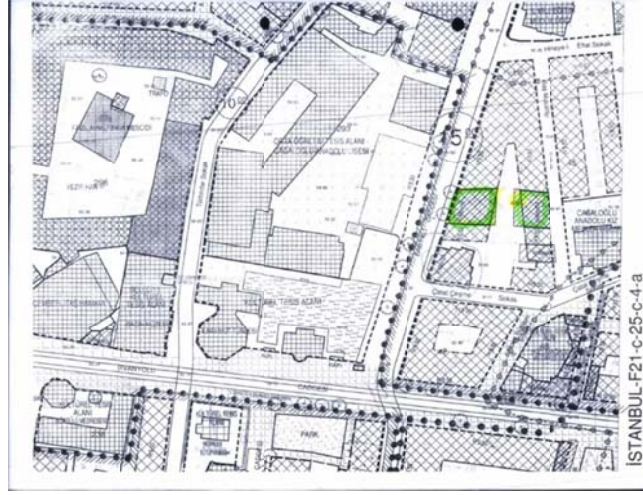
3. BABIALI HALICILAR ÇARŞISI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE HALICILIK AÇISINDAN İŞLEVLERİ

Babiali Halıcılar Çarşısı, el dokuması halı-kilim satıcılarının ve halı-kilim tamircilerinin¹⁴ ortak bir çatı altında çalıştığı mekândır. Geçmişte Kapalıçarşı'da bulunan Mercan ve Yıldızlı Han gibi halıcılık ve halı tamirciliğinin yapıldığı hanlar mevcuttu fakat günümüzde farklı firmalara ait hem halıcı hem tamircilerin bir arada bulunduğu mekân örneği olarak Babiali Halıcılar Çarşısı bulunmaktadır. Halıcılar, Kapalıçarşı'da kiraların artmasıyla Nuruosmaniye, Çembertaş ve Babiali civarlarına taşınmıştır. 1992 yılında bu semtlerden pek çok halıcı, bir halıcılar çarşısı oluştuğunu duyunca Babiali Halıcılar Çarşısı'na gelmiştir. Halıcıların bu çarşayı tercih etmelerindeki asıl sebep kiraların ve satılan dükkanların Kapalıçarşı'da bulunan dükkanlardan daha uygun olmasıdır. Sonraki sebeplerin başında ise yoğunluk halıcının olduğu bu yerde bulunarak halıcılık piyasasını takip edilebilmesi ve binanın halıcılık mesleği için işlevsel bir mekân olması gelmektedir.

Babiali Halıcılar Çarşısı civarında Sultanahmet ve Eminönü gibi pek çok turistin uğradığı mekânların bulunması çarşı için bir avantaj olmuştur. Çarşı esnafı bu avantajı yaklaşık 2008-2012 yıllarına kadar kullanmışlar fakat halıcılar kur farkından dolayı turist acentelerine verdikleri komisyon tutarını karşılayamadıklarından bu avantaj beyhude kalmıştır. Çarşıya günümüzde gelen turistler ise çarşıya ya tesadüfen bulmakta ya da daha önce buradan hediyelik halı aldığı için çarşayı bilerek gelmektedir.

Çarşının ön giriş kapısı Bab-ı Ali Caddesi'ne bakmaktayken arka kapısı Baş Musahip Sokağına bakmaktadır. Bab-ı Ali Caddesi üzerinden araç geçişi olduğu için çarşı kapısına kadar araç ile halı ve kilim bırakılıp alınabilmesi çarşı esnafının işini kolaylaştırmaktadır (Kroki 3.1). Özellikle Kapalıçarşı içerisinden gelen halıcılar Babiali Halıcılar Çarşısı'nı bu özelliğinden dolayı daha kullanışlı bulmaktadır.

¹⁴ Halı ve kilim restorasyonu yapan kişiler restorasyon yerine tamir kelimesini kullanmaktadır. Tamiri yapan kişilere ise tamirci denilmektedir.

Kroki 3. 1 Çarşının bulunduğu sokağın krokisi (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Babiali Halıcular Çarşısı’nda halıcılık ile ilgili olarak çeşitli yörelere ait halı- kilim ve kilim dokumalardan üretilmiş yastıkların, çantaların satışları yapılmaktadır. Satış işlemi dışında ise tamircilerin tamir yaptığı dükkanlar, güneşleme işleminin yapıldığı A ve B bloklarının çatı katı ve tamircilerin boyamalar yapabilecekleri alanlar mevcuttur. Bu bölümün alt başlıklarında “Çarşı Binasının Genel Özellikleri” ve “Çarşının Halıcılık Açısından İşlevleri” incelenmiştir.

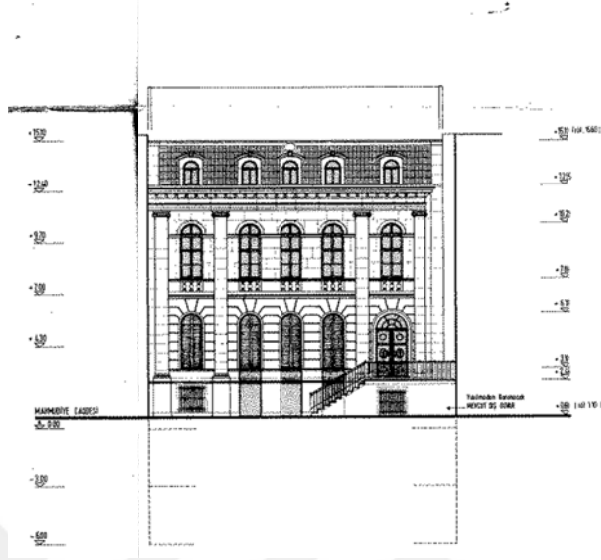
3.1 Çarşı Binasının Genel Özellikleri

Babiali Halıcular Çarşısı binası, öncesinde bir doğumhane ardından Saatli Maarif Takvimleri tarafından bir han olmak üzere arka planı yıkılıp rekonstrüksiyon olarak inşa edilmiş bir mekândır. A ve B bloktan oluşan çarşının iki bloğu toplam 8 katlıdır. Kot farkından dolayı A blokta girişle birlikte 6 kat, girişin altında ise 2 kat bulunmaktayken B blokta girişle birlikte 5 kat girişin altında da 3 kat bulunmaktadır.¹⁵

Çarşı ön cepheden bakıldığında bir bodrum katı iki ara kat ve bir çatı katı olmak üzere dört katlı gözükmetedir. Tarihi merdiven ve kapının altında ise kömürlük bulunmaktadır (Kroki 3. 2). Günümüzde tarihi merdivenlerde esnaflar, bazen çay saatlerini geçirirken bazen ise halıları ve kilimleri bu merdivenlere asarak havalandırılmaktadır (Şekil 3.2 ve Şekil 3.3).

¹⁵ Bu bilgi kroki analizlerinden ve alan araştırmalarından edinilmiştir.

Han, halıcılar çarşısı olduktan sonra dönemin çarşı yöneticisi Abuzer Ağaca, çarşısının ön cephesine girişi kolaylaştırmak ve içerisinin görünebilmesini sağlamak için orta kısmı camdan olan bir giriş kapısı taktırmıştır (Ağaca, A. 2023).

Kroki 3. 2: Çarşının 1/100 ön görünüm çizimi (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi,2022).

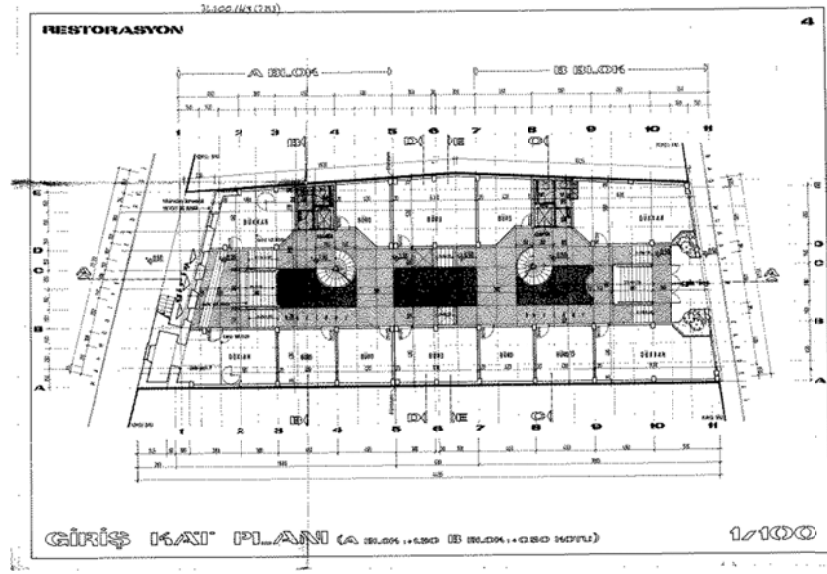
Şekil 3.1: Binanın halıcılar çarşısı olmadan önceki fotoğrafı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

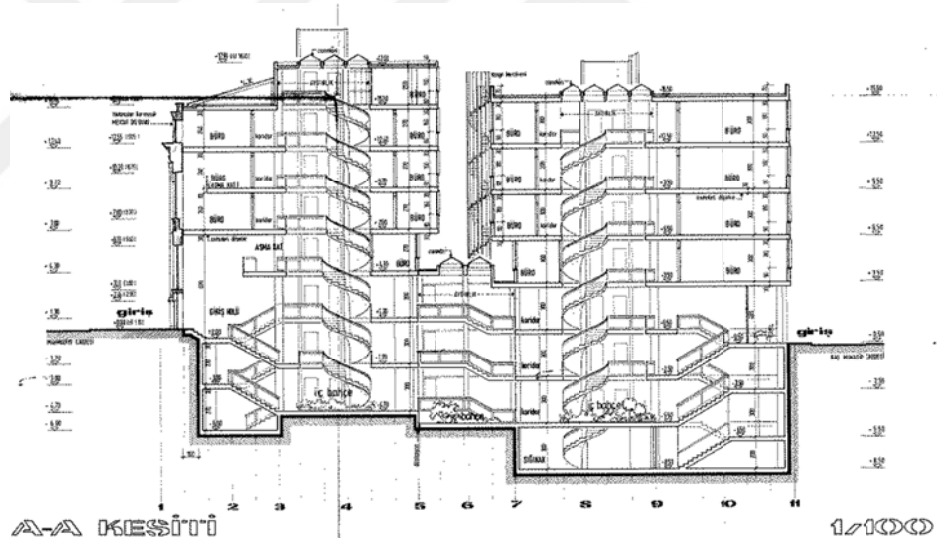
Şekil 3.2: Ön kapıdan gözüken merdivenli kapı (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Çarşının giriş kat planına bakıldığında, A ve B bloğa ait iki spiral merdiven ve bir ara salon görülmektedir. A ve B blok arasında geçiş yapılabilen kısa merdivenler yer almaktadır (Bkz; Kroki 3.3, Kroki 3.4 ve Şekil 3.5). Bu kısa merdivenlerin hemen üzerinde ise çarşının doğal ışık almasını sağlayan camekan bulunmaktadır (Bkz; Şekil 3.4).

Çarşıda, A ve B bloklarının arasında geçiş yalnızca giriş kat, asma kat, -1 ve -2 katta yapılabilir. Ayrıca A ve B blokta 2 asansör bulunmaktadır. A ve B bloğun çatıya bakan kısımlarında ve A ile B bloğun birleştiği asma katta camekân bulunmaktadır. Bu camekanlar sayesinde çok katlı olan çarşı doğal gün ışığı alabilmektedir.

Kroki 3. 3: Giriş kat krokisi (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Kroki 3. 4: Çarşının 1/100 AA Kesiti (İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022).

Asma katın bulunduğu alanda A ve B bloklarının yangın merdivenleri iki bloğun birleştiği alanda yer almaktadır. Bu sebeple bloklar arası geçiş içinde kullanılabilir. Yangın merdivenlerinden çatı katına çıkılmaktadır. Çatı katı yıkama ve güneşlemeden namaz kılınacak bir mekân olmasa kadar çarşının en işlevsel kullanılan yerlerindendir (Şekil 3.6). Konu ile ilgili detaylı bilgilere “3.2 Çarşının Halıcılık Açısından İşlevleri” kısmında bölümlere ayrılarak yer verilmiştir.

Şekil 3.3: Giriş katında yer alan camekân alan (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.4: B blok giriş kapısından görünüm (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.5: A blokta bulunan Spiral merdiven (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.6: Babıali Halıcılar Çarşısı çatı katı (Ahmet Bayraktar Arşivi).

3.2 Çarşının Halıcılık Açısından İşlevleri

Babıali Halıcılar Çarşısı; halı kilim tamiri, yıkama, güneşleme gibi işlemlerin yapılabildiği, sergileme açısından merdivenlerden çatıya ve sokağa kadar kullanılan halıcılık açısından işlevsel bir mekândır. Bab-ı Ali Caddesi'nde araba geçişlerine izin verilmesi, halıların araç ile çarşıya ulaşımı ve çarşıdan gönderimi konusunda kolaylık sağlamaktadır. Çarşının halıcılık açısından işlevlerinin nasıl yapıldığı, katılımcı olmayan gözlemci olarak, halı ve kilim onarımı/tamiri, boyama, temizleme, güneşleme ve sergileme olarak 5 ayrı bölümde daha detaylı bir şekilde incelenmiş ve kaydedilmiştir.

3.2.1 Temizleme

El dokumaları hassas olduklarından temizleme işlemleri makine halılarından farklılıklar göstermektedir. El dokumaları kendi içerisinde; müzelik denilen tarihi halılar, koleksiyonerlerden gelen 40-120 yaş aralığındaki halılar ve el dokuması yeni halılar olarak halının özelliğine, değerine ve yaşına göre farklı yıkama süreçlerinden geçerek temizlenmektedir. Bu kısımda koleksiyonerlerden gelen ve yeni fakat onarım ihtiyacı olan halıların yıkama süreçlerine yer verilmiştir.

Çarşı esnafı, fazla yıkanma ihtiyacı olan halı olması durumunda halıları halı yıkama merkezlerine göndermektedir. Çarşıda yalnızca koleksiyonerlere ait halıların ve yeni fakat onarım ihtiyacı olan halıların temizlenmesi yapılmaktadır. Koleksiyoner talep etmediğinde veya halının boya kusabilen ipliğe sahip olması durumunda yıkama işlemi yapılmayabilmektedir.

Babıali Halıcılar Çarşısı'nda tamir yapılmadan önce halılarda, onarılacak alanın iplik seçimlerinde doğru renkleri bulabilmek için yüzey temizleme işleminden sonra bölgesel ve ıslak temizleme işlemleri yapılmaktadır.

Temizleme işlemi; yüzey temizleme, bölgesel temizleme, kuru temizleme, ıslak temizleme (yıkama) olmak üzere farklı şekillerde yapılmaktadır (Ayhan, 2023 s. 102). Babıali Halıcılar Çarşısı'nda tamircilerin uyguladığı yüzey temizleme, ıslak temizleme (yıkama) ve bölgesel temizleme işlemleri aşağıda detaylandırılmıştır.

Yüzey Temizleme: Halı, düğümlü ve havlı olduğu için içerisi zamanla toz dolmakta ve sertleşmektedir.¹⁶ Temizlenmeyen halı zaman içerisinde çürümeye başlar. Halı katlandığında çıt sesi çıkardığı için halıcılar arasında çürüğü olan halılara “Çıtı var” denilmektedir (Eğinci, Ş., 2023).

Halı yıkanmadan önce tozlarından arındırılması gerekmektedir ve bunun için halı yıkama merkezlerinde toz alma dolapları bulunmaktadır. Bu dolaplar döndükçe halı tozundan arınmaktadır (Şekil 3.7).

Halı eğer az hasarlı ise silkelenerek de tozlarından arındırılır. Toz alma dolabı çarşıda bulunmamakta fakat çarşı çatısı geniş olduğu için halının iki ucunu tutacak şekilde, tersten içe ve içten terse katlayıp çırpılarak tozlarından arındırılmaktadır. Tozlarından arınan halılar çeşitli temizleme işlemlerinden geçmektedir.

Şekil 3.7: Toz alma dolabı (Mehmet Alan Arşivi).

Islak Temizleme (Yıkama): Islak yıkamada halının dokuma tekniği, yaşı, boyası ve varsa çürüğü dikkate alınmaktadır. Çürümesi olan ve yıllanmış halılar tazyikli su ile yıkanmaz ancak su havuzlarında katkısız şampuanlar ile bekletilerek yıkama işlemleri gerçekleştirilir.

Çürükleri olmayan halıların ise tazyikli su ile tersi ve düzü yıkanır. Halı hav yönüne göre fırçalanarak temizlenmelidir (Şekil 3. 8). Bazı tarihi halılarda yıpranmalar var

¹⁶ Çarşıdaki bazı tamir ustaları halının tozdan sertleşmesine “kemikleşme” demektedir.

ise yalnızca nemli bez ile silinerek temizlenmelidir. Kilim, cicim, sumak ve zililer halılardan daha hassas olduğundan yıkanırken daha dikkatli olunmalıdır.

Şekil 3.8: Halı yıkama işlemi (Ahmet Bayrakdar Arşivi).

Herhangi bir kusuru olmayan halılar için “ıslak yıkama” işlem basamakları şu şekilde izlenmektedir;

- Halının tozu; toz alma dolapları veya süpürge makinesi kullanılarak ya da silkelenerek alınır.
- Düz bir zemine serilir.
- Halı su ile ıslatılır.
- Halıya beyazlatıcı veya katkı maddesi içermeyen deterjanlar dökülür.
- Deterjanlı suyun halıya nüfuz etmesi için bir süre beklenilir.
- Halılar için fırçalama yapılır fakat kilim teknikleri uygulanan bir dokumada hassas davranılır. Kilim tekniğindeki dokumalar yalnızca su ile durulanarak temizlenir.
- Halının “sırt” denilen arka yüzü fırçalanır.
- Halı kirli sudan, temiz ve soğuk su ile durulanarak arındırılır. Halıda renk kusmaması için soğuk su kullanılır.
- Halı temiz su gelene kadar soğuk su ile birkaç kez durulanır.
- Durulandıktan sonra halının havı iç kısma gelecek şekilde rulo haline getirilir.

- Halı, rulo halinde sudan arınması için dik bir şekilde bekletilir. Bu işlem halının boyutuna göre 3 ile 8 saat arası sürebilir.
- Halı, daha sonra düz bir zemine serilerek kurutulmaya bırakılır.
- Halıda nem kalmaması için arka kısmını da güneş göreceğ şekilde çevrilerek kurutulmaktadır.

Çarşıda halıcılar yıkanması gereken halılar için prototip havuz yapmaktadırlar. Prototip havuz, halıdan daha uzun ve geniş naylonlar ile zemin oluşturup naylonun kenarlarının alt kısımlarına ahşap çitalar yerleştirilerek oluşturulmaktadır (Şekil 3.9). Havuzun içerisi kışın sıcak su, yazın ise konulan su hemen ısındığından soğuk su ile doldurulmaktadır. Halının boya verme riski var ise soğuk su doldurulur. Halı suyun içerisinde 2-3 saat bekletildikten sonra sünger veya banyo keseleri ile yıkanır. Çarşıda her halıcının farklı yıkama yöntemleri vardır. Bazıları halı yıkama şampuanı kullanmaktayken bazıları ise bebek şampuanı kullanmaktadır (Ünal, M. 2023).

Şekil 3.9: Prototip havuz (Ahmet Bayrakdar Arşivi).

Tarihi halılarda tazyikli yıkama işlemleri uygulanılmamaktadır. Halı, prototip havuz içerisinde ıslatılarak bekletilir. Halıda çürüme var ise küçük fırçalar ile halının hav yönüne doğru fırçalanmaktadır. Halının temizliğinde katkısız yıkama şampuanları kullanılmaktadır. Ardından halı durulanır. Temizlenen halının kuruması için rulo hale getirilip suyun akıtması için dik tutulur. Aşırı yıpranmış bir halı için halının ön yüzüne halının boyutunda pamuk bez serilip rulo haline getirilir. Pamuk bez fazla

suyu çektikten sonra halı güneşe bırakılır. Kışın ise bu işlemler yıkama tesislerinde gerçekleştirilir (Bayraktar, A.,2023).

Bölgesel Temizleme: Bölgesel Temizleme işleminde lekeli olan halının yalnızca lekeli bölgesi temizlenmektedir. Halının renk haslığına bakılarak, renk verip vermediğı kontrol edildikten sonra renk vermiyor ise bölgesel temizleme işlemi uygulanabilir (Ünal, M. 2023). Halının lekeli bölgesi halı yıkama şampuanı ile karıştırılan suyla bir süre bekletildikten sonra silinir. Küçük halı fırçaları veya banyo kesesi yardımı ile lekeli bölge itilenir veya silinir. Halının malzemesinin ipek olması veya antika bir halı olması durumunda bölgesel temizleme işleminde daha hassas davranılmaktadır (Bayraktar, A., 2023).

İpek halıların restorasyonu tamamlandıktan sonra halı şampuanı karıştırılan su ve bir bez yardımı ile halının daha temiz ve parlak gözükmesi için silinmektedir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10: İpek halının silinerek temizlenmesi (Gülbahar Gmştn elik Arşivi).

3.2.2 Güneşleme

Halıda ürmenin en önemli sebebi halının ıslak ve nemli kalmasıdır (Eğinci, Ş. 2023). Bu sebeple halıda çürümenin olmaması için nemli kalmaması ve iyi bir şekilde gneşlenip kurutulması gerekmektedir. Babıali Halıcılar arşısı'nda bu

işlemler güneşli günlerde çatı katında halılar yere serilerek yapılmaktadır (Şekil 3.11 ve Şekil 3.13). Kışın ise bu işlemler yıkama tesislerinde yaptırılmaktadır.

Güneşleme işlemi, Babıali Halıcılar Çarşısı'nda 3 farklı amaç için yapılmaktadır. Bunlar; yıkanan halıların kurutulması, tamir edilecek halının yumuşayıp, çürüklerinin azalması (Şekil 3.12), halının güneşlenip renginin daha parlamasıdır.

Şekil 3.11: Babıali Halıcılar Çarşısı'nın çatı katı (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Şekil 3.12: Çürükleri (çıtı) olan halı örneği (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Şekil 3.13: Babıali Halıcular Çarşısı çatısında güneşlenen halı ve kilimler (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Yıkanan halılar kurutulmak için düz bir zeminde güneşe karşı beklettirilir. 3-4 saat aralıklarla halı çevrilerek halının hem arka hem ön yüzü kurutulur (Şekil 3.14., Şekil

3. 15 ve Şekil 3. 16). Güneşleme işlemi, restorasyon yapılırken iğne ve bız ile kolaylıkla işlem yapılması adına halının yumuşaması için yapılmaktadır. Halı, renklerinin parlamayıp daha canlı gözükmesi için de güneşe bırakılmaktadır. Bu işlem çarşı dışında Antalya Döşemealtı'nda da yapılmaktadır. Antalya'da güneş daha kızgın olduğundan arka ve ön yüzünü çevirme işlemi daha kısa sürelerde yapılmaktadır.

Şekil 3.14: Babiali Halıcılar Çarşısı çatısında yapılan güneşleme işlemi. 2016 (Murat Tursun, Arşivi,2023).

Şekil 3.15 Babiali Halıcular Çarşısı çatısında yapılan güneşleme işlemi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.16: Babiali Halıcular Çarşısı çatısında yapılan güneşleme işlemi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

3.2.3 Boyama

“Boyarmadde” kavramı fiziksel veya kimyasal bir etkileşim sonucu renk veren doğal veya sentetik (yapay) olup boyama yapımında kullanılan malzemeye denilmektedir (Enez, N. 1983, s. 12). Boyama işlemi ise bu iki türlü boyar maddeden yapıldığından doğal veya sentetik boyama olarak ikiye ayrılmaktadır.

Doğal boyama, doğada bulunan kabuklu deniz canlıları ile çeşitli böceklerden oluşan hayvanlardan ve tohum, meyve, çiçek, yaprak, gövde, gövde kabuğu, kök, gibi bitkilerin renk verilen kısımlarından çeşitli teknikler ile elde edilen boyama işlemidir (Genç, M., 2016, s.130). Çarşının işlevleri kapsamında röportaj yapılan halıcıların bu işleme “kök boya” dediği tespit edilmiştir.

Kültürümüzde geçmişten günümüze var olan boyamacılık, yüzyıllardır “kök boya”, “kökboyama” kavramları ile anılmıştır (Çağan, 2022, s. 40). Birçok halıcı, dedelerinden, nenelerinden kök boya şeklinde öğrendiği için bu şekilde telaffuz etmektedir. Geçmişten gelen bir birikim olduğundan ve bu birikimlerin bir geleneği ve kültürü temsil etmesinden bu araştırmada da “kök boyama” veya “doğal boyama” kavramları ile aktarılmıştır.

Kök boyamanın (Şekil 3. 17) tarihi uzun bir geçmişe dayanmaktadır. MÖ 7. yüzyıla ait bir tablette boyama tekniklerinden kırmızı için kök boya, sarı için zerdeçal, mor için kök boya ve indigo, yeşil için sarı ve indigo, mavi için ise indigo kullanıldığından bahsedilmektedir. MÖ 500 yılına tarihlendirilen Dünyanın en eski halısı olarak kabul edilen Pazırık Halısı’nın, Polonya kermesi ve kök boya kullanılmış olduğu boya analizlerinden tespit edilmiştir (Karadağ, 2007, s. 8).

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri’nin incelendiği bir çalışmada, Anadolu’nun pek çok bölgesinde doğal boyarmadde ziraatının bilinçli olarak yapılmış olduğu ve her renk için farklı boyahanelerin olduğu tespit edilmiştir. “Tokat mavi boyahanesi”, “Kayseri kırmızı boyahanesi” gibi renk atölyeleri bulunmuş ve bu şekilde her renk için uzmanlaşma sağlamıştır (Genç, 2014, s. 200). Anadolu’da kimyasal boyalar kullanılmaya başlamadan önce yoğun bir şekilde doğal boyalar kullanılmış ve doğal boya ihracatı yapılmıştır. Dokumalarda kullanılacak ipliklerin doğal boyalar ile renklendirilmesi Türk dokumacılığını geliştirmiş fakat kimyasal boyaların kullanılmaya başlamasıyla, dokumacılık sektöründe ciddi problemler olmuştur (Genç, 2016 s. 135).

Babıali Halıcılar Çarşısı'nda bulunan halıcıların çarşının açıldığı 1992 tarihlerinde de doğal boyamalar yaptırdıkları veya kendileri yaptıkları tespit edilmiştir. Hatta halı-kilim satışlarının ve tamir çalışmalarının yoğun olduğu 1994 yılında çarşının çatı katında bir boyahane açılmıştır (Şekil 3. 18).

Bu boyahane derme çatma ahşaptan yapılmış bir kulübeden oluşturulmuştur. Çarşı yönetimi, boyahaneyi bir iki halıcının yoğun olarak kullanmasından dolayı diğer halıcılara alan kalmayışı ve bu halıcıların boyama yaparken çatı katını kirletip çok su harcaması sebebiyle kapattırmıştır (Ağaca, A., 2023).

Şekil 3.17: Doğal boyama (Genç, 2016, s. 131).

Çarşının kurulduğu dönemde esnafların, doğal boyar maddelerden üretim yaptıkları ancak günümüzde doğal boya ile boyamanın nadir olarak yapıldığı tespit edilmiştir.

Çarşıda dokuma yapılmadığı için dokuma için üretilecek miktarlarda boyama işlemi yapılmamakta fakat halı ve kilim restorasyon çalışmaları için farklı tonlarda renk ihtiyacı olduğundan ufak çaplı boyamalar yapılmaktadır (Şekil 3. 20). Bu ihtiyacın karşılanması için halının yaşına yaklaşık olan söküntü (Şekil 3. 21) denilen iplikler kullanılmaktadır. Söküntü iplik bulunmaması durumunda halının restore edilecek alanı için gerekli miktarlarda boyama işlemi yapılmaktadır. Restorasyon çalışması için yoğun miktarda iplik gerekmesi hâlinde doğal boyama işlemleri Aksaray Sultanhanı'nda yaptırılmaktadır. Aksaray'dan boyanarak gelen iplik tonlarının restore edilecek halının tonları ile aynı olmaması durumunda yeni iplik boyaması çarşı içerisinde yapılmaktadır.

Alan araştırmasında yapılan incelemelere göre çarşıda, doğal boyar maddelerin yanı sıra kolaylıkla istenilen renge ulaşmak için sentetik boyalar da kullanılmaktadır. Bazen hem doğal hem sentetik boya aynı kazanda kaynatılıp boyama yapılmaktadır. Genelde Aksaray'dan temin edilen doğal boyar maddeler ile boyanan iplikleri, restore edilecek alana uygun tonları yakalamak için kimyasal boyalar ile tekrar boyamaktadırlar. İpliklerin tonlarını açmak için çamaşır suyu gibi maddeler ile agırtma ve doğal bir rengi soldurmak için çay gibi maddeler ile boyama yapılmaktadır.

Şekil 3.18:  atı katında doğal boyama yapıldığı döneme ait fotoğraf (Murat Tursun Arşivi, 2023).

Günümüzde profesyonel bir boyama atölyesi bulunmayan Babıali Halıcılar  arşısı'nda boyama işlemleri için dükkân  nleri, yangın merdivenleri veya çatı katları değerlendirilmektedir ( ekil 3. 19).

Şekil 3.19: Boyamanın yapıldığı yangın merdivenleri (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.20: Doğal ve kimyasal boyalar ile boyanmış iplik çileleri (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.21: Söküntü denilen iplikler (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

3.2.4 Halı ve Kilim Onarımı/Tamiri

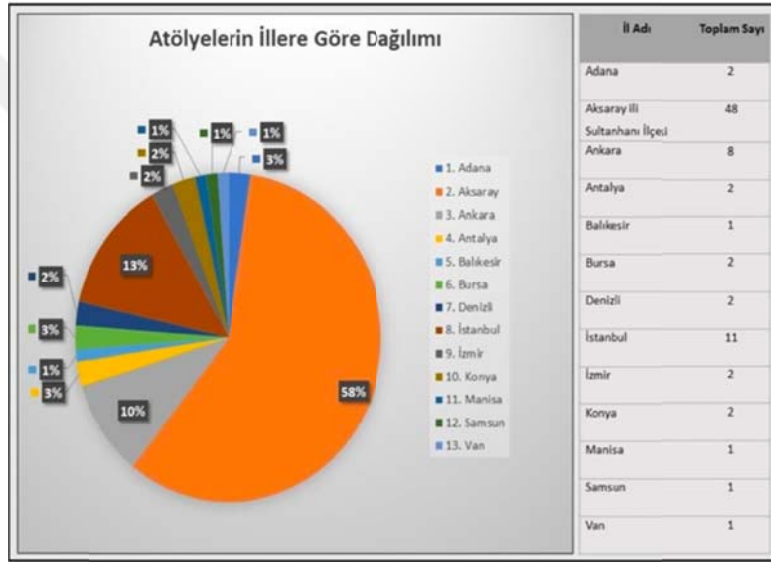
“Onarım” Türkçe sözlükte, tamir, tamirat ve yenileme kelimeleri ile eş anlamlı olarak gösterilmektedir (TDK, 2023). Türk halıcıları arasında “onarım” teriminin yerine eş anlamlısı olan “tamir” kelimesi kullanılmakta ve halı tamir mesleği ile uğraşan kişilere ise “tamirci” denilmektedir. Hatta geçmişte halı ve kilim tamiri işi ile uğraşan ve günümüzde halı satan kişilere, halıcılar arasında “Tamircilikten geldim” cümlesi kullanılmaktadır.

Müzelerde ve özel koleksiyonda muhafaza edilen kıymetli halıların hammaddelerinin organik olması, zamana ve ortam şartlarına karşı dayanıksız oluşu bazı koruma önlemlerinin alınmasına neden olmaktadır (Ünaldi, 2019 s.78). Dünya üzerinde pek çok yıpranmış kıymetli halılar bulunduğundan tamir bir ihtiyaç olmuş ve bir sektör haline gelmiştir. Eski halı ve kilimlerin onarılıp tekrar ekonomiye kazandırılmasında Türkiye halıcılık sektörü ciddi bir alt yapı ve bilgi birikimine sahiptir (Bilgin, Ender D., 2010 s.123).

Halı ve kilim restorasyonu ile ilgili yapılan en son araştırmaya göre Türkiye’de Adana, Aksaray, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bursa, Denizli, İstanbul, İzmir, Konya, Manisa, Samsun ve Van illerinde yapılmaktadır (Ayhan, 2023 s. 156). Bu illerden Aksaray’ın Sultanhanı ilçesi sayıca en fazla atölyelerin bulunduğu bir ilçe olmuş, Aksaray’dan sonra ise İstanbul en fazla restorasyon atölyesi bulunan il olmuştur (Şekil 3. 22). “Babıali Halıcılar Çarşısı Tarihi ve Günümüzdeki Durumu” başlıklı tez araştırması kapsamında çarşıda bulunan halıcılardan elde edilen bilgiye göre

günümüzde İstanbul içerisinde Fatih semtinde bulunan Sultanahmet, Nuruosmaniye, Çemberlitaş ve Babıali Halıcılar Çarşısı'nda restorasyon çalışmaları yapılmaktadır (Çizelge 5.5).

Taşınabilir kültür varlıklarından olan kilim ve halıların, geleceğe aktarılması için korunması ve restorasyon işlemleri görmesi gerekmektedir. Babıali Halıcılar Çarşısı'nda halı ve kilim tamirinde uzman restoratörler bulunmaktadır. Bu ustalar yurt dışında müzelerde ve koleksiyonerlerde bulunan halı-kilimleri restore etmeleri ile dünya çapında işlere imza atmış ve taşınabilir kültür varlıklarını günümüze taşımışlardır.

Şekil 3.22: Türkiye’de halı ve kilim restorasyon atölyelerinin illere göre dağılımı (Ayhan, 2023).

Halı ve kilim tamircileri, geçmişten bugüne bilgi birikimlerini, usta çıraklık ilişkisi içerisinde aktararak bu mesleği günümüze taşımıştır. Özellikle Kapalıçarşı’da bulunan halıcıların yanında yetişen kişiler sayesinde, tamircilik Aksaray Sultanhanı’nda kadar ulaşmıştır (Şanlı, B., 2023).

İstanbul’dan Aksaray Sultanhanı’na gidip halı kilim tamirciliğine öncülük etmiş ustalar Hasan Sarı, Mehmet Dölek, Hüseyin Şanlı ve Ömer Bozdağ (Şekil 3.23) olmuş ve bu sayede Sultanhanı’nı halı ve kilim tamiri konusunda yurt dışında aranan ve bu meslek için çırak yetiştiren bir merkez haline dönmüştür (Yağcı ve Hüyük, 2007, s. 521).

Babıali Halıcılar Çarşısında, Aksaray’da Sultanhanı’ndan bu ustalardan tamirciliği öğrenip İstanbul’a taşınıp halı ve kilim tamiri mesleğini devam ettiren ustalar bulunmaktadır. Bu ustalar genellikle çarşının en alt katı veya üst katlarında çalışmayı tercih etmişlerdir. Bunun sebebi ise koleksiyonerlerin kendilerine ait olan eserlerin değerinin düşmemesi için bir başkası tarafında görülmesini istememesinden kaynaklanmaktadır.

Restorasyon yapabilmek için halı ve kilim dokuma tekniklerine, motif bilgisine ve malzeme bilgisine sahip olunması gerekir. Her el dokuması halı kendisine has bir işçilik ile dokunulduğundan her dokumaya aynı tamir teknikleri uygulanamaz. Önce dokumanın yaşı, kullanılan malzeme ve hasarlı bölgeler tespit edilerek dokuma tanınır. Daha sonra halının yumuşaması ve gerçek renklerinin ortaya çıkması için tamirden önce temizleme işlemi yapılır. Daha sonra temizlenen halının orijinal renklerine göre iplik rengi hazırlanır (Eğinci, Ş., 2023).

Halı ve kilim onarımında; çerçeve tezgâh, çivi, çekiç, iğne, pense, terzi yüzüğü, tığ, delikli tığ, biz, halı makası, tamir makası, kirkir, kalem, balmumu, tarak, fırça, metal tarak, cımbız ve bıçak tığ kullanılmaktadır (Sayın, Genç, Çeliker, 2021, s. 22). Çarşıda bulunan her tamir ustasının el alışkanlığına göre tığ ya da iğne tercih ettiği gözlemlenmiştir.

Günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı’nda halı tamiri iki farklı amaç için yapılmaktadır; Birincisi, özel koleksiyonlarda bulunan halıların en az müdahale ile tarihi belge niteliğini koruyarak beze dikilmesi yöntemidir. İkincisi ise hasar görmüş, bütünlüğünü yitirmiş ve tekrar kullanılmak istenilen halıları için yapılan tamir işlemidir. Onarım için getirilen halılarda tespit edilen hasar örnekleri; **Çürüme, leke kusuru, yanık, kenar(kıyı) aşınması, saçak hasarı, yırtık (delik), motif onarımı, daha önce yapılmış kusurlu tamirin düzeltilmesi, apraj hatası, desen hatası, potluk hatası, dipperi (kırık), hav aşınması** gibi hasarlardır (Eğinci, Ş. 2023). Bu hasarlara ilaveten **kenar farkı, atkı fişkırığı, çift ilmek, çözgü tel ekleme hatası, üst atkının arkaya çıkması, kayık göbek, dönük, tel kaçığı, renk akması, gelberi izi ve keçeleşme, kırkım hatası, göğünme** gibi çeşitli hasarlarda bulunmaktadır (Ayhan, 2023, s. 54). Bu hasarlardan bazıları kullanıcı kaynaklı oluşmaktadır. Saçakların erimesinde süpürge makinesinin etkisi, el halılarının yıkanmamasından dolayı toz birikimi halıyı çürüttüğünden kaynaklanmaktadır. Pot hatası ve delik gibi

hatalar dokumacı kaynaklı hatalardandır (Eğinci, Ş., 2023). Bu kusurların onarım işlemleri için kullanılan genel teknikler; tel (çözgü) atımı, hasır örgüsü, düğüm (hav, ilmek) atımı, tesviye (bitirme) işlemi, çekim(gerdirme) işlemleridir (Ayhan, 2023. s.62). Bu işlemler ile ilgili bilgiler, Babıali Halıcılar Çarşısı'nda bulunan ustalarla yapılan kişisel görüşmeler sonucunda elde edilip, aşağıdaki başlıklarda detaylandırılmıştır.

Şekil 3.23: Ömer Bozdağ'ın Aksaray Sultanhanı'nda bulunan atölyesi (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Babıali Halıcılar Çarşısı'nda uygulanan tamir işlem süreci şu şekildedir;

- Halı veya kilim de hasar analiz edilir. Yöresi ile yaşı tespit edilir. Restore edilecek alanın motifleri incelenir.
- Restore edilecek olan halının orijinal renklerinin tespit edilmesi için halı yıkanarak veya silinerek temizlenir.
- Temizlik aşamasından sonra halı çarşının çatı katında güneşe bırakılır. Belirli sürelerde çevrilerek iki yüzü de nem kalmayacak şekilde iyice kurutulur. Halı temizlendikten sonra ortaya çıkan orijinal renk ile söküntü¹⁷ denilen iplikler karşılaştırılarak en yakın renk ve yaştaki iplikler kullanılır. Kullanılacak iplik yaşı ile tamir edilecek halının yaşı aynı veya yakın olmalı ayrıca renk, kalınlık, büküm gibi unsurlara dikkat edilerek seçilmelidir.

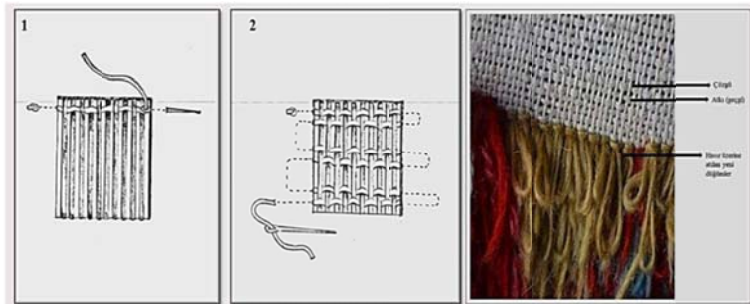
¹⁷ Söküntü; gözden çıkarılmış ve bütünü olmayan ufak kilim ve halılardan sökülerek elde edilen ipliklerdir.

- Tamir edilecek olan dokuma kilim tekniğinde ise tel örgü atımı yapılır. Halı ise hasır örgü atımı yapılır. Tüm örgülerin aynı gerginlik de olması potluk hatası oluşturmaması açısından önemlidir.
- Örgüler atıldıktan sonra restore edilmesi gereken bölge tezgâha zımbalanır veya çivilerle sabitlenir.
- Daha sonra hav veya atkı atımı yapılır.
- Hav ve atkı işlemi tamamlandıktan tesviye işlemleri yapılır.

Halı ve Kilim Onarımında Genel Olarak Kullanılan Teknikler

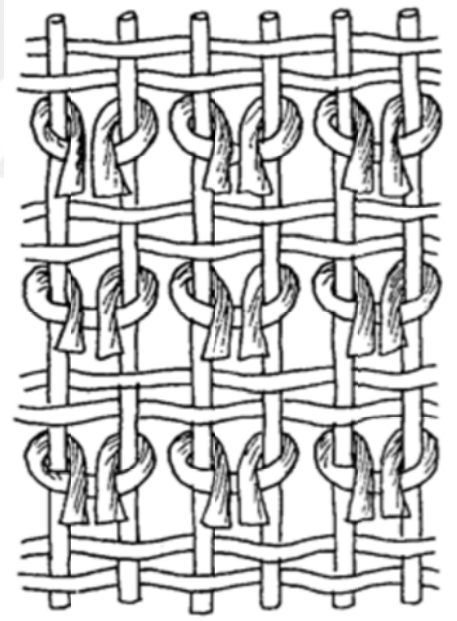
Tel (Örgü) Atımı: Tamir yapılacak Halı ve kilimde öncelikle halı örgüsünün kalınlık ve malzeme analizi yapılır. Uygun örgü ipliği bulunduğundan sonra tamir işlemi yapılacak alan gerdirilir, iğneye yürütülen örgü ipini, dokumanın eski örgüsünden geçecek şekilde 20 cm gerisinden sokulur ve restore edilecek alanında yaklaşık 20 cm gerisine kadar yürütülür. U dönüşümlü dönülür veya tek tek tel atılarak farklı iki şekilde de yapılabılır. Bu işlemde üst ve alttaki örgünün doğru örgü olduğuna emin olunması gerekir. Bu sebeple işleme sağ veya soldan başlanılır ve örgü atımı tamamlanana kadar devam edilir. Tezgâha sabitlendiğinde potluk oluşmaması için örgünün eşit gerginlikte olması önemlidir. Örgü atımı tamamlandıktan sonra dokuma kasmağa zımba veya çivi yardımı ile gerdirilir.

Hasır Örgüsü: Her restorasyonda hasır örgüsü yapılmaz. Genellikle kaba halılar ve yün halılarda hasır örgüsü kullanılır. İnce halılarda ve kilim tamirlerinde bu işlem yapılmamaktadır. Öncelikle eksik veya hasarlı örgü telleri var ise örgü teli atılarak tamamlanır. Halıdaki orijinal atkılara bakılarak aynı sırada atkılar atılarak bir zemin oluşturulur (Şekil 3. 24).

Şekil 3.24: Hasır örgüsü (Ayhan,2023, s. 64).

Düğüm (Hav, İlmek) Atımı: Düğüm atma işlemi için halının yöresi, düğümü ve modeli analiz edilir. Restorasyon yapılacak alan motiflerinin belirlenmesi için restitüsyon çalışmaları desinatörlerin yardımı ile hazırlanır. Restitüsyon eskimiş, yıpranmış, yırtılmış, parçalanmış, dokumanın belli olmayan kısımlarının tarihteki hâlinin çizimidir. Bu çizimlerde temel kaynak restitüsyonu yapılan dokumanın kendisi, diğer kaynaklar ise dokumaya ait arşiv kayıtları, fotoğraflar ve dokumanın yapıldığı dönemde uygulama alanı bulan sanat disiplinleridir. (Karavar, 2017, s. 106) Restitüsyon işlemi çok detaylı geniş yırtıkları olan halılar için tercih edilmektedir (Şekil 26 ve Şekil 3.27). Ufak alanlar için ise tamir ustaları halının raporlarına bakarak dokuyabilecek yeteneğe ve ustalığa sahip oldukları için ve restitüsyon çizimine ihtiyaç duymamaktadırlar. Hav atımı işlemi restitüsyon çizimine ve halının orijinalinde kullanılmış olan düğüm türüne göre aynı düğüm tekniği ile dokunur. Bu düğüm türlerinden bazıları; Türk (Gördes) düğümü (Şekil 3.25), İran (sine) düğümü, İspanyol düğümü, Hint düğümü, hekim ve Nepal düğümleridir.

Şekil 3.25: Türk düğümü (Yetkin, 1982, s. 120).

Halının orijinal kısımlarında hangi düğüm tekniği kullanıldıysa düğüm atma işleminde de aynı düğüm olmalıdır. Düğümlene halıdaki parça kaybı bulunan bölgeye veya yıpranmış, hasarlı düğümlerin yenilenmesi ya da zamanla dökülmüş düğümlerin değiştirilmesi için atılmaktadır (Eğinci, Ş. 2023).

Şekil 3.26: Bordürü kesilmiş halı örneği (Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi).

Şekil 3.27: Bordürü kesilen halı motiflerinin tespiti için yapılan restitüsyon çalışması (Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi).

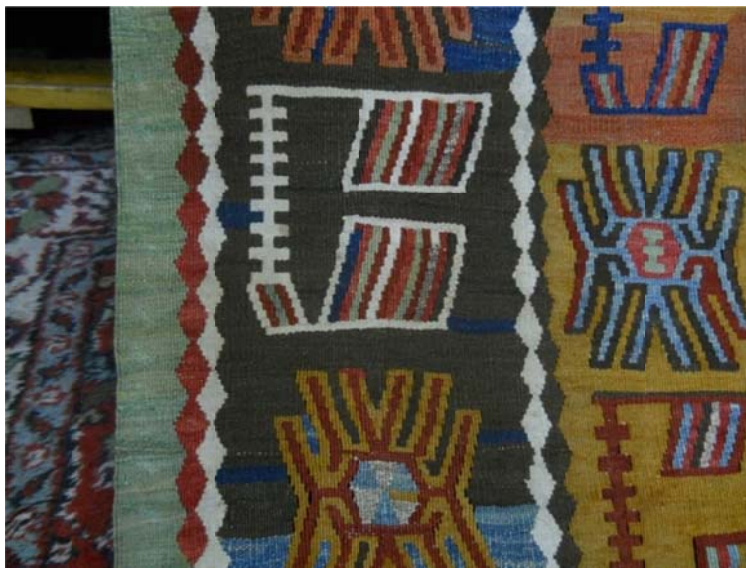
Hasarlı düğümlerin yenilenmesi işleminde, tamir edilecek bölge cımbız, tığ veya bız yardımı ile sökülür. Dokuma tezgâha gerdirilir. Düğüm atma işleminde kullanılacak iplik ile halının orijinalinde kullanılan ipliğin aynı veya yakın yaşta olması gerektiğinden söküntü denilen iplikler kullanılarak yeni düğümler atılır. Düğüm

atımında düğüm sıklığına dikkat edilir. Tamirde ilme veya hav atım işlemi, iğne ve tığ olmak üzere iki farklı şekilde yapılmaktadır. Bu durum ustanın el alışkanlığına göre farklılık gösterebilmektedir.

Parça kaybı olan, yırtık olan halının hav atma işleminde hasır örgüsü işlemi yapıldıktan sonra, geçki denilen aralıklar içerisine düğüm atma işlemi gerçekleştirilir (Şekil 3.24) Düğümlerin tamamlanmasıyla hem desen açısından hem de yapısal açıdan halının bütünlüğü sağlanmış olur. Düğüm atımı bittikten sonra hav oluşmaktadır. Bu farkın giderilmesi için tesviye işlemi uygulanmaktadır (Şekil 3.30).

Şekil 3.28: İlme atımı öncesi kilim örneği (Şaban Eğinci arşivi).

Şekil 3.29: İlme atımı işleminden sonra kilim örneği (Şaban Eğinci arşivi).

Şekil 3.30: Halı düğümü atılmış, hav farkı olan dokuma örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Kenar Örgüsü: Kenar örgüsüne kıyı örgüsü de denilmekte ayrıca kenar örgüsüne yapılan tamir işlemi “kıyı teli tamiri” olarak da adlandırılmaktadır. Halının kıyısındaki hasarlı bölge tezgâha gerdirilir. Çözüğü var ise bez ayağı şeklinde dokunarak kıyı dokunur. Eğer çözgü yok ise yırtık olmayan kıyı çözgüsünün içerisinden yeni çözgü ipi yüzdürülür. Orijinaline uygun ve genelde zemin renkte kenar örgüsü yapılır (Eğinci, Ş., 2023).

Zincir Atımı: Halı kiliminin dağılmasını önlemek amacıyla yapılan zincir “çiti” olarak da adlandırılmaktadır. Halının başından ve sonuna tüm çözgü tellerinden geçerek düğümlerin sökülmemesi ve dağılmaması için genelde, zincir tekniği tığ kullanımıyla bağlama, dolama ve kazayağı teknikleri ise iğne kullanımıyla gerçekleştirilir (Çıtak, İ., 2023).

Zincirin yıpranması veya yok olması halı kiliminin ve sonrasında düğümlerin sökülmesi sorununa yol açar. Zincir atımı, halı kilimi onarımı ve saçak onarımından sonra mutlaka uygulanan bir işlemdir. Halının yalnızca bir ucuna zincir tamiri yapılacaksa, diğer ucunda yani orijinalinde bulunan zincir tekniğine uygun zincir atımı yapılmalıdır (Bayraktar, A., 2023).

Saçak Atımı: Halı ve kilim dokumanın iskeleti olan çözümlerden kalan uçlardan oluşan saçaklar, yörelere göre farklı karakterler göstermektedir. Saçak bakımı veya tamiri yapılırken bu karakteristik özelliklere dikkat edilmelidir. Dokumanın çözgüsüne uygun ip seçimi yapılmalı, eğer ipek çözgü ise ipek, yün ise yün, pamuk ise pamuk saçak takılmalıdır (Şekil 3.30).

Hasarın ve dokumanın durumuna göre farklı tekniklerde saçak onarım yöntemleri bulunmaktadır. Bunlardan biri iğneye takılı çözgü telinin bız ile açılan yoldan penseyle geçirilerek takılmasıdır. Diğerisi ise dokumanın yapısına uygun saçak ipi belirlenir ve bu ip saçak uzunluğu pay olarak bırakıldıktan sonra bal mumu ile mumlanmış ipek ya da pamuklu bir ip yardımıyla halıya tutturulmasıdır. Saçak takımından sonra tüm saçakların uzunlukları eşit şekilde kesilip taranır (Çıtak, İ., 2023).

Şekil 3.31: İpek saçak örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Tesviye (Bitirme) İşlemi: Tesviye işlemi düğüm atma işlemi bittikten sonra yapılan dokumanın tamirinin bitirilmesi işlemidir. Halıcılar arasında bu işlem sonucunda halıların restorasyonu tamamlanıp güzelleştiği için “makyajlama” da denilmektedir. Hav/ilme atma işlemi tamamlanan restorasyon çalışmalarında dokumanın ihtiyacına göre tesviye işlemi uygulanır. Bu işlemler:

- Tıraşlama işlemi.

Bitirilen düğümlerin eşitlenmesi için kırkım makası veya halı tıraş makinesi ile hav kademeli olarak kısaltılır. Daha sonra halının sırt kısmında kalan düğümler var ise temizlenir. Halı orijinaline sadık kalınarak aynı boyda kesilmelidir. Dokunma hav yönüne göre fırçalanır ve fazlalıklar orijinaline sadık kalınarak tıraşlanır (Şekil 3. 32).

Şekil 3.32: Tıraşlama yapılan bir antika halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

- Pürmüzleme işlemi

Restore edilen dokumaların malzemesi genellikle kıl, tiftik, yün, ipektir. Tiftik, kıl ve yün malzemelerinin lif yapısı kılçıklıdır. Zamanla kullanıldıkça bu kılçıklar azalır fakat yeni dokunan dokumada bu belli olur. Pürmüzleme işleminde, tamir yapılan dokumanın orijinaline sadık kalınması amacıyla tüyler pürmüz yardımı ile yakılmaktadır. Arka ve önde hav var ise yakma işlemi ile hav ve tüy yüksekliği orijinaline uygun bir biçimde yakılır (Şekil 3. 33).

Şekil 3.33: Halının sırt kısmının pürmüzlenme işlemi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

- Ütüleme

Ütüleme genelde kilim tekniğinde dokunmuş dokumalar için uygulanmaktadır. Eğer halılarda ütü işlemi yapılacaksa orijinali ile bire bir olması için halının yatım yönüne (hav yönüne) doğru yapılmalıdır. Ütü ile dokuma direk temas etmemeli aralarında kalın olmayan ince bir bez konulmalıdır. Halının buhar ile hafif ısı görerek ütülenmesi yeterlidir. Bez konulmaması durumunda dokumalarda parlama meydana gelmektedir. (Eğinci, Ş., 2023).

- Dövme/Çiğneme

Tamir yapılacak olan dokuma daha önce kullanıldığı için havı iyice ezilmiştir. Dövme/çiğneme işleminde çekiç yardımı ile restore edilmiş dokumaya vurularak dokumanın orijinaline benzemesi amaçlanır.

- Çekim işlemi

El dokumalarında, dokuyucu hep aynı sıklıkta ve psikolojide dokuma yapmadığından çoğu halıda eğrilik veya eşitsizlik olabilmektedir (Yumuşak, R., 2023). Çekim işleminde halıların kenar eğrilikleri düzeltilmektedir. Halının arka yüzü yani sırtı üste kalacak şekilde tahta zemin üzerine serilip, çivi veya tel zımba ile kenarlardan zemine eşit bir şekilde gerdirilir. Daha sonra yamuk bölgeye yüksek derecede buhar verilir. Buhardan sonra halının iskeleti yavaş yavaş yumuşar. Bu işlem dokumadaki probleme göre 1 gün veya daha uzun zaman alabilir.

- Bit boyama

Halı da “bit” veya “diş” denilen çözgü gözükmelerinde yapılan boyama işlemidir (Bayraktar, A., 2023). Zaman içerisinde halının havı kısaldıkça pamuk çözgü gözükmektedir (Yumuşak, R., 2023). Restorasyon sonrası hala gözükmekteyse bu bitler su bazlı, keçe uçlu boya kalemleri ile boyanmaktadır (Şekil 3. 34 ve Şekil 3.35).

Şekil 3.34: İran Halısında bit boyama işlemi uygulaması (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Şekil 3.35: Bit boyamada kullanılan kalemler (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Koleksiyonlarda bulunan özel halıların “Beze Dikme” işleminde işlem basamakları;

- Hassas müzelik dokumalarda genelde tamir işlemi için çözgü atılmamaktadır. Buradaki anlayış olduğu haliyle korunması ve olduğu şekilde beze dikilmesidir (Şekil 3.35, Şekil 3.36 ve Şekil 3.37). Dokumanın tamirinde bütünün onarılması veya olduğu gibi beze dikilmesi kararını koleksiyoner vermektedir. Ayrıca koleksiyonerin tercihinine göre yama şeklinde halının arka kısmında beze dikilmesi veya halının bütününün beze dikilmesi gerçekleştirilmektedir.
- Üzerine dikilecek olan el dokuması keten kumaş düz bir zemine serilir. Kumaş, ceviz kabuğu ile daha yaşlı görünümü verilmek için boyanır ve kurutulur.
- Kuruyan kumaş düz bir zemine serilir ve ütülenir (Şekil 3. 38).
- Halı kumaş üzerine konulur. Göz hizası alınıp kumaş kenarlarındaki boşluklar eşitlenir.
- Gönne yardımı ile halıda çözgüsü gözüken kısımlarından gerdirilmelidir.
- Gerdirildikten sonra “beze dikme” işlemi yapılmaktadır. Yüzen çözgülerin her bir teli halıya paralel ve eşit aralıklarda dikilerek sabitlenmektedir.
- Gerekli ise tesviye işlemleri uygulanır. Yalnız hassas kilim dokumalarda ütü işlemi yapılırken kilimin parlamaması için ütü ve dokuma arasında pamuklu bir bez kullanılmaktadır (Eğinci, Ş., 2023).

Halılara daha uyumlu halıyı taşıyabilen gabardin denilen kumaşlara dikilmektedir. Günümüzde beze dikme işlemi kolalı kumaşlara da yapılabilmektedir. Bu kumaşların üzerine halı göz hizasına getirilip boşlukları eşitlenir. Ardından ütü ile ısı basınca halı kumaşa yapışmaktadır ve bu sebeple beze dikme işlemi daha kısa süreler içerisinde yapılabilmektedir (Yumuşak, R., 2023).

Şekil 3.36: Beze dikilme işleminden önce (Şaban Eğinci Arşivi).

Şekil 3.37: Beze dikilme işlemi tamamlanmış hâli (Şaban Eğinci Arşivi).

Şekil 3.38: Beze dikilme ve ütü işlemi (Şaban Eğinci Arşivi).

Şekil 3.39: Beze dikilme işlemi yapılmış kilim (Şaban Eğinci Arşivi).

3.2.5 Halı ve Kilimlerin Sergilenme Şekilleri

Babiali Halıcılar Çarşısı'nda halıcılar dükkânlarının ve çarşının işlevselliğine göre halılarını farklı yöntemler ile sergileyebilmektedir. Farklı 3 amaçla yapılan sergilenme şekilleri bulunmaktadır. Birincisi satış yapılacak müşteri için halıların çıraklar tarafından açılarak sergilenmesi, ikincisi hâli hazırda bulunan halıları görünür kılmak ve satışlarını kolaylaştırmak amacı ile sergilenmesi, üçüncüsü ise halının havalandırılması için yapılan sergilenmedir. Bu amaçlar doğrultusunda; çarşıda çerçeveyerek, vitrin içerisinde, sararak/rulo yaparak, asarak, katlayarak ve sererek sergileme şekilleri gözlemlenmiştir.

Çerçeveleyerek Sergileme: Çarşı esnafı kıymetli halıları çerçeveyerek sergilemektedirler. Bu halılar genelde ya fiyat olarak pahalı ipek halılar ya da kendilerine hediye edilen manevi değeri olan yadigâr halılardır. Çerçeve ile sergileme, pano çerçeve zemin üzerine dokuma asılması veya cam çerçevenin altında muhafaza etmek amacıyla yapılan sergileme yöntemidir (Şekil 3.40 ve Şekil 3.41).

Şekil 3.40: Çerçevenilmiş ipek halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.41: Çerçevenilmiş ipek halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Vitrin içerisinde Sergileme: Çarşının -1, giriş ve 1. katında olan dükkanların cam vitrinleri bulunmaktadır. Bu vitrinlerde el dokuması halılar yerleştirilerek sergilenmektedir. Halıcılar, müşteri portfolyolarına göre satılabilme olasılığı yüksek halıları veya en beğendikleri halıları bu vitrinlere koymaktadırlar (Şekil 3. 43 ve Şekil 3. 42).

Şekil 3.42: Vitrinde sergileme örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.43: Vitrinde sergileme örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Sararak/Rulo yaparak: Halılar yer kaplamaması açısından sarılarak rulo hâline getirilip sergilenmektedir. Çarşıda daha çok küçük ebatlardaki ipek halıların bu şekilde sergilendiği tespit edilmiştir (Şekil 3.44).

Şekil 3.44: Rulo şeklinde ve Çerçeve içerisinde sergilenen ipek halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Asarak: Halıların asılmasındaki amaç halının havalandırılmasıdır. Halıcılar dükkanlarının önündeki merdiven parmaklıklarına halılarını asmakta bu şekilde hem halıları havalandırmakta hem de müşteriler için halının görünürlüğünü sağlamaktadırlar (Şekil 3.45 ve Şekil 3.46).

Şekil 3.45: Merdivenlere ait demir parmaklıklara asılarak sergilenen halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.46: Çarşıda bulunan demir parmaklıklara asılan halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Katlayarak ve Sererek: Çarşı, her halıyı açarak, vitrinleyerek veya çerçeveleyerek sergileyebilecek geniş bir mekân olmamasından dolayı halılar katlanarak muhafaza edilip müşteriler geldiğinde ise yere serilmektedir (Şekil 3. 47 ve Şekil 3. 48). Halıcılar, müşterisi geldiğinde istenilen tarza göre halıların, çarşının en alt katındaki ara salona ya da binanın ön ve arka kısmında bulunan caddeye sererek sunmaktadır (Şekil 3.49 ve Şekil 3.50).

Şekil 3.47: Katlanmış halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.48: Katlanmış halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 3.49: Çarşının arka kapısının baktığı sokağa, müşteri beğenisine sunulmak üzere serilen halılar (Cengiz Güreli Arşivi).

Şekil 3.50: Çarşının ön kapısına serilen halılar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

4. BABIALI HALICILAR ÇARŞISI'NDA BULUNAN HALICILAR

Babiali Halıcılar Çarşısı'nda hem halı ticareti yapan esnaf hem de restorasyon yapan ustalar yanı sıra bu iki işi bir arada yapan ustalar da bulunmaktadır. Halı ticareti ile uğraşanlar, bir başkasına dokuma ve restorasyon yaptırabiliyor veyahut restorasyon yapan ustalar, aynı zamanda halı alıp satabiliyor. Bu sebeple net bir şekilde gruplandırmaya varılamayacağından ustalar yaptıkları işin kategorisine göre ayrılmaktansa, “Günümüzde Babiali Halıcılar Çarşısı'nda Bulunan Halı ve Kilim Firmaları” olarak değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca bir dönem Babiali Halıcılar Çarşısı'nda bulunmuş bazı halıcılar ile yapılan görüşmelerde bu bölümün altında yer alan “Bir Dönem Babiali Halıcılar Çarşısı'nda Bulunmuş Bazı Halıcılar” kısmında yer verilmiştir. Bu kişilerden ise çarşı geçmişi hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

Babiali Halıcılar Çarşısı'nın görevlileri ile yapılan görüşme sırasında çarşının giderlerinin karşılanması için bir aidat listesi oluşturulduğu öğrenilmiştir. Listede şu an Babiali'de dükkânı olan kişilerin ismi yazmaktadır. Bu kişilerden bazılarının dükkânı faaliyetten bazıları bir başkasına kiraya verdiği ya da depo olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Günümüzde Babiali Halıcılar Çarşısı'nda 27 tane halı-kilim ve tamir firması bulunmaktadır. Bu halı firmalarından 24'ün de bulunan 30 halıcı ile görüşülmüştür. Ayrıca bir dönem çarşıda bulunmuş fakat günümüzde farklı konumlarda çalışan 6 halıcı ile de görüşülmüştür.

Halıcılar ile yapılan kişisel görüşmelerde “Ekler” kısmında yer alan sorular formundaki (Şekil A1) sorular sorulmuştur. Halıcıların uzmanlık alanları ve halıcılık ile ilgili hikayelerin de yer alacağı şekilde halıcıların izni ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerde firma ve kişi isimlerine alfabetik olarak yer verilmiştir.

4.1 Bir Dönem Babialı Halıcılar Çarşısı'nda Bulunmuş Bazı Halıcılar

Ali Osman Ayköl

Ali Osman Ayköl ile 20 Eylül 2022 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Ayköl, halıcılığa Aksaray'ın Sultanhanı ilinde tamircilikten başlamıştır. 3. Nesli Bağdat'tan gelme olan Ali Osman Ayköl'ün dedesi, Mısır Kaire Üniversitesi'nde ruh bilimi okumuştur. Dedesi Türkiye'ye seyahate geldiğinde Konya Sultanhanı'na yerleşmiştir. Ayköl, Sultanhanı için şu sözleri söylemektedir;

“Sultanhanı çok az nüfusu olduğu için her din dilden insanın geldiği yerdir. Dedemde İran'dan gelmiştir. Sultanhanılılar dedemi evlendirip burada kalmasını sağladılar. Babamlar Sultanhanı'da büyüdü. Annemin ailesi Sultanhanı'da halıcıydı. Bende dayımların yanında halıcılığı öğrendim. Sultanhanı'na Fransa ve İngiltere krallığı için halılar yapıldı burada Konya'da her bir köşede devasa tezgâhlar vardı.” (Ayköl, A. O., 2022).

Ali Osman Ayköl, Sultanhanı'nda tamirciliğe başladığı ilk gün bu işi yapamayacağı düşünüldüğünden ilk iş gününde evine gönderilmiştir. Daha sonra bir başka halıcının yanında tamirciliği tekrar deneyen Ayköl, kendisini geliştirmiş, tamircilik işinde aranan bir isim olmuştur. Ayköl, halıcıların babasının yanına gelerek kendisini işe almak için çeşitli vaatlerde bulunduğunu ifade etmiştir. Halıcılık mesleki süresince yurt dışından gelen 14. Yüzyıla ait Selçuklu halısını beze dikmiştir. Kendisini geliştiren Ayköl, ICOC Fuarı başta olmak üzere birçok fuarda bulunmuştur (Şekil 4.1).

Şekil 4.1: İnternational Conference on Oriental Carpets (ICOC) ABD Washington (İHİB 2014-2022 Faaliyet Raporları, 2022).

Aykül, ıraklığı Sultanhanı'nda yaptıktan sonra 1996'da İstanbul'a Babıalı Halıcılar arşısı'na gelmiştir. 5 yıl Babıalı'de Salih Şimşek isimli bir halıcının yanında çalışmıştır (Şekil 4.2). Çarşıya geldiği dönem hakkında “1996 yılında Babıalı'de Afganlıların dükkânları vardı. Ardından Güreli'ler daha sonra Malatyalılar Babıalı'ye geldi. arşı halıcılarla doluydu.” sözlerini söylemektedir. Çarşının o dönem esnaf ilişkileri hakkında ise şu sözleri söylemiştir:

“Babıalı binası o dönemden beri değışmedi ama içindekiler değışti. Biz o zamanları çarşıda ramazan sofraları kurardık. Esnaflarla hep beraber oturur iftar yapardık. Kimse kimsenin rızına göz dikmezdi dostça çalışırdık. Mesela Mehmet Güreli müşterisini komşusuna götürür komisyon karşılığına halı satardı. Hem o kazanırdı hem de komşusu. Herkes herkesle oturup ticaret yapardı. Şimdi kimse kazanmıyor bir başkasının da kazanmasını istemiyor.” (Aykül, A. O., 2022).

2002 yılında Babıalı'den ayrılan Aykül, kendi dükkânını açmıştır. Ancak emeğinin karşılığını alamayıp dükkânını kapatmıştır. Daha sonra Hasan Saz ve Mustafa Şimşek isimli halıcıların yanlarında çalışmış ve tüm borçlarını kapatarak sıfırdan kendi işini kurmuştur. Aykül, günümüzde İstanbul ukurcuma'da kendisine ait bir dükkânda halı kilim satışlarına devam etmektedir (Aykül, A. O., 2022).

Şekil 4.2: Ali Osman Aykül, Babıalı Halıcılar arşısı, 1996 (Ali Osman Aykül Arşivi).

Bayram Aytaç

Bayram Aytaç ile 27 Kasım 2023 tarihinde görüşülmüştür. Aytaç, halıcılığı Aksaray Sultanhanı'nda 1979'da Memetali Akın'dan öğrenmiştir. Sultanhanı'ndan İstanbul'a İhsan Şanlı'nın Üsküdar Selimiye'deki tamir atölyesinde çalışmak için gelmiştir. Ardından Nuruosmaniye'ye gelmiş (Şekil 4.5) ve daha sonra 2011 yılında Babıali Halıcılar Çarşısı'na gelmiştir (Şekil 4.3). Çarşıda 5 sene kendi dükkanında çalışmalarına devam etmiş ve burada tülü dokumaları ile tanışıp tülü ticareti yapmıştır (Şekil 4.4 ve Şekil 4.6).

Şekil 4.3: Bayram Aytaç, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2013 (Bayram Aytaç Arşivi, 2023).

Tülü dokumalar yöreden yöreye farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Ankara, Yozgat, Kırşehir, Konya ve Aksaray yöresinde “filikli”, Konya, Kırşehir yöresinde “Tülü”, kimi yörelerde “köpen” ve literatürde ise “uzun tüylü yaygı” olarak da adlandırılmıştır (Koyuncu Okca ve Öz, 2019, s.283).

Aslen Konya Aksaraylı olan Bayram Aytaç, tülü ile ilgili şu sözleri söylemiştir:

Biz tülü deriz. “filikli” ya da “köpen” de diyorlar. Tülüler desen olarak çok sade ve modernler. Tülü satışına Babıali Halıcılar Çarşısı'nda başladım. Önce iki tülü aldım. Tüllüleri çok sevdim ve ikisini satıp 10 tane daha aldım. Böylece tülücü oldum. Bu işi yapan çok kişi olmadığından tülü ile ilgilenen herkes çarşıya yanıma gelirdi. En çok da yabancılar gelirdi. Bizim Türkler tülüyü pek sevmezler. Evde kedi ve köpek tüy dökse hoşlanmazlar e tülülerde malum tüylü olduğu için tercih etmiyorlar ama turistlerin ilgisini çekiyor. (Aytaç, B., 2023).

Babiali Halıcılar Çarşısı'nın 2011-2015 dönemine şahitlik eden Aytaç, çarşı hakkında; “Babiali kullanışlı bir çarşıydı. Çatısında halıları tülüleri güneşlerdim. Deniz manzaralı çatısı çok güzeldi. Hatta yan tarafındaki otel çarşının çatı katını cafe yapmak için satın almak istedi ama bizim halıcılar istemedi.” şeklinde konuşmuştur.

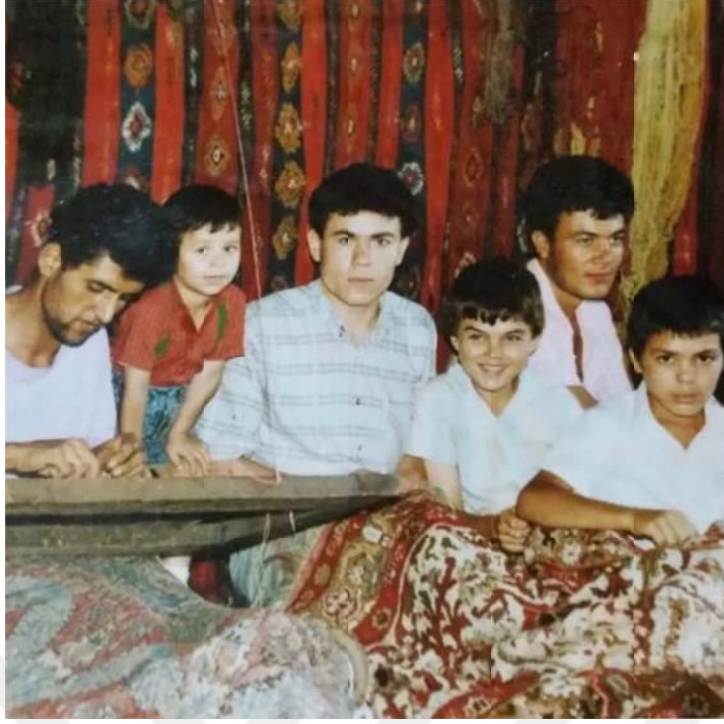

Şekil 4.4: Bayram Aytaç, Babiali Halıcılar Çarşısı, 2014 (Bayram Aytaç Arşivi, 2015).

Çarşıda tülüleri nasıl güneşlendirdikleri ve güvelenmemesi için nasıl tedbirler aldığı sorulan Aytaç:

Çarşı çatısında sabah erkenden halılarımı serer 2-3 gün bekletirdim. Güneşlendiğinde renkler daha canlı ve tiftik daha parlak olurdu. Güveden korumak için halının üzerine sabun rendeliyorum sonra rulo yapıyorum. Bunu Aksaray'da köylü bir kadından öğrendim. 30 yıl önce dokuduğu tülüyü göstermişti hâlâ yepyeniydi... İçerisine baktım sabun rendelemiş. Naftalinden daha iyi koruyor (Aytaç, B.,2023).

Bayram Aytaç, Babiali Halıcılar Çarşısı'ndan sonra Sultanahmet'te bulunan Arasta Çarşısı yakınlarında atölye açmıştır. Burada 20 kişilik bir ekibiyle birlikte Sabancı, Koç gibi önemli koleksiyonlara ait halı ve kilimleri restore etmiştir. Aytaç, Halıcılığı ve restorasyonu yanında çalışan pek çok kişiye ve kardeşlerine öğretmiştir. Kardeşlerinden Cemil Aytaç ağabeyinden edindiği bilgi birikimi ile Avustralya'da halı ve kilim tamirciliği için 9 sene çalışmış, günümüzde ise Balıkesir Gönen'de halı yıkama fabrikasında faaliyetlerinde devam etmektedir (Aytaç, B.,2023).

Şekil 4.5: Bayram Aytaç ve çırakları, 1989, Gedikpaşa¹⁸ (Bayram Aytaç Arşivi, 2023).

Bayram Aytaç, günümüzde Aksaray ilinde “Aytaç Tülü Dünyası” isimli tamir atölyesinde başta Karapınar tülüleri olmak üzere çeşitli tülülerin tamir işlemleri yapmaktadır.

Şekil 4.6: (Bayram Aytaç Arşivi).

¹⁸ Gedikpaşa İstanbul’un Fatih semtinde yer almaktadır.

Bülent Metin

Bülent Metin ile 28 Mart 2020 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Metin, Babıali Halıcılar Çarşısı'na 1993 yılında çarşı açıldıktan bir sene sonra amcası Bayram Metin'in yanında çalışmak için gelmiştir (Şekil 4. 8 ve Şekil 4.9). O dönem çarşıda halı kilim ticareti yapmış ve genelde İtalyan müşteriler ile çalışmıştır. Metin, Babıali'de bulundukları dönemin halıcılığın kazançlı bir meslek olduğunu ve el halısına talebin yoğun olduğu bir dönem olduğunu ifade etmektedir. Bu sürede geleneksel halı ve kilimlerinin yanı sıra, yeni tasarımlarda halı üretimleri yaptırarak çalışmalarını ilerletmiştir. İtalyan tasarımcı Edit Lusarar ile çalışıp patchwork tasarım kilimler ürettirmiştir (Şekil 4.7). Bu süre zarfında İtalyanca ve İngilizce dil eğitimleri alarak, müşterileriyle olan iletişimlerini geliştirmiştir (Metin, B., 2022).

Şekil 4.7: Edit Lusarar Patchwork tasarımları (Bülent Metin Arşivi).

Bülent Metin, Babıali Halıcılar Çarşısı'ndan sonra Çemberlitaş'ta iki katlı bir dükkâna taşınarak halıcılık faaliyetlerine devam etmiştir. Çemberlitaş'tan ise 2021 yılında Bahçelievler'e taşınmışlardır. Metin, pandemiden sonra turistlerin pek gelmemesi Çemberlitaş'ta bulunmalarına katkı sağlamadığı aksine fazla kira ödediklerinden zorluk çektiklerini ifade etmiştir. Bu sebeple Bahçelievler'de günümüzde halıcılık faaliyetlerine devam etmektedirler. Metin, Babıali'den taşınma sebebini şu şekilde ifade etmiştir:

Turistlerin kapalı bir hana girmesi daha zordur. Yabancı bir ülkedeyim dört katlı bir hana mı girersin yoksa cadde üzerindeki bir mağazaya mı? Mağaza daha güven verdiği için Çemberlitaş'ta cadde üstü bir dükkân açmayı tercih ettik. Bugün Covid-19 ile dijitalleşen pek çok sektör gibi halıcılık ticareti de artık internet üzerinden yapılabilmektedir. Bu sebeple Çemberlitaş'ta fazla kira ödemektense internet üzerinden çalışmalarımıza devam edip Bahçelievler'deki dükkanımıza taşındık (Metin, B., 2022).

Bir dönem halıcılıktan iyi kazanç elde ettiğini söyleyen Metin, daha sonra halıcılığın kötüye gittiğini bu sebeple borçlu kaldığını söylemiştir. O dönem kimseye borçlu kalmak istemediği için elindeki halıları değerinden daha düşük fiyatlarda satarak borçlarını kapatmıştır. Bir süre sonra elinde çok az halı kalmış. Bu olaydan habersiz İtalyan Müşterisi arayarak Patch work istediğini söylemiş. 2000' li yıllarda Patch work yapmaya başlamış ve ürettiği patch work çalışmaları moda olmuştur. İtalyan müşterisi ve İtalyan tasarımcısı Edit Lusarar ile farklı yorumlar katarak çalışmışlardır. Bu halılar sayesinde yeniden emeklerinin karşılığını almaya başlayan Metin, “Bu halıları eski halı parçalarından dikerek oluşturduk. Ben de bu eski halılar gibi küllerimden yeniden doğmuştum.” sözleri ile ifade etmiştir (Metin, B., 2022).

Şekil 4.8: 100 yıllık Köprübaşı Balıkesir Kilimi, Babiali Halıcılar Çarşısı (Bülent Metin Arşivi).

Şekil 4.9: Babıali Halıcılar Çarşısı, 1995 (Bülent Metin Arşivi).

Bülent Metin, günümüzde “Metin Carpet Design” isimli markası ile Bahçelievler’de bulunan mağazasında halı ve kilim ticaretine devam etmektedir. Metin, 5- 8 Aralık 2023 tarihlerinde düzenlenen Carpet Flooring Expo halı fuarına katılmış ve bu fuarlarda tasarımcı Gülbahar Gümüşt en Çelik ile çalıştığı modern el dokuması kilim koleksiyonunu sergilemiştir (Şekil 4. 10). Yurt içi ve dışı çeşitli fuarlarda sergilenmek üzere tasarımlar üretmenin yanı sıra Anadolu halı ve kilimleri de satmaktadır (Metin, B., 2022).

Şekil 4.10: İCF 2023 Fuarı, Metin Carpet Design standı (Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi).

Nedim Turan

Nedim Turan ile 17 Kasım 2023 tarihinde Çemberlitaş'ta bulunan "Baran Halı" firmasında kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir (Şekil 4.11). Aslen Malatya Pötürgeli olan Turan, İstanbul'a 1985 yılında 18 yaşındayken gelmiştir.

Şekil 4.11: Nedim Turan, Çemberlitaş, 17.11.2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Haliciliğe Celâlettin Vardarsuyu'nun Bab-ı Ali Caddesi, Cağaloğlu'nda bulunan dükkanında restorasyon yaparak başlamıştır. 8 ay Vardarsuyu'nun yanında çalıştıktan sonra Demir Belli isimli halıcının yanında Sultanahmet, Küçük Ayasofya Mahallesi Çayiroğlu Sokakta 2002 yılına kadar çalışmaya devam etmiştir.

Turan kendisine ait dükkanını ilk olarak 2002'de Babıali Halıcılar Çarşısı'nda zemin katta açmıştır. Ardından işlerin yoğunlaşması ve halıları dükkanına sığdıramamasından dolayı çarşıda farklı dükkanlar almış ve toplam 5 dükkânında halıcılık faaliyetlerini sürdürmüştür. Çarşının 2002'li yılları hakkında şu sözleri söylemiştir:

O dönem halıcılar ile bilinen bir çarşıydı. 75 dükkânda 40 kadar halıcı ve tamirci vardı...Halicılar ile dolu olduğu için Babıali hep aklımdaydı. İlk dükkanımı orada açtım. Sonra 5 dükkanınız oldu orada. Halıcılık o dönem daha iyiydi. Siparişler oluyordu sığmıyorduk çarşıya. Terasta iplik boyuyorduk bazen dükkânın önünde boyardı. Halıcılık açısından kullanışlı bir çarşıydı. Fakat dokuma ürünlerim arttı ve işler büyüdüğü için sığmamaya başladık ve bu sebeple buraya Çemberlitaş'a taşındık.

Baran Halı firması toptan satış yaptığından bulunduğu mekânın büyük ve tüm dokuma ürünlerin sığacağı daha büyük bir dükkân arayışına girmiş ve hem halıcılara yakın hem de daha büyük bir dükkân için 2012 yılında Çemberlitaş'a taşınmıştır. Turan, Babıali Halıcılar Çarşısı ve Çemberlitaş'taki yerlerini karşılaştırdığında olumsuz etkilenmediklerini, farklı 5 dükkânda çalışmaktansa tek ve büyük bir dükkânda çalışılmasının toptan satış firması olduklarından dolayı daha kullanışlı olduğunu ifade etmiştir (Şekil 4. 12).

Şekil 4.12: Baran Halı mağazası, Çemberlitaş, 17.11.2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Turan'ın Anadolu tarzı denilen Balıkesir, Manisa, İzmir, Uşak, Denizli, Antalya, Konya, Kayseri ve Malatya gibi farklı yörelere ait halı ve kilimleri bulunmakta ve bu halıları toptan olarak satmaktadır. Bazı kilim ve halıları hidroklorik asitli yıkama işlemleri ile ağartıp (renklerini açıp) satmaktadırlar. Baran Halı firması güneşleme, eskitme gibi işlemlerini Döşemealtı Killik Köyünde yapmaktadır (Şekil 4. 13). Halılar asit kokusundan iyice arındırmak için 2 ay boyunca ücret karşılığında halı güneşleme tarlalarında güneşlendirmektedir. Satılacak ürünlerin restore ihtiyacı varsa restore edilmektedir. Firmada restorasyon yapan ve 10 yıldır firmada çalışan Zeki Sartık ve Ömer Uçar olmak üzere 2 tamirci bulunmaktadır.

Nedim Turan, 10 senedir Almanya Domotex ve İstanbul'da düzenlenen Halı Fuarına katılmış ve buralarda müşteri portfolyosunu genişletmiştir (Şekil 4. 15). Turan,

“Baran Halı” firması ile günümüzde halıcılık faaliyetlerine Çemberlitaş, Binbirdirek Mahallesi’nde devam etmektedirler (Turan, N., 2023).

Şekil 4.13: Antalya, Döşemealtı, Killik Köyü (Nedim Turan Arşivi).

Şekil 4.14: Almanya Domotex Halı Fuarı, Baran Kilim (Nedim Turan Arşivi).

Ramazan Yumuşak

Ramazan Yumuşak ile 1Aralık 2023 tarihinde İmamoğlu İş Hanı'ndaki atölyesinde kişisel görüşülme gerçekleştirilmiştir (Şekil 4. 16). Ramazan Yumuşak, 3. kuşak aile mesleği olan halıcılığı dedesi Bekir Ayhan ve Babası Ahmet Yumuşak 'tan öğrenmiştir (Şekil 4.15). Dedesi ise Hasan Sarı¹⁹ ile 1969 yılında İstanbul Mercan'da Ermeni ve Süryani halıcılardan halıcılığı öğrenmiştir. Aslen Aksaraylı olan Ramazan Yumuşak, 1975 yılında ailesi ile İstanbul'a taşınmıştır. Yumuşak'ın Babası, dedesi ile dayısı Nuri Ayhan'ın Nuruosmaniye Has İş Hanı'nda bulunan dükkânında halı kilim tamirleri yapmıştır. Ramazan Yumuşak ise orta iki de okul hayatını bırak 1986 yılında henüz 12 yaşlarında halıcılığa başlamıştır (Yumuşak, R., 2023).

Şekil 4.15: Ramazan Yumuşak'ın halıcılık geçmişi (Ramazan Yumuşak Arşivi).

¹⁹ Hasan Sarı, Aksaray Sultanhanı'nda tamirciliğin gelişimine öncülük etmiş kişilerdendir (Ekler, Şekil D1.1).

Babası halıcılığı ve halı kilim tamirini öğrendikten sonra dedesinden ayrılıp kendisine ait ilk dükkânını 1980 yılında Beyazıt Tavuk Pazarı'nda açmıştır. Ramazan Yumuşak'ta halıcılığa babasıyla o dönem başlamış ve ağabeyleri ile çalışmışlardır. Daha sonra ağabeyi Süleyman Yumuşak Avusturya'ya gitmiş, diğer ağabeyi Hasan Yumuşak ise Japonya'da halı ve kilim tamir işleri yapmaya gitmiştir. Ağabeyleri yurt dışına gidince Has İş Hanı'ndaki dükkânda Ramazan Yumuşak ve babası halı tamir çalışmalarını devam etmiştir. Babası 1993'te vefat edince ise çalışmalarını kendisi Has İş Hanı ve farklı konumlarda ilerletmiştir. Daha sonra 2004 yılına kadar İmamoğlu İş Hanında çalışmalarına devam etmiş (Yumuşak, R., 2023).

Şekil 4.16: Ramazan Yumuşak, İmamoğlu Has İş Hanı, 2023(Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi). Yumuşak, 2004 yılında Babıali Halıcılar Çarşısı, 2. Kat B bloğa taşınmış ve 2022 yılına kadar Babıali' de Amcası ve Hatip Konukçu ile çalışmalarını sürdürmüştür. Ardından Babıali'de kira ödememek için sahibi oldukları İmamoğlu İş Hanı'ndaki dükkânına taşınmıştır. Yumuşak, Babıali Halıcılar Çarşısı hakkında şu bilgileri vermiştir:

Babıali'ye taşındığımız dönemlerde daha çok halıcı vardı son dönemlerdeki gibi kuyumcu yoktu. Babıali civarında kuyumcuların olduğu birkaç han yıkıldı. Kuyumcularda bu çarşıya geldi. Kuyumcular daha çok kira verdikleri için dükkân sahipleri kuyumculara vermek istedi. Kuyumcuların vereceği kira bize fazla geldiği için ayrıldık. Şu an eski dükkânımızda

kuyumcu var. Kullanışlı bir çarşıydı Babıali. Turist gelmesi avantajdı. Özellikle Amerika ve Avrupa'dan halı almaya gelen ya da tamir işi getirenlerin uğrak yeri. Çarşıda boyamaları koridorda, kapı önünde yapabiliydik eğer çok fazla boyama yapılacaksa çatı katında yapıyorduk. Tabi çatıda da kilolarca doğal boyama yapmıyorduk. O tarz işlemleri yazın Aksaray'da köyümüzde yapardık.

Yumuşak, Ömer Bozdağ'ın bir Türkmen halısını restore etmiştir. İyi bir restorasyon yaptığı için o günden sonra Türkmen halılarına sahip kişiler halılarının restorasyonu için Yumuşak ile çalışmıştır. Bu şekilde Türkmen tarzında halıların restorasyonu için aranan isim olmuş ve halıcılar arasında "Türkmenci" olarak anılmaya başlamıştır. Türkmen Halısı koleksiyonu olan Alman Koleksiyoner Hans Christian Sienknecht başta olmak üzere pek çok koleksiyonerin halılarını restore etmiştir (Şekil 4. 17).

Yumuşak, Türkmen Halılarının restorasyonu ile ilgili "Türkmen halıları restore etmek zor çünkü malzeme yün olsa da daha parlaktır. Bunun sebebi Türkmen koyunlarının daha parlak olmasındandır. Ben de daha parlak malzeme olan tiftik ile yünü karıştırıp eğiriyorum. Bu şekilde en yakın malzemeyi bulmaya çalışıyorum." demiştir.

Şekil 4.17: Restore edilen Türkmen Halısının öncesi ve sonrası (Ramazan Yumuşak Arşivi).

Yumuşak restorasyon çalışmalarında söküntü denilen iplikleri kullanmaktadır. Uygun renk bulamadığında iplikleri doğal boyar maddeler ile boyamaktadır. Doğal boyar maddeler ile ana renkleri bulduktan sonra ara tonlar için yapay boyalarla tekrar boyanmaktadır. Bazı eskiteme işlemlerinde ise ceviz kabuğunu kullanılmaktadır. Örneğin beze dikme işlemi yapacağı kök boyadan elde ettiği kırmızı ton çok canlı olduğu için ceviz kabuğu ile daha eski ve daha koyu bir ton elde etmektedir (Şekil: 4.18).

Şekil 4.18: Ramazan Yumuşak'ın bordo beze diktiği Türkmen Halısı (Rageth J. Turkmen Carpets s.182)

Yumuşak, A haber, Vav TV, TRT gibi pek çok kanal röportaj vermiş ve radyo yayınlarına konuşmacı olarak katılmıştır. Günümüzde ise İmamoğlu İş Hanı'nda, Antik Halı Tamiri isimli firmasında, amcası Hasan Yumuşak ve çalışma arkadaşı Hatip Konukçu ile çalışmalarına devam etmektedirler (Yumuşak, R., 2023).

Tayfun Sarıtaş

Tayfun Sarıtaş ile 30 Nisan 2022 tarihinde Çukurcuma'daki tamir atölyesinde görüşülmüştür. Sarıtaş, halıcılığa 1981 yılında, Beyazıt Azak Yokuşu'nda atölyesi olan "Pala Dayı" lakaplı Ermeni bir halıcının atölyesinde başlamıştır. Daha sonra Pala Dayı'nın Babıali Halıcılar Çarşısı'ndaki dükkanında çalışmalarına devam etmiştir. Sarıtaş'tan edinilen bilgilere göre Babıali Halıcılar Çarşısı, halıcı çarşısı oluşturmak amacı ile kurulmamış. Önce bir iki halıcı gelmiş ve ardından diğer halıcılarında gelmesi ile tesadüfen halıcılar çarşısına dönüşmüştür (Sarıtaş, T., 2022). Babıali Halıcılar Çarşısı'nda restorasyon çalışmaları yaptığı dönem hakkında şu sözleri söylemiştir:

"Tamir atölyeleri derlerdi çalıştığımız yere. Tabela asmazdık gerek yoktu çünkü bilen bilirdi ve kendileri gelirdi. O zamanlar çok fazla tamir işi gelirdi. Bu sebeple biz tamirciler çok kıymetliydik. Biri bin verirken diğeri üç bin verip yanına almak isterdi bizi. Bir gün bin veren eski patronum karısıyla birlikte işe geri dönmeye ikna etmek için kapımıza gelmiştir. Kim daha fazla para verirse ona giderdik. Değerliydik o zamanlar çünkü halılar bugünün parasına göre o dönemler çok pahalıydı. Bazen bir halı gelirdi halının yarısı olmazdı. Kocaman çözümler çekerdim. İğneyi taktığımda 20 atkı geçerdim. Hızdan iğneyi göremezlerdi. En hızlı tamircilerdendim bu da değer verilmesindeki diğer bir faktördü."

Sarıtaş, Babıali'den ayrıldıktan sonra askere gitmiş ardından İzmir'de Tapestry ve Obison²⁰ dokumalar üzerine 9 yıl çalışmıştır. İzmir'de yüksek kalite dokumalar yapmasıyla alanında uzmanlaşmıştır. Bu dokumalar hakkında ifadeleri:

Adam dokurdum kulaktan başlar kulaktan giderdim. Minik ölçekli çalışırdım. Kumpas²¹ kullanıp çalışırdım. Burada 9 yıl çalıştıktan sonra yeniden İstanbul'a geldim. Piyasadan işler aldım evde çalıştım. Dükkân açtırmadılar çünkü tarihi tekstil restorasyonu yapıyordum. Koleksiyonerler gelip işi gösterirdi ama kimseye gösterme evde çalış derdi bana. Başkaları görsün istemiyorlar çünkü müzayedelere gidiyor bu eserler. Daha farklı fiyatlara birbirlerine satıyorlardı. Yıllardır bu yüzden evde tarihi restorasyonlar yaparım. (Sarıtaş, T., 2022).

Sarıtaş, İzmir'den İstanbul'a gelmiş ve çeşitli koleksiyonerlerden eserler alıp restore etmiştir. Yalnızca kilim ve halı değil aynı zamanda özel koleksiyonlarda bulunan kumaş, yazma gibi eserlerinde onarım çalışmalarını yapmıştır (Sarıtaş, T., 2022).

²⁰ Goblen dokumalarının bir diğer adı.

²¹ Hassas ölçü aleti.

Sarıtaş, günümüzde İstanbul Çukurcuma’da bulunan Atlantis Antik Halı dükkânında tarihi tekstil restorasyon yapmakta ve el dokuması halı-kilim satışları yapmaktadır (Şekil 4.19 ve Şekil 4. 20).

Şekil 4.19: Tayfun Sarıtaş, tarihi tekstil eserinin restorasyonunu yaparken (Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi).

Şekil 4.20: Atlantis Antik Halı, Çukurcuma (Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi).

4.2 Günümüzde Babiali Halıcılar Çarşısı'nda Bulunan Halı ve Kilim Firmaları

Ada Halı

Ada Halı firmasından Hüseyin Okay ile 19 Eylül 2023 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Aslen Kırıkkaleli olan Hüseyin Okay, halıcılığa 1994 yılında halıcı Ömer Bozdağ'ın Kapalı Çarşı Mercan'daki dükkanında tezgâhtar olarak başlamıştır. 2005 yılında Kapalı Çarşı'da bulunan Yıldızlı Han'da çalışmaya başlamış ve Babiali Halıcılar Çarşısı'na ise 2020 yılında gelmiştir. Ada Halı firması günümüzde çarşıda B bloğun en alt katında (Şekil 4. 21) Bandırma, Buhara ve Balkan tarzında halıları seyyarlardan toplayıp satarak halıcılık çalışmalarına devam etmektedir (Okay, H., 2023).

Şekil 4.21: Babiali Halıcılar Çarşısı Ada Halıcılık dükkanı (Gülbahar Gümüşt en Çelik Arşivi).

Alan Halıcılık

Alan Halıcılık firmasından firma sahibi Mehmet Alan ile 20 Eylül 2023 tarihinde görüşülmüştür. Aslen Aksaray Sultanhanılı olan Mehmet Alan, halıcılığı 14 yaşlarındayken halıcı akrabalarından öğrenmiştir. Aksaray'dan İstanbul'a gelip Gedik Paşa İş Hanı'nda bir süre çalıştıktan sonra Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nde 20 yaşına kadar halıcıların yanında çalışmıştır. Askerliğ e gidip dönen Alan, Atasaray İş Hanı'nda kendi halıcı dükkanını açmış ve bir süre burada da çalıştıktan sonra

Sultanahmet'te bulunan Divan Center'a taşınmıştır. 2020 yılında ise Babıali Halıcılar Çarşısı'na gelmiştir (Alan, M., 2023).

Halıcılar nerede bulundularsa o konuma taşınan Alan, konu hakkında “Çok fazla yer değiştirmek bizim elimizde değil, halı piyasası nerede olursa orada olmanız gerekir. Halıcılardan uzak durduğunuz zaman iş sizi dışarıya itiyor. Burası halıcılarla dolu ve turistlerin ilgisini çekiyor.” sözleri kullanmıştır.

Mehmet Alan, Babıali Halıcılar Çarşısı'ndaki dükkanında 70-80 yaşlarında antika olmayan fakat doğal boya ile boyanmış el dokuması yöre halıları satmaktadır. Alan, 1972'ye kadar Türk halıları satmış, 1997'den sonra ise Kafkas'ta Gümrük kapılarının açılması ile Kafkas tarzı halıların Türkiye'ye gelmesiyle bu halıların da satışlarını yapmıştır. Bazı eski halıları ise mezatlardan veya halk pazarlarından almaktadır. Bu halılardan bazılarını kimyasal yıkamalar ile renklerini açarak tekrar satış için vitrinlerine koymaktadır (Şekil 4. 22).

Şekil 4.22: Kırmızı renkte geleneksel Buhara Halısı (sol) ve yıkama işleminden sonra Buhara halısı (sağ) (Mehmet Alan Arşivi).

Geçmiş ve günümüzdeki halı satışından kazançlarını karşılaştıran Alan, geçmişte 18 metre bir halıyı 1000 dolara sattığını ve bu parayla bir arsa alabildiğine değinirken, günümüzde bir halının hak ettiği karşılığı alamadığını ve bu sebeple dokuyucuların dokuma yapmak istemediğini vurgulamıştır. Alan, günümüzde fuarlara ziyaretçi olarak katılıp müşteriler tarafından talep edilen halıları takip etmekte ve Babıali Halıcılar Çarşısı'ndaki dükkânında çalışmalarını sürdürmektedir (Alan, M., 2023).

Çağrı Halı

Çağrı Halı firmasından Nurullah Nefes ile 20 Eylül 2023 tarihinde görüşülmüştür. Nefes, aslen Kuzey Afganistan’da yaşayan Türkmenlerdendir. Babıali Halıcılar Çarşısı’na 1997 yılında gelmiştir. 3. kuşak baba mesleği olan halıcılığa devam eden Nurullah Bey, Kardeşi ve kardeşinin oğlu ile çalışmalarına Babıali Halıcılar Çarşısı’nda ve Afganistan’da bulunan halı atölyelerinde halı üretimi yaptırarak devam etmektedir. Atölyelerinde dünyaca ünlü geleneksel tarzlarda Buhara, Ensari gibi Afgan halıları dokutmakta fakat modern tarzda halılar dokutmamaktadır. Modern tarzda halı üretiminin olmaması hakkında Nurullah Nefes; “Afganistan’da dokuyucular yeni modeller dokumak istemiyor. Daha önce dokunan geleneksel motifleri ezberlediler ve bu motifleri bakmadan bile dokuyabiliyorlar. Yeni bir model dokuduklarında ise zorlanıyorlar.” sözlerini söylemiştir (Nefes, N., 2023).

Çözgüsü pamuk olan ipliklerin üzerine %100 yün ipliklerden dokuma yapılmaktadır. Boyamalar ise Afganistan’da bulunan boyar bitkilerden elde edilen doğal boyar maddeler ile yapılmaktadır. Üretilen halılar Afganistan’dan Türkiye’ye ithal edilmektedir. İthal edilen tüm halılar gibi halılara İhtisas gümrüğü uygulaması²² yapılmaktadır. Afganistan’dan Türkiye’ye gelen bu halılar, Türkiye’den dünyaya açılmaktadır (Nefes, N., 2023).

El Dokuma Halı Tamiri

“El Dokuma Halı Tamiri” firmasında, firma sahibi Ahmet Bayraktar (Şekil 4. 23) ile kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Ahmet Bayraktar, halı ve kilim restorasyonuna okul harçlığını çıkarmak için 1986 yılında Konya Aksaray’da halıcılık yapan Süleyman Yumuşak’ın, Hünkâr Halı isimli firmasında başlamıştır (Bayraktar, A. 2023).

1989 yılında sömestr tatili için Konya’dan İstanbul’a gelen Bayraktar, Konya’ya geri dönmemiş, halı ve kilim restorasyonu işlerinde çalışmıştır. İstanbul’a ilk geldiği

²² İhtisas gümrüğü uygulaması; bazı eşyaların gümrük işlemlerinin yalnızca belirlenen gümrük idarelerinden yapılması olarak tanımlanan bir gümrük politikasının uygulamadaki adıdır (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2023).

dönemde halıcı Çağan Özdil'in yanında restorasyon yapmıştır. 1994 yılında Çemberlitaş'ta kiralamış olduğu dükkânında bireysel çalışmalarına başlamıştır.

Şekil 4.23: Ahmet Bayraktar, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2016 (Ahmet Bayraktar Arşivi).

Ahmet Bayraktar, Çemberlitaş'ta kiraladığı dükkânından sonra 1995 yılında Babıali Halıcılar Çarşısı'na Şirinoğlu Halıcılık'ın bir alt katındaki dükkâna taşınmıştır. 1995'ten 1998 yılına kadar Babıali Halıcılar Çarşısı'nda bulunan Bayraktar, 1998'den 2007'ye kadar Çemberlitaş civarlarında kiraladığı farklı dükkanlarda çalışmıştır. 2007 yılında tekrar Babıali Halıcılar Çarşısı'na dönmüştür ve bu tarihten beri çarşıda halı-kilim tamiri çalışmalarını sürdürmektedir (Bayraktar, A. 2023).

Kısa sürede kendisini alanında ispat eden Ahmet Bayraktar; Japonya, Kore ve Dubai gibi ülkelerden halı ve kilim restorasyon işleri almıştır (Şekil 4. 28). 1994'ten 2005 yılına kadar senede üç ay süren halı-kilim tamiri ve dokuma eğitimi vermek üzere Japonya'da bulunan Ahmet Bayraktar, Japonların halıya olan ilgisini şu sözler ile anlatmaktadır:

Japonlar bu halıları elimiz ile yaptığımıza inanmıyor. Teknoloji meraklısı bir ülke ve yaptığımız zanaatın makine ile yapıldığına inanıyorlar. 3 aylık programlar kapsamında onlara halı dokuması ve halı- kilim tamiri öğretmeye gittim. Beni Japonya'da ağırlayan firma, Halı tezgâhları, iplik gibi dokuma ve restorasyon için gerekli tüm malzemelerle birlikte uçak biletime kadar her masrafı karşıladı. Bizim gibi halıcılara ve halıya değer veriyorlar (Bayraktar, A. 2023).

Ahmet Bayrakdar; Fransa, Almanya ve İsviçre gibi Avrupa ülkeleri ile koleksiyonerlere ait halıları restore etmek üzere çalışmaktadır. “El Halı Tamiri” firması günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı binasında B-blok 4. katta bulunmaktadır. Caddede geçenlerin göremeyeceği ve pek işlek olamayan bir katta bulunsalar bile Ahmet Bayrakdar, müşterilerinin kendilerini bir şekilde bulduğunu şu sözleri ile ifade etmektedir;

Amerika’daki bir koleksiyoner bizim Babıali Halıcılar Çarşısı’nda 4. Katta olduğumuzu bilir. İyi doktor kötü doktor olayı gibi. Çok iyi bir konumda dükkânınız olabilir ama işinizde iyi değilseniz kimse gelmez. Konumunuz çok kuytu bir yerde de olsa siz iyi olursanız Amerika’dan da gelirler. Nasıl ki iyi bir doktor için gidilmeyecek ülke yoksa bu iş de böyle (Bayraktar, A. 2023).

Restoratörler, koleksiyon halıları ve müzelik denilebilecek eski halıları restore ettikleri için herkesin ulaşabileceği yerlerde çalışmayı tercih etmemektedirler. Müzelik ya da koleksiyonluk halıların görülmesi restoratörler ve koleksiyonerler tarafından değerinin düştüğü düşünüldüğünden Ahmet Bayrakdar, yapılan çalışmaların görülmemesi açısından dükkanının çarşının en üst katında bulunmasının bir avantaj olduğunu ifade etmektedir.

Halıcılar ve halı-kilim restoratörleri arasında “Ev müşterisi” diye bir tabir bulunmaktadır. Restoratör veya halıcılar, bu müşterilerin evlerine gidip restore edilecek halıyı yerinde incelenmekte, satın alacaklarsa da yerinde fiyat biçmektedirler. Bu müşteri grubu ticari kaygısı olmayan kişilerden oluşmaktadır. Ahmet Bayraktar pek çok önemli kişinin el halısının tamirini yapmıştır. Bunlardan bazıları; Abdullah Gül, Aydın Doğan, Arzuhan Doğan Yalçındağ’dır. Ayrıca Malezya Kralı 5. Muhammet’in Feshane Halısı tarzında 6 metrekare olan saray halısını da restore etmiştir (Bayraktar, A. 2023).

Ulusal ve uluslararası pek çok kanalda kendisine yer verilmiştir. Güney Kore devlet televizyonu hayatını belgesel olarak çekmiştir. Anadolu Ajansı ve Derya Baykal’la Gülümse Programı gibi pek çok yayında restorasyon ile ilgili çekimler için kendisiyle röportaj yapmıştır.

20 Mart 2023 tarihinde yapılan atölye ziyareti sırasında Ahmet Bayrakdar, Şirinoğlu imzalı ipek halı restore etmektedir. Bu halı halıcılar arasında “Hereke şal modeli”

denilen tarzıdır. Bir dönem Hereke’de dokunmuş, Şal Halı (Şekil 4. 24) modelinde ve yüksek (ince) kaliteye sahip olduğu için de bu şekilde adlandırılmıştır. Ortası dikey çizgilerle ayrılmış, ayrılan bu çizgilerin kenarlarında ise ince kenarsuyunda kullanılan örnekler bulunmaktadır.

Şal model ayrıca Anadolu’da pek çok yerde dokunmuştur. Gördes’te de Geleneksel Gördes halılarından bağımsız olarak “Şal” adı verilen desen tarzında halılar dokunmuştur. Farklı yörelere ait bitkisel motiflerin belli bir düzende bir araya getirilmesi ile oluşturulan bu halılar ticari kaygılardan ötürü kullanıcı tercihlerine göre dokutulmuştur (Suvacı & Etikan, 2014, s. 18).

Ahmet Bayraktar’a restore etmesi için teslim edilen şal modeli halıda 720 ilmek bulunmaktadır. Halıda yırtıklar tespit edildikten sonra tamir işlemi yapılmıştır (Şekil 4.25).

Şekil 4.24 : Hereke’de şal modelinde halı dokuyan dokumacılar. (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Daire Başkanlığı. (1842-1918.) II Abdulhamid Han Fotoğraf Albümü 20.03.2023 tarihinde http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/ ‘den erişim.)

Ahmet Bayraktar, restore edeceği halıların arkasına etiket yapıştırılmaktadır (Şekil 4. 26). Etiket üzerinde; Firma adı, Müşteri adı, dükkânın adresi, kaç halı alındıysa sayısı ve telefon numarası gibi bilgiler yer almaktadır. Bu etiketler sayesinde hangi halının hangi müşterisine ait olduğunu karıştırmamakta ayrıca müşterileri halıda bir

problem ile karşılaştığı zaman restorasyon yapan firmaya rahatlıkla ulaşabilmektedir. Etiket sistemi dışında antetli kâğıt tutan Bayrakdar, bu antetli kağıtlarda ise; halının yöresi, metrekaresi, yapılacak restorasyon işlemi, alındığı günün tarihi, teslim edilecek günün tarihi, müşterinin telefon numarası gibi bilgilere yer vererek arşivlemektedir.

2017 yılında İstanbul Kalkınma Ajansı'nın desteği ile İstanbul Halı İhracatçıları Birliği'nin gerçekleştirdiği "Hare, El Dokuması Halıcılık ve Eski Halıların Restorasyonunda Zanaatkarların Desteklenmesi" projesi kapsamında, restoratörler kısa bir eğitim almıştır. Restoratörlere eğitim sonunda girdikleri sınavın neticesinde proje yürütücüsü Nihat Yıldız ve İstanbul Halı İhracatçıları Birliği Başkanı Uğur Uysal tarafından ustalık ve çıraklık belgeleri verilmiştir (İHİB 2014-2022 Yılları Faaliyet Raporları, s. 237). Ahmet Bayrakdar da Hare Projesi kapsamında ustalık belgesi almıştır.

Şekil 4.25: Restore edilen şal modelde Şirinoğlu Halısı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 4.26: Ahmet Bayrakdar'ın halıların arkasına koyduğu etiket (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Ahmet Bayrakdar, Malezya konsoloslüğundan bir Koleksiyonere ait Mihraplı Feshane Halısı restore etmektedir (Şekil 4. 27). 1880-1890 yıllarına ait Halı üzerinde Abdülhamid'e methiyeler yer almaktadır (Bayraktar, A. 2023). İnşaat firması olan Enka Holding'in sahibine, evlendiğinde babası düğün hediyesi olarak Yün Hereke halısı hediye etmiştir. Halı Lütfü Özden isimli imalatçı tarafından 1970 yıllarında Kayseri'de dokunmuştur. Bu halı 9 kalitede ve yün için epey ince bir kalitede dokunmuştur. Bayraktar tamir çalışmalarını Babıali Halıcılar Çarşısı'nda 5. Katta bulunan atölyesinde gerçekleştirirken, halıların güneşlenme işlemini çatı katında gerçekleştirmektedir (Şekil 4. 29).

Son dönemlerde daha çok internet üzerinden müşterisine ulaşan Ahmet Bayrakdar, "eldokumahalitamiri" isimli bir web site kurarak çalışmalarının öncesi ve sonrası hallerini paylaşmaktadır. Günümüzde "El Dokuma Halı Tamiri" isimli firmada Ahmet Bayrakdar'la birlikte toplam dört usta çalışmaktadır. Bu ustalar; Volkan Aydoğan, Fatih Alan ve İran'dan gelip 13 yıldır Ahmet Bayrakdar'ın yanında restorasyon yapan Eyüp Beyrami'dir.

Şekil 4.27: Tamir edilmekte olan Feshane Halısı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 4.28: Ahmet Bayrakdar restorasyon yaparken (Ahmet Bayrakdar Arşivi).

Şekil 4.29: Babiali Halıcular Çarşısı çatısında yapılan güneşleme işlemi (Ahmet Bayrakdar Arşivi).

Erse Halı

Erse Halı firmasından firma sahibi Mustafa Özdemir ile 31 Mayıs 2023 tarihinde görüşülmüştür. Aksaray Sultanhanılı Özdemir, halıcılığa Konya’da Hamza Böge isimli bir halıcının yanında henüz 15 yaşındayken başlamıştır. Konya’dan İstanbul’a 1979 yılında, Babiali Halıcular Çarşısı’na ise 1992 yılında gelmiştir. Özdemir o dönemler hakkında “Her hafta sonu Hereke’ye Cumartesi pazarlarına giderdik. Türkiye’nin her yerinden insanlar pazarlara gelirdi. Köylüden tut tüccarına kadar... Ben de orada tamir işi olan halılar çıkıyor diye giderdim.” şeklinde konuşmuştur (Özdemir, M., 2023).

Çarşıya ilk geldiğinde, Sümerbank’ta genel müdürlükten emekli olan halıcı Atalay Atilla’nın yanında çalışmıştır. Bugün kendi firmasında çalışmalara devam eden Özdemir, çarşının ilk dönemleri hakkında; “Çarşıya geldiğim dönemlerde 72 dükkânın neredeyse yarısından fazlası halıcılarla doluydu. Dükkanlar ya boş olurdu ya da halıcılar olurdu. Bugünkü gibi kuyumcu veya kargocu hiç olmamıştı.” sözlerini söylemiştir.

Özdemir, günümüzde İstanbul Ticaret Odası'nda halı ve kilim uzmanı²³ olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Ürünlerin ihraç edilmeden önce bilirkişiler tarafından onay alması gerekmektedir. İhracatı yasak olan halılardan Selçuklu, Kumkapı, Eski Gördes ve Eski Mucur halılarını örnek gösterebiliriz. Halı kilim Uzmanı, çıkışı yasaklı ve tarihi eser niteliğinde olan halıların yurt dışı çıkışını yasaklamaktadır. Bu sistem kültür varlıklarını korumak amacıyla oluşturulan bir denetim sistemidir. Restorasyon için yurt dışından gelen halıların ve kilimlerin fotoğrafları çekilir ve bu halılar geri gönderileceği zaman aynı halı ve kilim olup olmadığına bakılarak kontrol edilmektedir (Özdemir, M., 2023).

Mustafa Özdemir, günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nda halı tamir çalışmaları ve ipek halı bakımı yapmaktadır (Şekil 4. 30). Her modelde halı restore ettiğini ifade eden Özdemir, yetişemediği restorasyon işlerini ise güvendiği restoratörlere vermekte ve bu restorasyonların kontrolünü ise kendisi yapmaktadır (Özdemir, M., 2023).

Şekil 4.30: Saçak bakımı, Mustafa Özdemir (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

²³ Halıcılar arasında bilirkişi anlamına gelen “uzman” kelimesi yerine “expert” kelimesi kullanılmaktadır.

Fatih Halı

Fatih Halı firmasından firma sahipleri Ümit Güreli ve Ali Güreli ile 13 Haziran 2023 tarihinde görüşülmüştür. Ümit ve Ali Güreli kardeşler halıcılığı babaları Mehmet Güreli'den öğrenmiştir. Aslen Malatyalı olan Mehmet Güreli ise İstanbul'a 15 yaşında gelmiş ve Eminönü ile Kapalı Çarşı arasında bulunan Mercan Yıldızlı Han'da çalışarak halıcılığa başlamıştır (Güreli, Ü., 2023).

Ali Güreli 13 yaşlarında Mercan Yıldızlı Han'da halıcılığa başlamıştır. Yıldızlı Han o dönemin ünlü halıcılarından Josef Türker'in dükkânları ile doluymuş öyle ki Türker, hanı halıcılık açısından işlevsel hale getirmek üzere dekore etmiştir. Yıldızlı Han'ın yüksek tavanlarının halıları eşit olmayan kenarlarını eşitlemeye yarayan “gerdirme işlemi” için çelik konstrüksiyonlar inşa ettirmiştir. Josef Türker'in kardeşi Avrupa'nın en büyük halı firması olan Turkas Halı'nın sahibiydi. Bu sebeple Avrupa ve Türkiye arasında halı adına bir köprü olmuşlardır (Güreli, A., 2023).

Fatih Halı firması 1994 yılından beri Babiali Halıcılar Çarşısı'nda bulunmaktadır (Şekil 4.31). Ümit ve Ali Güreli çarşıya taşınmadan önce Nuruosmaniye'deki Has İş Hanı'nda çalışmaktaydılar. Has İş Hanı halıcıların bulunduğu bir handı fakat tek bir kişiye kiraya verilince halıcılar handan taşınmak zorunda kalmıştır. Ümit ve Ali Güreli'de bu halıcılardan olup, 1994 yılında Has İş Hanı'ndan taşınıp Babiali Halıcılar Çarşısı'na gelmişlerdir (Güreli, A., 2023).

Şekil 4.31: Fatih Halı dükkânı dış görünümü (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Babiali Halıcılar Çarşısı'nda, 2010 yılına kadar 80-100 yaşlarında antika halılar satmışlardır. 2010'dan beri ise Anadolu Halısı tarzında halıcılar arasında “orta eski halı” denilen 30-40 yaşlarında halıların satışını yapmaktadırlar (Şekil 4. 32). Bu değişikliğin sebeplerinden biri İtalya pazarından Amerika pazarına dönmeleri bir diğer sebebi ise genç neslin antika eşyalara para ödemek istememesinden kaynaklanmaktadır. Ali Güreli halıcılık hakkında şu sözleri kullanmıştır:

Halıcılık için sezon Eylül ayında başladı ve müşterileri turizm acenteleri getirirdi. Acente komisyon alsın bile halı pahalı gelmezdi... Ama şimdi komisyonlar da eklenince turistler halı almak istemiyor. Şimdi bizler Avrupa'ya gidip müşteri bulmaya çalışıyoruz. Amerika'da insanlar kendileri mobilya almıyorlar. Mimarlar anahtar teslimi yapıyorlar ve mimar halısına kadar kendisi seçim yapıyor. Amerika genelde pastel soldurulmuş halılar tercih etmektedir. Eskiden halıcılık Ağa mesleği idi... Bir halı satın bir ev alabiliyordunuz. Şimdi bu mümkün değil (Güreli, A., 2023).

Şekil 4.32: Fatih Halı dükkânı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Fatih Halı firması yeni halı dokutturmamaktadır. Daha çok tamire ihtiyacı olmayan halıları satın alıp eskitme yaparak satmaktadır. Sağlam ve onarıma ihtiyacı olmayan halılar almalarının sebebi ise yırtık olan halının eskitme işleminde kullanılan asitli yıkamalardan sonra daha da yıpranmasıdır. Bu sebeple yıkama işlemi yapılacak

halının sağlam olması önemlidir. Yıkama işlemleri hakkında Ali Güreli şu bilgileri vermiştir.;

Önce sıcak su havuzları hazırlanır. Su iyice kaynadığında içerisinde hidroklorik asit atılır. Daha sonra içerisinde halı atılır ve bir gün bekletilerek soldurulur. Aynı işlem soğuk suyla da yapılabilir fakat işlem üç gün kadar uzun sürebilir. Eğer istenilen sonuç alınmazsa saç açıcıları ile işlem yapılır (Güreli, A., 2023).

Fatih Halı firması günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nda asma katta halıcılık faaliyetlerine devam etmektedir.

Güreli Halıcılık

Güreli Halıcılık firmasından firma sahibi Cengiz Güreli ile 10 Temmuz 2022 tarihinde görüşülmüştür. Aslen Malatya Pötürgeli olan Güreli, 8 yaşından beri halıcılık yapmaktadır. Cengiz Güreli, halıcılığa babası Mehmet Ali Güreli'nin (Şekil 4. 33) yanında Kapalıçarşı'da başlamıştır. Babası ise halıcılığı ustalarından öğrendikten sonra Kapalıçarşı'da kendi yerini açmıştır. Cengiz Güreli, babasının halıcılığı öğrendiği ustalar hakkında; “Babamın ustaları Natan Natanyan ve Arem Taşçıyan'dı. Onlar bu işi iyi bilirdi. Paraları da vardı ama güvenecek insan bulamıyorlardı en çok Malatyalılara güvenirlerdi. Malatyalılar her zaman işini düzgün ve ahlaklı bir şekilde yapmaya çalışır.” sözlerini söylemiştir (Cengiz, G., 2022).

Şekil 4.33: Mehmet Ali Güreli, Kapalıçarşı (Cengiz Güreli Arşivi, 2023).

Cengiz Güreli, babası ve ağabeyi ile Babıali Halıcılar Çarşısı'na Hasan Ağaca aracılığıyla dükkân bakmak için geldikleri gün kendilerine dükkân satın almıştır. Güreli, 1993'te Kapalı Çarşı'dan, Babıali Halıcılar Çarşısı'na taşınmıştır (Güreli, C., 2022).

Güreli Halıcılık firması günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nda asma katta bulunan dükkânlarında Anadolu halılarının yanı sıra İran ve Afgan halı modellerinden de halılar satmakta ayrıca halı kilim tamir işleri için çarşıda bulunan farklı dükkânlarında da çalışmalarına devam etmektedir (Güreli, C., 2022).

Şekil 4.34: Güreli Halıcılık (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Has Ça Halı

Has Ça Halı firması kapsamında firma sahibi Hasan Çam ile görüşülmüştür (Şekil 4. 37). Aslen Kastamonu Tosyalı olan Hasan Çam, halıcılığı 1979'da halıcı Halil Börekçi'den öğrenmiştir. Çam, Nuruosmaniye'de bulunan Akdağ Kardeşler Han'da çalışmış ve o dönem yanında tamircilik yapan 7 kişi bulunmaktaydı. Çam, Babıali Halıcılar Çarşısı'na ise 1993'te gelmiş ve çarşıya geldiği dönem, dükkânların yarısının halıcılarla dolu olduğunu ifade etmektedir.

Günümüzde çarşıda bulunan dükkânında Anadolu Halısı denilen Konya, Döşemealtı, Uşak, Lâdik, Bergama, Kayseri, Balıkesir ve Yağcıbedir gibi yöre halılarını satmaktadır. Dükkânındaki en eski halı 100 yıllık olan Bergama Halısı'dır. Bergama

halıları ticari amaçla değil çeyiz için dokunduğundan Bergama Kız Halısı denilmektedir. Halının ayak kısmında nazardan koruduğuna inanılan muska şeklinde kesilmiş bir bez parçası bulunmaktadır. Saçaklar ise nazardan koruduğuna inanılan mavi boncuklar ile tasarlanmıştır. Ortasında eşkenar dörtgen seklinde madalyon, çift mihrap ve geniş bordürü ile eyizlik olarak dokunan, odalık boyutundaki halılardır (am, H., 2023).

Şekil 4.35: Kız Bergama halısı (Gölbahar Gümüşten elik Arşivi).

Hasan am, eski denilen Anadolu Halılarını satmak amaçlı toplamaktadır. Topladığı halıların tamir ihtiyacı var ise tamir işlemlerini kendisi yapmaktadır. am, günümüzde çarşının asma katında halıcılık faaliyetlerine devam etmektedir (am, H., 2023).

Şekil 4.36: Nazardan koruduğuna inanılan muska yaması ve mavi boncuklu saçaklar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 4.37: Hasan Çam, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Haz Halıcılık

Haz Halıcılık firmasının sahibi Abuzer Ağca ile 31 Mayıs 2023 tarihinde kişisel görüşme gerçekleşmiştir (Şekil 4. 38). Aslen Malatyalı olan Abuzer Ağca, Malatya Akçadağ'da ziraat mühendisliğinden emekli olmuş ve emekliliğinden sonra halıcılığa başlamıştır. Halıcılığı ağabeyi Hasan Ağca'dan öğrenmiştir (Ağca, A., 2023).

Abuzer ve Hasan Ağca Kapalı Çarşı'dan Babıali Halıcılar Çarşısı'na 1992 yılında gelen ilk halıcılardandır. Günümüzde içerisinde bulundukları dükkânı ise Saatli Maarif Takvimleri'nin sahibi olan Naci Kasım'ın mirasçılarından satın almışlardır. Babıali'ye pek çok halıcı dostunu da getiren Hasan Ağca'nın vefatından sonra kardeşi Abuzer Ağca dükkânlarında kendi çalışmalarını yürütmüştür. Abdullah Tursun'dan sonra Abuzer Ağca, Babıali Halıcılar Çarşısı'nda çarşı yöneticisi olmuştur. Ağca yönetici olması ile ilgili şu sözleri söylemiştir; “Çarşıya ilk zamanlarda tarih hocalığından emekli olan Abdullah Tursun bakıyordu ama ben memuriyetten geldiğim için bu işi daha iyi yapabileceğimi düşünüp bana devretti.” (Ağca, A., 2023).

Ağca, çarşıda 15 sene yöneticilik yapmış ve görevi süresince çarşının pek çok sorununu çözmüştür. Çarşının gelir ve giderlerini dengelenmesi, aidatların toplanılması, çarşıda çalışan hamal, temizlik görevlisi ve güvenlik görevlilerinin maaşlarının ödenmesi gibi görevleri gerçekleştirmesinin yanı sıra çarşı da bulunan pek çok kıymetli halıların güvenliği için çarşı binasına kameralar taktırmıştır (Ağca, A., 2023).

Abuzer Ağca, yöneticilik yaptığı dönemlerde çarşıda bulunan halıcıların dükkânların fotoğraflarını çekip bir katalog oluşturmuş ve bu kataloglar sayesinde yurt dışı seyahatlerinde tanıştığı kişilere çarşının tanıtımını yapmıştır (Ağca, A., 2023).

Şekil 4.38: Abuzer Ağca, Haz Halıcılık, 2023 (Gölbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Ağca, demir parmaklı olan çarşının giriş kapısını, turistler içeriye girmeye çekindiği için, cam kapı olacak şekilde değiştirmiştir. Konu hakkında “turistler burası devlet makamı sanıyordu. Her yer kafes gibiydi ve müşteriler girmeye çekiniyordu. Bu sebeple cam kapı taktırmıştık.” demiştir. “*Babıali Halıcılar Çarşısı*” tabelasını (Şekil 2.17) Abuzer Ağca taktırmış, bulundukları caddenin adını esnaflar ile çarşıya koymuşlardır. Çarşıda bulunan tüm firmaların isminin yer aldığı, girişte bulunan tabelayı 1996 yılında taktırmış fakat yönetimin ve çarşı esnaflarının değişmesinden sonra tabela güncellenmemiştir (Şekil 2. 17).

Ağca günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı’nın B Blok asma katında halıcılık faaliyetlerine devam etmektedir. Çarşı hakkında ise şu sözleri söylemiştir: “Benim katalog hazırladığım dönemde 75 dükkân vardı. İçlerinden boş olanlar vardı ama dolu olanlarda sadece halıcılar vardı. Şimdi çarşı kuyumcularla dolu. Yakında bende kapatabilirim. Kızım var ama maalesef o da bu işi yapmak istemiyor.”

Lotto Halı

Lotto Halı firmasından Gazihan ve Gökhan Biliç ile 6 Mart 2023 tarihinde görüşülmüştür. Aslen Malatyalı olan Lotto firmasının sahibi Turan Biliç, 2001 yılından beri Babıali Halıcılar Çarşısı’nda halı satışına ve kendi bünyesinde tarihi halıları restore ettirmeye devam etmektedir (Şekil 4. 39). Babıali Halıcılar Çarşısı’ndan önce Küçük Ayasofya’daki dükkânlarında halıcılık faaliyetlerini

sürdürmekteydiler. Turan Biliç'in oğlu Gazihan Biliç şu an Babıali Halıcılar Çarşısı'nda babasından öğrendiği halıcılık mesleğini devam ettirmektedir. Gazihan Biliç, 18 yaşından beri halıcılık yapmaktadır (Biliç, G., 2023).

Şekil 4.39: Lotto Halı'nın 2. Kat A bloktaki dükkanının girişi (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Halılar eskidikçe ya da sahibi öldükçe el değiştirilmektedir. Bu halılar önce kullanıcı tarafından satın alınır daha sonra kullanıcı ölünce çocuklarına kalmaktadır. Çocukları da bu halıları, Amerika'da ya da Avrupa'da mezatlara yazdırmaktadır. Alım gücü olan kişiler bu halıları alıp tekrar satar ve halılar bu şekilde el değiştirebilmektedir. Lotto Halı firması kendilerine getirilen aile yadigârı halıları satın alıp tekrar bir başkasına satmaktadır. Gazihan Biliç konu ile ilgili; “Bazen müşteri bize geliyor ve halı gösteriyor. Babaannemden, dedemden kaldı diyor. Nereli olduklarını soruyoruz “Malatya” diyorlar ama elindeki halı Isparta Halısı oluyor. Malatya Halısı Isparta Halısından daha değerli diye Malatyalıyız diyorlar.”²⁴ demiştir (Biliç, G., 2023).

Satın alınan halılar, tekrar satış için vitrine konulmaktadır. Lotto firması bu halıları genelde daimî müşterilerine ya da internet üzerinden tanıştıkları müşterilerine satmaktadır. Firma üretim maliyetlerinin karşılanamamasından dolayı yeni halı dokuması yapmamaktadır. Bu sebeple halıcılar Afganistan daha uyguna dokuttuğu

²⁴ Bunun sebeplerinden birisi de Isparta halısının çeyiz halısı olmak üzere satın alınması ve talep yoğunluğundan günümüze çok fazla Isparta halısının ulaşmasıdır. (C. Akbalık, Kişisel görüşme, Ocak 12, 2023.)

için Afganistan’da Türk Halı modellerini dokutmaktadırlar. Gazihan Biliç Afganistan’da yapılan imalatlar hakkında; “Japonya da Hereke diye bir yer kurmuşlar orada ipek Hereke halıları dokutup satıyorlar. Sorsan Hereke halısı derler. Şimdi Afganistan da öyle olacak. 2015’ten beri Türk Halılarını Amerika’nın istediği ölçü ve renklerde dokutuyorlar. Yıllar sonra bu Türk üslubundaki halılara Afgan Halısı diyecekler.” sözlerini söylemiştir. Ayrıca şunları da eklemiştir:

Türkiye’ye gezmeye gelen turist profili değiştikçe halı fiyatı ve halı kalitesi değişiklik göstermiştir. Daha önce İngilizler ve Almanlar gelirken şimdi Malezya gibi daha fakir ülkelerden turistler gelmektedir. Bu sebeple daha önce 10.000 dolara iyi bir halı satabilirken şimdi 10.000 TL’lik makinede dokunan sözde ipek halılar satılabilmektedir. Gelen turist kitlesi kaliteli dokumaya para verebilecek kadar zengin ve ilgili değil maalesef. Bu yüzden dokuma maliyetini karşılayamıyoruz (Biliç, G., 2023).

Şekil 4.40: Lotto Halı’nın A blok 3. Kattaki Atölyeleri (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Lotto Halı firması bünyesinde çalışan halı ve kilim tamircisi Hasan Kandemir, Aksaray’da öğrendiği restorasyon çalışmalarını önce Çorlulu Ali Paşa Han’ında yapmış ve günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı’nda devam ettirmektedir. 35 yıldır restorasyon yapmakta olan Kandemir, Sivas, Feshane, Bandırma, Gördes gibi eski

tarz halıları ve yaklaşık 35-40 adet Kumkapı halısını restore etmiştir (Şekil 4. 41). Restore ettiği bir Kumkapı Halısı hakkında şu sözleri söylemiştir:

Elimde bir Sivas halısı vardı. Bu halı paramparçaydı birleştirdik restore ettik sonra minik bir yazı gördüm. Ermeniceydi. Birkaç ustaya sordum “Yok ya bir şey yok bunda, desen bu.” dediler... Ama emin olmak için Ermenice bilen birine okutturduk. Adam “Za” dedi. Dedim tamam bu Zareh halısı. Zareh’in halısı çıktı halı. Halının fotoğrafını paylaşamıyoruz çünkü Halı görülmeden satılmalı her yerde paylaşılan halı değerini kaybediyor (Kandemir, H., 2023).

Şekil 4.41: Kumkapı Halısı restore edilirken²⁵(Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Lotto Halı firması günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı’nda tarihi halıları restore etmeye ve Anadolu, Kafkas, İran, Türkmen tarzı halı satışı yapmaya devam etmektedir.

²⁵ Restoratör Hasan Kandemir ile yapılan sözlü görüşmeye göre halının bordür kısmı tamamen tahrip olduğu için aynı incelikte çözgü çekilerek yeniden dokunmaktadır. Dokunduktan sonra tahrip olan kısma eklenip eskitme işlemleri yapılmaktadır. 06.03.2023.

Merkez Halı

Merkez Halı firmasında firma sahibi Selmani Budak ve aynı dükkân içerisinde kendi halı-kilim restorasyon çalışmalarını yapan İsmet Çıtak ile görüşülmüştür (Şekil 4.42). Merkez Halıcılığın sahibi Selmani Budak, 1986'da halıcılığa başlamıştır. Lise eğitimini tamamladıktan sonra üniversite eğitimi için Nevşehir'den İstanbul'a halıcı ağabeyi Zekeriya Budak'ın yanına gelmiştir. 5 sene ağabeyinin yanında çalışıp halıcılığı öğrendikten sonra kendisine ait bir halı dükkânı açmıştır (Budak, S., 2023).

Şekil 4.42: Merkez Halıcılık, Babıali Halıcılar Çarşısı, 2023 (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Budak, ilk olarak Nuruosmaniye Ağaoğlu Çarşısı'nda çalışmıştır. Nuruosmaniye'den sonra Ali Baba Türbe Sokakta eski ünlü halıcılardan Serkiz Torikoğlu'nun dükkânını kiralayıp çalışmıştır. 1994 yılında Sultanahmet'te eski bir binayı üst katı pansiyon otel ve alt katı halıcı olacak şekilde satın alıp çalışmalarına devam etmiştir. Sultanahmet'teki yerlerinde çalışmalarını bir süre devam ettikten sonra 2007 yılında satın Babıali Halıcılar Çarşısı'na taşınmıştır. Günümüzde çarşının B blok girişindeki dükkânında (Şekil 4.25.) çalışmalarına devam etmektedir (Budak, S., 2023).

Bir dönem yalnızca doğal ipek halılar dokutup satan Merkez Halı (Şekil 4.43), artan maliyetlerden dolayı ipek halısı üretimi yaptırmakta güçlük çekmektedir. İpek halılarının alıcısı 2007 yıllara kıyasen günümüzde nadir bulunmaktadır. Firma ipek halı satışı zor olduğu için ham maddesi bambu olan halılar dokutup satmaktadır. Bambu halıları Gaziantep'te fabrikaları bulunan Dilek Halı, Sanat Halı ve Woolcnnot firmalarından satın alınmaktadır. Satın alınan bambu halıların saçakları, Aksaray Sultanhanı'nda %100 doğal ipek ipliklerden yapılmaktadır. Dokuması makine ile saçakları ise el ile yapılan bu halılara esnaflar arasında “Makine İpeği” denilmektedir. Son zamanlarda ipek saçak kullanımının yerini de artan maliyetlerden dolayı bambu saçaklar almaya başlamıştır (Budak, S., 2023).

Dünyada en çok Uşak halısı tarzında halı satılmaktadır. Uşak Halısı hem çeyiz için hem de ithalat için imalat yapılan bir halı olmuştur. Çin, Afganistan, Pakistan, Hindistan Nepal'e kadar Uşak Halı modelleri dokutulmuştur. Bu sebeple halıcılık piyasasını belirleyen model Uşak Halısı olmuştur. Metrekaresi Türkiye'de 105 dolar maliyeti olan Uşak Halısı; Çin'de 25 dolar, Afganistan'da 30 dolar, Pakistan'da 35-40 dolar, Hindistan'da 35 dolar, Nepal'de 40 dolar olarak fiyatlandırılmaktadır (Çıtak, İ., 2023).

Şekil 4.43: Hereke'de ipek halı dokuma kartonları (Selmani Budak Arşivi).

Günümüzde Uşak'taki bir tarlada günlük işçi olarak çalışan bir kadın 500 TL kazanmaktayken Çin'de bir dokuyucu ise günlük 3 dolar kazanmaktadır. Çin'de

günlük 3 dolara çalışan dokuyucuların TL karşılığında günlük yevmiyesi 56,90 TL'dir.²⁶ Bu sebeple Türk halıcılar dokumalarını Türk dokumacılarına yapmakta güçlük çektiği için Çin, Hindistan, Pakistan gibi düşük maliyeti ülkeler ile çalışmaktadır (Çıtak, İ., 2023).

İsmet Çıtak (Şekil 4. 44), halıcılığı ve halı- kilim tamirini, ustası Hüseyin Şanlı'dan öğrenmiştir. Çıtak, 1980 yılında Hüseyin Şanlı'nın Selimiye'de 1. ordu evinin karşısında bulunan atölyesinde çalışmıştır. Kendisine tamircilikte iyi bulduğu ustalar sorulan İsmet Çıtak şu cevabı vermiştir:

Soyadını hatırlamıyorum ama Jack adında Ermeni bir halı tamircisi vardı. Kapalıçarşı, Yıldızlı Han'da (Şekil 4. 45) antikacı Hıdır Kalkan'nın yanında halı ve kumaş restorasyonu yapmaktaydı. Biraz kuralcı ve katıydı ama işinde başarılı bir ustaydı. Dükkânı ikiye bölmüşlerdi ve içeri giren esnaflar Jack'in restorasyonunu göremezdi. Koleksiyon çalışırdı ve meslek sırrını paylaşmazdı ama bizim Türkler ondan da bir şeyler öğrendi. Jack'ten sonra 2. tamirci olarak Nuri Ayhan'ı söyleyebilirim. Restorasyon çalışmalarında kendisi ispatlamış bir isimdir. Çemberlitaş'ta Feyzullah İş Hanı'nda dükkânı bulunmaktaydı (Çıtak, İ., 2023).

Şekil 4.44: İsmet Çıtak antika olan Pakistan halısını restore ederken, 1985 (İsmet Çıtak Arşivi, 2022).

²⁶ 10.03.2023 tarihli dolar kuru esas alınmıştır.

Şekil 4.45: Yıldızlı Han (

<https://www.google.com/maps/place/Yıldızlı+Han/@41.0120367,28.9656745,17z/data=!3m1!4m6!3m5!1s0x14cab993b8adb2e1:0x1caa78ea67e29b18!8m2!3d41.0120367!4d28.9682494!16s%2Fg%2F11h9r8gdk?entry=ttnu> , Erişim tarihi 02.04.2022).

İsmet Çıtak, çok sayıda tarihi halı ve kilim restore etmiştir. Bunlardan biri Kumkapı Halı ustası Zareh Penyamin'e ait Kumkapı Halısı'dır. Zareh Penyamin, hastalanıp yataklara düşünce kendisine bakan doktora, emeğinin karşılığında iki halı vermiştir. Doktor bu halıların birini kızına birini ise oğluna miras bırakmıştır. Kızı ise bu halıları İsmet Çıtak'a restore ettirmiştir. Çıtak, koleksiyonerde Zareh halısı dışında bulunan 550 yıllık Selçuklu Halısının da restorasyonunu yapmıştır.²⁷ İsmet Çıtak, Başbakan Mesut Yılmaz'ın Mahal Zikler modeli halısını da restore etmiştir (Şekil:4.46). Mahal Zikler modeli, Zikler Köyü'nde dokunduğu ve nadir görüldüğü için yaygın görülen mahal modeli halılardan daha kıymetlidir. İsmet Çıtak bu halıları üç sene içerisinde restore edip koleksiyonere teslim etmiştir (Çıtak, İ., 2023).

Merkez Halı firması günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nda tarihi halıların restorasyon çalışmaları, makine ipeği ve el dokuması ipek halı satışları ile halıcılık faaliyetlerine devam etmektedir.

²⁷ Koleksiyoner izni olmadığı için koleksiyoner adı ve halı görselleri paylaşılmamaktadır.

Şekil 4.46: Mahal Zikler modelinde halının restorasyon aşaması (İsmet Çıtak Arşivi, 2023).

Tanboğa Halıcılık

Tanboğa Halıcılık firmasından firma sahibi Mehmet Tanboğa ile kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Tanboğa, Adıyaman'dan İstanbul'a 1979 yılında gelmiştir. Halıcılığa, İstanbul Kapalıçarşı Kavaflar Sokak'ta dükkânı bulunan Seyit Bayhan'dan tamirciliği öğrenerek başlamıştır. Halıcılığı annesinin vefatından sonra Adıyaman'dan İstanbul'a getirdiği kardeşlerine de öğretmiştir. Askerliğini yaptıktan sonra 1993 yılında Babıali Halıcılar Çarşısı'na gelmiştir. Çarşının 1993 yılındaki halini "O dönem yaklaşık 15 halıcı bulunmaktaydı. Çarşının çoğu halıcıydı. Bizde çarşıdaki dükkanımızı müteahhitlerden satın aldık." şeklinde anlatmaktadır.

Göçmen kilimleri satan Tanboğa; "En çok Balkan kilimlerinden para kazandım. Buradan Moldova'ya makine halısı götürdüm. Köy köy gezip onlara el dokuması kilim karşılığında makine halısı verdim. Eskidikleri için ellerinden çıkarmak istiyorlardı. Şimdi o makine halıları çöp oldu ama el dokuması kilimler hala yaşıyor." şeklinde konuşmuştur. Almanya Domotex ve Türkiye'de düzenlenen çeşitli halı fuarlarına katılan Tanboğa Halıcılık firması günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nda Karabağ tarzında kilimlerin (Şekil 4. 47) yanı sıra göçmen kilimlerinin satışlarına devam etmektedir (Tanboğa, M., 2023).

Şekil 4.47: Tanboğa Halıcılık firmasına ait Karabağ kilimleri.

Mytursun Halı ve Kilim San. Tic. Ltd. Şti.

Mytursun Halı ve Kilim firmasında Abdullah Tursun ve Murat Tursun ile görüşülmüştür. Firmanın sahibi Abdullah Tursun (Şekil 4. 48), oğlu Murat Tursun'a (Şekil 4. 48) halıcılığı sevdiren kişi olmuştur. Abdullah Bey ilk olarak ilkökul öğretmenliği ardından Harp Okulu Sivil öğretim görevliliğini yürütürken dört çocuklu ailesini geçindirebilmek için ek meslek olarak halıcılık yapmıştır. Türkiye'nin başta Hatay, Siirt, Malatya olmak üzere pek çok şehrinde ilk okul öğretmenliği yapmıştır. İstanbul'a tayini çıktıktan sonra Beyazıt İlkokulu'nda ders verdiği dönemde 12 Eylül 1980 darbesi olmuştur. 12 Eylül darbesinden sonra yabancılara Deniz Harp Okulu'nda Türkçe ve tarih dersleri vermiştir. Deniz Harp Okulu'nda Sivil Öğretim üyesi olarak 12 sene çalıştıktan sonra 1992 yılında Milli Eğitimden emekli olmuştur (Tursun, A., 2023).

Abdullah Tursun hem öğretmenlik hem de halıcılık yapması kanunen yasak olduğu için bir dükkân açamamış, seyyar halıcı olarak bu mesleğe başlamıştır. Abdullah Bey, İstanbul Beyazıt İlkokulu'nda hocalık yaptığı dönemde Kapalıçarşı'da dükkânı bulunan halıcı Hasan Ağca'nın seyyar olarak halı alıp satarak para kazanabileceğini tavsiye etmesi üzerine halıcı olmaya karar vermiştir (Tursun, A., 2023).

Şekil 4.48: Abdullah Tursun, Babıali Halıcılar Çarşısı, 1995 (Murat Tursun Arşivi).

Şekil 4.49: Murat Tursun'nun Londra'da David Black isimli bir halıcının yanında çalıştığı dönem, 1987 (Murat Tursun Arşivi).

Abdullah Bey, oğlu Murat Bey'i yaz tatillerinde halı ve Kilim tamirini öğrenmesi için 17 yaşlarındayken Vahak Yakupyan isimli Ermeni ustanın Nuruosmaniye Caddesi'ndeki atölyesine göndermiştir. Abdullah Bey antika bir halı satarken Vahak Yakupyan isimli halıcı ile tanışmıştır. Abdullah Bey, halıcı Yakupyan ile tanışma hikayesi ve ustayla ilgili olarak şu sözleri söylemiştir:

Elimde eski bir halı vardı satmaya çalışıyorum. Vahak Yakupyan bu halıyı alır dediler. Onun yanına gittim. Öğretmen olduğumu söyleyince ayağa kalktı, elimi öptü ve içeri buyur etti. Vahak Yakupyan tamircilikten gelmektedir. Her hafta sonu sohbet ederdik bana halı sattın mı diye sorardı. Hayır satmadım ama insanlarla tanıştım derdim. O da bu cevabıma; “Sen satmışsın. İnsanlarla tanışmış onların güvenini kazanmışsın onlar sana konsinye halı verirler ama bana vermezler çünkü ben esnafım bana güvenmezler ama sen seyyarsın sana güvenirler.” derdi (Tursun, A., 2023).

Bir gün Vahak Yakupyan Güneşli’de Halı yıkama yeri açmıştı. Oğlum Murat ile güller alıp dükkânı ziyarete gitmiştim Vahak Yakupyan bu nezaketin karşısında göz yaşlarını tutamayıp; “Taaa Büyük Ada’dan bana gül alıp hayırlı olsun demeye geldin! O kadar insan zengin ettim biri telefon açıp hayırlı olsun demedi” dedi.

Vahak Yakupyan Ermeni bir ustaydı hatta ben 1980’de Kapalıçarşı’ya geldiğim zaman esnafların hepsi gayrimüslimdi. Türkler ise bu gayrimüslimlerin yanında ya halı tamiri ya hamallık ya da temizlikçi olarak çalışırken halıcılığı ve tamirciliği öğrenmiştir (Tursun, A., 2023).

Murat Tursun, halı kilim tamiri yapmak üzere 1985-1989 yıllarında Londra’da bulunmuştur. Tursun, 1990 yılında “Kilim Ticaret Ltd. Şirketi” isimli şirketini kurmuştur. Bu firma ismi ile şirketlerini Konya Aksaray’da halıcı bir dostuna devretmiştir. Firma bugün Aksaray’da faaliyetlerine hâlâ devam etmektedir. Babıali Halıcılar Çarşısı’na geldikten sonra “Mytursun Halı ve Kilim San. Tic. Ltd. Şti.” olarak çalışmalarına sürdürmüştür (Tursun, A., 2023).

1992 yılında Abdullah ve Murat Bey Babıali Halıcılar Çarşısı’nda dükkân satın almıştır. İki yıl Babıali’de bulunan Murat Tursun, 1994 yılında Almanya Köln’de “Galeri Tursun” adlı kilim galerisi açmıştır. Türkiye’deki çalışmalarının bir diğer ayağı olarak Köln’de halı ve kilim tamiri yanı sıra imalatlarının pazarlamasını da yapmıştır. Murat Tursun, Almanya Köln’de 1996’da Cumhuriyetin 75. yılına özel “Anadolu ve Köln” isimli halı ve kilim sergisi düzenlemiştir. Sergide Fethiye, Konya, Karaman, Sivas, Elmadağ ve Malatya’dan çeşitli Türk kilimleri yer almıştır. Sergide ayrıca ressam Michaele von Dewitz’ın çizdiği modern tarzda Türk kilim motifli halılar üretilip sergilenmiştir (Şekil 4. 50 ve Şekil 4. 51). Almanya’da Türkiye konsolosluğu bünyesinde düzenlenen sergide, halı ve kilimlerin yanı sıra sergi restoranında Türk yemekleri ikram edilerek Türk yemekleri de tanıtılmıştır. Murat

Tursun Almanya’da bulunduğu 1994-2016 yılında iki kilim ve halı sergisi daha düzenlemiştir (Tursun, A., 2023).

Şekil 4.50: Murat Tursun'un Almanya Köln'de düzenlediği "Anadolu ve Köln" isimli kilim ve halı sergisi haberi. (Murat Tursun Arşivi).

Abdullah Tursun, uzun süre seyyar halıcılık yaptıktan sonra Peykhane Sokaktaki dükkanında, oğlu üzerine kurduğu firma ile çalışmalarını sürdürmüştür. Peykhane Sokaktan sonra Has iş Hanı'nda, Has iş Hanı'ndan sonra ise Babıali Halıcılar Çarşısı'nda halı ve kilim ticaretine devam etmiştir (Tursun, A., 2023).

Abdullah Tursun, Babıali'ye aile dostu olan Malatya Arapgirli halıcı, Serkez Torikoğlu'nun önerisi üzerine gelmiştir. Babıali Halıcılar Çarşısı binası yeniden yapıldığı dönemde müteahhitlerle tanışan Abdullah Bey, binanın yapımına şahit olmuş ve müteahhitler ile dostluk kurarak güvenlerini kazanmıştır. 1992 yılında dükkân almak için yeterli maddi durumu olmayan Abdullah Bey, Emlak Bankası'ndan kredi çekerek dükkânı satın almak için bankaya başvuruda

bulunmuştur. Banka ise tapu göstermeden kredi veremeyeceğini bildirdiği için müteahhitlerden ödeme yapmadan tapuyu almıştır. Kredi çıkınca da ödemesini yapıp Babıali'ye yerleşen ikinci halıcı Abdullah Tursun olmuştur (Tursun, A., 2023).

Babıali Halıcılar Çarşısı'na ilk yerleşen halıcı Serkiz Torikoğlu olmuştur. Daha sonra sırasıyla; Abdullah Tursun, Hasan Ağca ve Avak Şirinoğlu Bab-ı Ali Halıcılar Çarşısı'nda faaliyete başlamıştır. Ardından halı ve kilim tamircileri, toptancılar ve perakendeciler de çarşıya yerleşmiştir. Bu şekilde Babıali Halıcılar Çarşısı oluşmuştur (Tursun, A., 2023).

Abdullah Tursun, Babıali Halıcılar Çarşı'nın yönetim kurulu başkanı olarak görev almıştır. Bu görevi süresince aidatları toplamak ve bu aidatlarla çalışanların maaşlarını vermek gibi çeşitli sorumlulukları yerine getirmiştir. Çarşıda iki temizlik görevlisi bir gece bekçisi olmak üzere toplam üç kişi çalışmaktadır. Yönetimin görevi aidatlar ile bu görevlilerin sigortasını, maaşını vermek ve çarşının ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu görevliler ayrıca kapıya gelen araçlardan halıları veya iplikleri dükkân sahiplerine taşıyarak çarşının hamallığını yapmaktadır. Abdullah Tursun, Babıali Halıcılar Çarşısı'nda nasıl yönetici olduğunu “Hocam sen gel yönetici ol dediler. Serkiz bey özellikle benim olmamı istedi. İlk o bakıyordu çarşıya ama sonra uğraşamadı. Saatli Maarif Takvimleri %50 söz sahibiydi onlarda sen ol deyince beni yönetici yaptılar. Uzunca süre çarşayı ben yönettim.” sözleri ile anlatmaktadır (Tursun, A., 2023).

Öğretmenlik yaptığı dönemlerde konsinye halılar satarak seyyar halıcılık yapan Abdullah Tursun, 20 yıl boyunca hafta sonları Hereke'ye gidip ipek halılar aldığı için “İpekçi Hoca” lakabıyla anılmaktadır. Hereke'ye her Cumartesi halı pazarı kurulmaktaydı. Dünya'nın her yerinden insanlar bu pazara halı ve kilim alışverişi yapmaya gelmekteydi. Hereke'de tanınan bir halıcı sayesinde Abdullah Bey, Hereke'deki halıcılarla da tanışmış ve bu sayede her hafta sonu Hereke'den halılar alıp Kapalıçarşı'daki halıcılara satmıştır (Tursun, A., 2023).

Şekil 4.51: Murat Tursun’nun Tamircilik üzerine yapılan bir gazete röportajı, Almanya Köln, 1996. (Murat Tursun Arşivi, Kölner Stadtteile gazetesi, 08.03.2023.)

Hereke’de bulunan Cumartesi pazarına imalat yapan halıcıların yanı sıra dokumasını bitiren köylü kadınlar ve genç kızlarda gelmektedir. Abdullah Tursun Hereke Cumartesi Pazarında yaşadığı bir olayı şu şekilde aktarmaktadır;

“Kendi dokumasını yapan genç kızlar pazara gelir dokumasını satmaya çalışırdı. “Hocam satın al çeyiz yapacağım derdi. Param yok derdim olsun al haftaya verirsin derlerdi. Bana güvenirlerdi... Şimdilerde dokuyucu bir halıyı üç ayda anca dokuyor üç aylık emeğinin karşılığı bin TL oluyor neden dokusun ki? O yüzden imalat bitti denilecek kadar azdır. Yağcıbedir halısı gelirdi. Döşemealtı Halısı gelirdi. Şimdilerde bu halıları bulmak zor. Dokuyan yok satan da...”

“Köylere Çerçiler gelirdi. Antika halıları alır makine halısı ile takas yapardı. Üstüne halı için parada alırlardı köylüden. Antika halılardan eşek palanı yapmak için keser ve bedava denilecek fiyatlara antikacılar satarlardı. Antikacılar yurt dışına gönderirdi. Köylülerde sevinirdi yeni halısı olduğu için bilmiyor ki ne kaybettiğini...” (Tursun, A., 2023).

Halicılığa başladığı ilk senelerde ipek halı alıp satan Abdullah Tursun, Babıali’de dükkânını açtıktan sonra kilim ve halı imalatları da yaptırmıştır (Şekil 4. 52). İran Halısı olan Heriz tarzı halıların imalatını Halk Eğitim kurslarında dokutarak hem dokumayı öğretmiş hem de bu halıları ihracat etmiştir. 350- 400’e yakın Halk Eğitim kursu öğrencisine proje kapsamında halı ve kilim dokuması öğretilmiştir (Tursun, A., 2023).

Şekil 4.52: Mytursun firmasının Babıali Halıcılar Çarşısı’nda bir fotoğrafı, 1993.

(Murat Tursun arşivi, İstanbul, 08.03.2023.)

Mytursun Halı ve Kilim, imalata bir süre ara verdikten sonra antika halı satışları yapmıştır. Mytursun Halı ve Kilim firması Japonya, Avusturya ve Amerika başta olmak üzere pek çok ülkeye halı ve kilim satışı yapmıştır. Murat Tursun, Babıali Halıcılar Çarşısı’ndaki yerinde çalışmalarına devam etmektedir (Şekil 4. 53). Tursun, günümüzde çarşıya az turist geldiği için internet üzerinden daha fazla satış yaptığını ifade etmektedir (Tursun, A., 2023).

Şekil 4.53: Mytursun Halı ve Kilim firmasının dükkanından bir görünüm (Güllbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Nadia Halıcılık

Naida Halıcılık firmasından firma sahibi İranlı Cemşit Farsçı Andişeh ile 25 Kasım 2023 tarihinde görüşülmüştür. Farsçı Andişeh ailesine, İran'ın Andişeh kentinde halıcılığı geliştirip ihracat yapıp İran halılarını dünyaya sunan bir aile olduklarından, Andişeh kentinin halıcısı anlamına gelen “Farsçı Andişeh” soyadı verilmiştir. Cemşit Farsçı Andişeh, halıcılığı dedelerinin halı atölyesinde öğrenmiş ve dedelerinden günümüze taşıdığı bu mesleği devam ettirmektedir. Halıcılık dışında tahsilini tamamlayıp kadın doğum doktorluğu da yapmıştır. Bu sebeple halıcı dostları arasında “Halı Doktoru” lakabı ile anılmaktadır (Farsçı Andişeh, C., 2023).

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Çapa Eğitim Araştırma Hastanesi'nde ihtisasını tamamlamıştır. Kadın doğum alanında ilerleyen Cemşit Andişeh, yazdığı “Düşüklerde Romatizmanın Etkileri” isimli makalesi Singapur'da bir dergide yayınlanmıştır.

İranlı babası ve dedeleri halıcılık mesleğinin devam etmesi ve özellikle Heriz denilen modelin dünyaya açılmasında büyük rol oynamışlardır. Farsçı Andişeh Ailesi yanlarında desinatörlerin de bulunduğu devasa atölyelere sahipti. Halılar İran'dan

İstanbul Eminönü'ne, o dönem gümrük olan ancak günümüzde İ.T.O'sı olan yere gemilerle getirilmiş ardından dünyanın farklı yerlerine gönderilmiştir (Cemşit, F. A. 2023).

Farsçi Andişeh, İstanbul Sultanahmet'te Altan Han ve Pah Han'da çalıştıktan sonra Bab-ı Ali Caddesindeki dükkanlarına taşınmıştır. Bab-ı Ali Caddesinde bulunan dükkanından deprem tehlikesi sebebi ile çıkıp Babıali Halıcılar Çarşısı'na 2022 de gelmiştir. Günümüzde çarşıda el dokuması tablo halıları (Şekil 4. 54), eski ve yeni İran halıları satmakla birlikte restorasyon çalışmalarını da sürdürmektedir (Farsçi Andişeh, C., 2023).

Şekil 4.54: Nadia Halıcılık'a ait tapestry halı örneği (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Nadia halıcılık firmasında Cemşit Andisi ile aynı dükkânda restorasyon yapan Muzaffer Ünal ile de görüşülmüştür (Şekil 4. 55). Aslen Kayserili olan Ünal, 2006'da Babıali Halıcılar Çarşısı'na gelmiştir. Halıcılığa ise 1975'te ağabeyiyle birlikte ünlü halıcı Josef Türker'in Mercan'daki Şark Halı firmasında başlamıştır. Burada restorasyon yapıp ipek halıların yıkamalarını yaparak kendisini yıkama konusunda geliştirmiştir. Halı yıkama işine başladıktan sonra Arnavutköy'de kendisine ait bir halı yıkama fabrikası açmış, el dokuması ve makine halısı

yıkamacılığı yapmıştır. Daha sonra geçirdiği Alzheimer sebebi ile yıkamacılığı bırakan Ünal, ameliyat olduktan sonra restorasyon çalışmalarına devam etmiştir. Günümüzde hem Nadia Halıcılık firmasına ait tamir çalışmalarını hem de farklı halıcılardan aldığı tamir çalışmalarını yapmaktadır (Ünal, M., 2023).

Şekil 4.55: Muzaffer Ünal tamir yaparken.

Odabaşı Halıcılık

Odabaşı Halıcılık firmasından firma sahibi İsmet Odabaşıo ile 6 Eylül 2023 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Aslen Kayserili olan 75 yaşındaki Odabaşıo, İstanbul Kapalıçarşı'ya 1968'de gelip Astik Abacıoğlu'ndan halıcılığı öğrenmiştir. Odabaşıo hem Türkiye'de hem de Amerika'da Üniversitelerin siyaset bölümünde okumuştur. İngilizce bilgisi sayesinde Kapalıçarşı'da tezgâhtarlık yaparak turistlere pek çok halı satmıştır (Odabaşıo, İ., 2023).

Kapalıçarşı'da Cebeci Han içerisinde kendi dükkânını açarak 20 sene halıcılık çalışmalarına devam etmiştir (Şekil 4. 56). Halının en çok talep edilir olduğu 1970'li dönemlerde firma bünyesinde Kapalıçarşı'da 2000'li yıllara kadar 17 tamirci

alıştırmış ve o dönemlerde senede 1000 kadar halı satışı yapmıştır (Odabaşıo, İ., 2023).

şekil 4.56: İsmet Odabaşıo (sol baştan), Kapalıçarşı, 1982 (İsmet Odabaşı Arşıvı).

1984'te Amerika'ya taşınan Odabaşıo, Amerika'ya halılar götürüp satışlarını yapmış ve Amerikan'dan da Türkiye'ye restorasyon için pek çok eski müzelik denilen halı ve kilimler getirtmiştir. Günümüzde Amerika'da bir halı deposu bulunan Odabaşıo, Amerika'daki tedarikçilere halı ve kilim satmaya devam etmekte ve kısmen orada yaşamaktadır (Odabaşıo, İ., 2023).

Odabaşıo, tedarikçiler tarafından kendisine getirilen daha önce üretilmiş eski Anadolu halı ve kilimleri ile yeni dokunmuş Hereke halılarını satın alıp yurt dışına satmaktadır. Domotex, High Point Market gibi pek çok fuara katılmış ayrıca Amerika Türk Büyük Elçiliği'nin düzenlediği Türk Günleri'nde Türk Halılarını sergilemiş ve halı hakkında sunumlar yapmıştır. Babalı Halıçılar arşısı'na 2007 tarihinde gelen Odabaşı, günümüzde çarşıda çalışmalarını halıılık faaliyetlerini sürdürmektedir (şekil 4. 57).

Şekil 4.57: Odabaşı firması, Babiali Halıçılar Çarşısı, 2023 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Öz Şanlı Halıcılık

Öz Şanlı Halıcılık firması kapsamında firma sahibi, Bünyamin Şanlı ile 13 Haziran 2023 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Bünyamin Şanlı, günümüzde Babiali Halıçılar Çarşısı'ndaki dükkânında baba mesleği olan halıcılığı yapmaya devam etmektedir. Babası ise halıcılığı, ağabeyi Hüseyin Şanlı'dan öğrenmiştir. Hüseyin Şanlı sadece ailesine halıcılığı öğretmemiş aynı zamanda Aksaray Sultanhanı'nda halı tamircileri yetiştiren öncü isimlerden biri olmuştur. Hüseyin Şanlı dışında Aksaray Sultanhanı'nda restorasyon çalışmalarına katkıda bulunan ve çıraklar yetiştirip bu mesleği yayan ustalar; Mehmet Dölek, Hasan Sarı ve Ömer Bozdağ olmuştur. Bülent Şanlı, amcası Hüseyin Şanlı ile ilgili şu bilgileri paylaşmıştır:

Amcam Hüseyin Şanlı, Fikirtepe taraflarında zımpara fabrikası için çalışmaya gelmiş. Köylümüz olan Mehmetali Amca, Kapalıçarşı'da Jack Usta'nın yanında tamir işinde çalışmaktaydı. Mehmetali Amcadan Halı ve Kilim tamirinde daha çok kazanç olduğunu öğrenince bu işi yapmaya karar veriyor. Amcam bu işi Jack'ten mi ya da Mehmet ustadan mı öğrendi bilmiyorum fakat bu işi Sultanhanı'na taşıyıp orada geliştiren öncü bir isim olmuştur. Oradaki insanlarda merak ediyor ve öğreniyor bu şekilde çıraklar yetiştiriyor ve Aksaray'da 3 katlı bir dükkân açılıyor (Şanlı, B., 2023).

Hüseyin Şanlı, geçirdiği verem hastalığı sebebiyle Aksaray'dan İstanbul'a tedavisi için gelmiştir. Tedavi süresinde geçimini sağlamak için çalıştığı zımpara fabrikasından ayrılıp Aksaray'a dönme kararı almıştır fakat halıcı dostu Mehmetali Bozkaya yanında çalışmasını teklif edince İstanbul'da kalmış ve halı restorasyonunu öğrenmiştir. İstanbul'da kendi dükkanını açtıktan sonra 1970'te Aksaray'a dönüp orada ikinci atölyesini açmıştır. Sultanhanı'nda insanlar önce bu işi yapmak istememiş ama daha sonra işi öğrenince çalışmalar ilerlemiş ve Hüseyin Şanlı'nın atölyesi 300-400 kişilik bir atölyeye ulaşmıştır (Hüyük ve Yağcı, 2007 s. 521).

Hüseyin Şanlı'nın Ethem Şanlı, Dede Şanlı, İhsan Şanlı olmak üzere 3 kardeşi vardır. Babıali Halıcılar Çarşısı binasında Hüseyin Şanlı'nın oğlu Varol Şanlı, Dede Şanlı'nın oğlu Ufuk Şanlı ve İhsan Şanlı'nın Oğulları Bülent ve Bünyamin Şanlı yer almaktadır. Şanlı Ailesi İstanbul'daki ilk atölyelerini Üsküdar Selimiye'de açmışlardır. Bülent Şanlı İstanbul'daki atölye hakkında; "İstanbul'daki insan yurt dışına daha kolay ulaşabiliyor. Siz gitmeseniz bile onlar buraya geliyor. Anadolu'da böyle bir imkân yok. Bu sebeple babam İhsan Şanlı burada kaldı. Amcalarım ise Aksaray'da kaldı." sözlerini söylemiştir.

Bünyamin Şanlı, halıcılığa babası İhsan Şanlı'nın yanında başlamıştır. Daha 15 yaşlarındayken babasının dükkânına gelip giden Şanlı, Kadıköy Ticaret Anadolu Meslek Lisesi'nde eğitim gördüğü dönem staj dersini dahi babasının yanında halıcılığı öğrenerek yapmıştır. Bünyamin Şanlı, 1996 yılında Babıali Halıcılar Çarşısı'na gelmiş ve o tarihten beri burada halıcılık çalışmalarını sürdürmektedir. Yeni imalat yapmamaktadırlar. Daha çok Almanya gibi Avrupa ülkelerinden satın aldıkları eski halıları, eskitme işlemi (Şekil 4. 58 ve Şekil 4. 59) denilen asitli yıkamadan geçirip ardından güneşleyerek Amerika'ya ithal etmektedirler. Bünyamin Şanlı, günümüzde ayrıca Babıali Halıcılar Çarşısı'nın yöneticiliğini yapmaktadır (Şanlı, B. 2023).

Şekil 4.58: Eskitme için alınmış bir halı örneği (Bünyamin Şanlı Arşivi).

Şekil 4.59: Eskitilmiş halı örneği (Bünyamin Şanlı Arşivi).

Şişman Halı

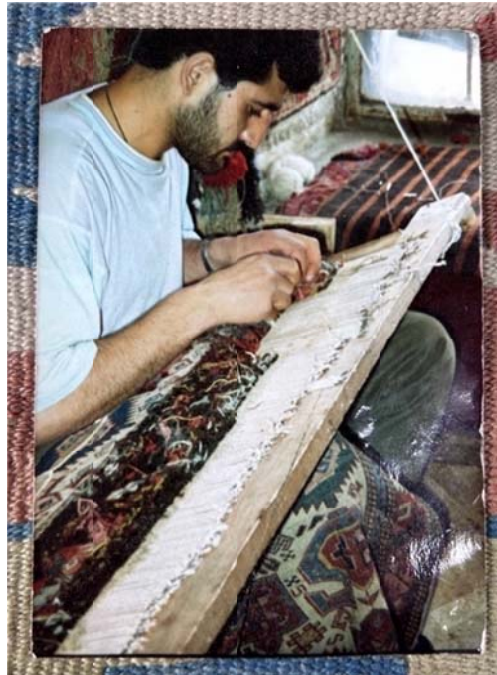
Şişman Halı firması kapsamında firma sahibi Ramazan Şişman ile 14 Kasım 2023 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Aslen Malatya Pötürge’li olan Ramazan Şişman, halıcılığa 12 yaşında başlamıştır. Malatya’dan İstanbul’a eğitim için gelen Şişman, dönemin sağ ve sol olaylarından dolayı okula gidememiş ve bir aile dostlarının yönlendirmesi ile Kapalıçarşı yakınlarındaki Tacirler Sokakta dükkânı bulunan halıcı Şefik Kıran’ın yanında halıcılığa başlamıştır. Tacirler Sokak’ta çalıştıktan sonra Mercan Yıldızlı Han’a gitmiştir (Şekil 4.60). Yıldızlı Han’dan Babıali Halıcılar Çarşısı’na ise 2000 yılında gelmiştir (Şişman, R., 2023).

Şişman'ın çarşıya geldikleri dönem çarşıda çoğunlukta halıcılar bulunmaktadır. Halıcılar dışında bir iki tane kuyumcu yer almamaktaydı. Çarşının alt katı genellikle halı satıcıları üst katlarında ise çoğunlukta halı ve kilim tamircileri bulunmaktaydı (Şişman, R., 2023).

Ramazan Şişman, halı ve kilim tamirleri tapmaktadır. Yanında çalışmakta olan 3 kişilik ekibi ile restorasyon faaliyetlerini sürdürmektedir. Restorasyon için hazır iplikler arasında uygun rengi bulamadıklarında tekrar boyama yapmaktadırlar. Boyamalarını çarşıda bulunan yangın merdivenlerinde yapmaktadır. Şişman, doğal boyama işlemi hakkında şunları söylemiştir:

Restorasyon yaparken aynı ip elimizde olmayabiliyor. Bizde aynı renk için kazanın başına geçiyoruz. Yangın merdivenlerine kazan koyup orada boyama yapıyoruz. Bir kerede istediğimiz renk çıkmıyor. Bazen kazanda bekletme süremize göre bazen de boyanın miktarına göre aynı rengi ayarlıyoruz. Bazı renkler için ise birkaç rengi karıştırıyoruz. Aynı rengi bulana kadar işlem sürüyor. Daha sonra orijinal kilimin yanına boyadığımız ipliği getirip, birebir ton olup olmadığını kontrol ediyoruz (R. Şişman, 2023).

Şişman Halıcılık, restorasyon çalışmalarının yanı sıra halı ve kilim satışları da yapmaktadır. Günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nın B blok 3. Katta dükkânında çalışmalarına devam etmektedir.

Şekil 4.60: Ramazan Şişman tamir yaparken,1998 (Ramazan Şişman Arşivi).

Şaban Eğinci Halı-Kilim Tamir

Şaban Eğinci ile 1 Eylül 2022 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir (Şekil 4. 62). Aslen Malatyalı olan Şaban Eğinci, tamirciliğe Ermeni bir ustanın yanında 1980 yılında başlamıştır. Daha sonra “usta” diye bahsettiği “Şişko Osman” lakaplı ünlü halıcı Osman Şenel’den halıcılığı öğrenmiştir. Şenel Arapça, İbranice, İngilizce, Farsça, İtalyanca ve Fransızca bilen Sorbonne Üniversitesi’nde 2 yıl siyasi bilimler üzerine eğitim aldıktan sonra 1971 yıllarında halıcılık yapan entelektüel bir halıcıydı. Şişko Osman, Picasso ile kök boyalar konusunda görüşmeler yapmış ve Kapalıçarşı’daki dükkanında kraliyet ailesinden pek çok önemli ismi ağırlamıştır.²⁸ Şişko Osman, başta Şaban Eğinci olmak üzere pek çok halıcıya halıcılığı sevdirmiştir bu sebeple halıcılar arasında sevilen birisi olmuştur.

Eğinci, ustalarından aldığı meslek bilgisi sayesinde kendisini geliştirmiş ve meslek hayatı boyunca 60 çırak yetiştirmiştir. 2017 yılında İstanbul Kalkınma Ajansı “Yenilikçi Yaratıcı Mali Destek Programı” Kapsamında yürütülen “Hare- El Dokuması Halıcılık ve Eski Halı Restorasyonunda Zanaatkârların Desteklenmesi” projesi düzenlenmiştir (İHİB 2014-2022 Yılları Faaliyet Raporları, s.87). Bu projede eğitmen olarak görev alan Şaban Eğinci, halı-kilim tamiri konusunda birçok kişiye usta ve çırak sertifikaları kazandırılmıştır. Bu sertifikalar sayesinde tamirciler yurt dışı ve yurt içinde müşterilerinin güvenlerini kazanmıştır.

Eğinci, Babıali’ye gelmeden önce ortağı Nurettin Göger ile Nuruosmaniye ’de bir tamir atölyesi açmıştır. Bu dükkânda 25 çalışanı olmuş ve halı-kilim tamir alanında çıraklar yetiştirerek tamirciliğin günümüze ulaşmasına katkıda bulunmuştur. Şu an yalnız çalışan Eğinci, fazla sipariş aldığı anda yanına yardımcı olarak çalışmalarına devam etmektedir (Eğinci, Ş., 2023).

Kendisine ait halıları ve kilimleri olan Eğinci, bu halı ve kilimleri bazen eskicilerden bazen ise mezatlardan almıştır. Mezatçıları, halılar mezatta çıkmadan önce Şaban Eğinci’ye bildirerek mezattan önce kendisine halı ve kilim sattıkları olmuştur. Eğinci, bu şekilde yıllanmış halı ve kilimlere ulaşmaya çalışmaktadır. Satın aldığı

²⁸ http://siskoosman.com/demo/tr/pressviews/b6_tr.htm

halıların restore edilmesi gerekiyorsa, söküntü²⁹ denilen iplikliler ile tamir işlemi yapmaktadır.

Eğinci, Bulgaristan'da bulunan müzeler başta olmak üzere, yurt dışında bulunan müzelerdeki halı ve kilimlerin restorasyon çalışmaları yapmıştır. Bu halılar Özel kilimler oldukları için paylaşım ve yayınlanmasına izin verilmiyor. Müzeler dışında ise Kenan Koyuncu, Şişko Osman koleksiyonu başta olmak üzere pek çok Koleksiyonere ait halıları restore etmiştir (Şekil 4. 61 ve Şekil 4. 63). 1996 yılından beri antika halılardan daha çok kilim tamiri yapan Eğinci, çalışmaları ile Carpet Flooring Expo gibi çeşitli fuarlarda bulunarak halıcılık faaliyetlerine devam etmektedir (Eğinci, Ş., 2023).

Şekil 4.61: Şaban Eğinci'nin restore ettiği 120 yaşlarında bir Bayburt Kilimi (Şaban Eğinci Arşivi).

²⁹ Restoratörler, aşırı yıpranmış küçük ebatlardaki hasarlı, gözden çıkarılmış kilim ve halıların ipliklerini sökerek aynı veya yakın yaşlardaki halı-kilimleri tamir etmektedirler.

Şekil 4.62: Şaban Eğinci tesviye işlemi yaparken (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Şekil 4.63: Şaban Eğinci'nin restore ettiği 120 yaşındaki yün Sivas halısı³⁰ (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

³⁰ Halı üzerinde Devlet-i Ali Osmanlı arması yer almaktadır. Halı Verni Art Sergi Salonu'nda 22.09.2022 tarihinde sergilenmiştir.

Şirinoğlu Halıcılık

Şirinoğlu Halıcılık firması sahibi, Avak Şirinoğlu ile 2 Aralık 2022 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir. Çarşının en yaşlı ustası olan Avak Şirinoğlu, 86 yaşında olmasına rağmen hâlâ “Şirinoğlu Halıcılık” adı altında kendi dükkânında çalışmalarını sürdürmektedir. Ermeni ustanın soyadı bazı kaynaklarda “Şirinyan” diye geçmektedir. Bunun sebebi Ermenice “yan” ile Türkçe “oğlu” kelimesinin aynı anlama gelmesinden kaynaklanmaktadır (Şirinoğlu, A., 2022).

Aslen Sivas’lı olan Avak Şirinoğlu, babasının Kayseri Bünyan’a gelmesi ile Bünyan’da doğmuş ve burada çocukluğunu geçirmiştir. Halıcılığı ağabeyi Haygaz’dan (Şekil 4. 64), ağabeyi ise Bünyan’da ilk ve tek halı imalatı yapan Püzant Ustadan öğrenmiştir. 1961’de iki ağabeyi ile Kayseri’den İstanbul’a gelen Avak Şirinoğlu, 1961 yılında Kapalıçarşı’da dükkân açmıştır. Avak usta Kapalıçarşı (Şekil 4. 65 ve Şekil 4. 66) hakkında “Biz çarşı’ya geldiğimizde sadece 1 tane halıcı vardı. Herkes Kapalıçarşı’ya halı almaya gelirdi. Kapalıçarşı dışında mağaza yoktu. Cağaloğlu civarları hep evdi. Çarşı dışında mağaza açmalar 65’ler, 70’lerden sonra başladı.” sözleri söylemiştir (Şirinoğlu, A., 2022).

Şekil 4.64: Sağ: Askeriyedeyken Avak Şirinoğlu. Sol; Avak ustanın ağabeyi Haygaz Şirinoğlu (Avak Şirinoğlu Arşivi, 02.11.2022).

Kapalıçarşı’da esnaf ilişkilerinin nasıl olduğu sorulan Şirinoğlu, çarşı esnaflarının bir araya gelip çay muhabbetleri yaptığını ve dostluk ortamı olduğunu ifade etmiştir. Halıcı Osman Aykül’den edinilen bilgiye göre Babıali’de de esnaflar iftar yemekleri

düzenlemiş ve bu etkinlikler sayesinde esnaflar arası ilişkiler güçlenirmiş.³¹ Bu bilgi Avak Bey ile paylaşıldığında, Avak Bey onaylamış ve bu konu hakkında “Biz Ermeni’yiz oruç tutmayız ama biz de ara sıra onlara iftar yemeği verirdik. Biz onlarla yerdik, onlar da bizimle yerdik. O iftar masalarındaki çoğu dostumu kaybettim şimdi sıra bizde...” sözlerini söylemiştir (Şirinoğlu, A., 2022).

Şekil 4.65: Kareli gömlekli Avak usta ve Kapalıçarşı esnafı. 1963 (Avak Şirinoğlu Arşivi. 02.11.2022).

Kapalıçarşı’dan, Babıali Halıcılar Çarşısı’na gelen Şirinoğlu, çarşı hakkında şu sözleri söylemiştir:

Nurosmaniye’de Kuyumcular ortaya çıkınca kiralar çok pahalandı. Daha uygun olur diye geldik. Saatli Maarif Takvimleri burayı Mütcaahhitte verdi. 75 dükkân haline getirdiler. Yarıısı mütcaahhittin yarıısı kendilerinin oldu. Bizde duyunca geldik hemen bir dükkân satın aldık. Burada değil de Sultanahmet’te satın alsaydık paraya para demezdik. Ben buraya geldiğimde beni bilen geliyordu. Şimdi ipek halı değer kaybedince gelen de olmuyor (Şirinoğlu, A., 2022).

Çarşıya ilk gelen isimlerden olan Avak Şirinoğlu’na çarşı isminin neden “Babıali Halıcılar Çarşısı” konulduğu sorusu sorulmuştur. Şirinoğlu ise “Caddenin adı verilmiş herhalde. Burayı ilk alan adını koymuş olabilir. Abdullah ‘mıydı... Tam

³¹ Bu bilgi, Osman Ayköl ile 01.10.2022 tarihinde yapılan sözlü görüşmeden elde edilmiştir.

bilmiyorum çünkü ben geldiğimde de “Babıali Halıcılar Çarşısı” tabelası vardı.” cevabını vermiştir.

Avak Şirinoğlu’nun dükkânında bulunan Hereke ve Kayseri Bünyan halıları incelenmiştir. Hereke ve Kumkapı halıları ile ünlenen Şirinoğlu’nun, Hereke ve Yalova Sugören köyünde hâlen tezgâhları bulunmaktadır (Şirinoğlu, A., 2022).

Şekil 4.66: Kapalıçarşı esnafları ve Avak Şirinoğlu. 1963 (Avak Şirinoğlu Arşivi).

İlk Hereke Dokuma Fabrikası, Ohannes ve Bogos Dadyan kardeşler tarafından 1842-1844 yıllarında kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde yabancıların Hereke halılarına duyduğu ilgi önemli olaylardandı. Hereke’de dokunan halılar, aranılan bir marka haline gelmiş ve yurt içi bir yana yurt dışında açılan sergilerde de birçok ödül kazanmıştır (Küçükerman, 1987, s. 34). Hereke Fabrikası, Cumhuriyetin kurulmasının ardından 1925’te Maliye Bakanlığı’na, 1933 yılında Sümerbank’a devredilmiştir (Hereke Halısı, 2022).

1965 yılında Hereke’de ipek halı üretimi yapan Sümerbank, faaliyetlerini durdurmaya karar vermiştir. Bu karardan sonra Hereke’de dokuyucular işsiz kalmıştır. Avak Şirinoğlu ve ağabeyleri Hereke’ye gidip, dokuyucuların işsiz kaldığını görünce, Bursa’dan ipekleri temin edip tezgâhları yaptırıp Hereke’de kendi dokuma tesislerini kurmuşlardır (Şekil 4. 67, Şekil 4. 68 ve Şekil 4. 69). Tesis

kurulduktan sonra ipek halılar tüm dünyada ilgi görmeye başlamış ve Türkiye’de farklı ipek halı atölyeleri kurulmuştur (Şirinoğlu, A., 2022).

Şekil 4.67: Avak Şirinoğlu’nun Hereke’deki atölyesinde çalışan dokumacı kadınlar (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).³²

Hereke Halılarını farklı kılan şey kendilerine has bir tasarım tarzı değil, dokuma tekniğinin inceliğidir. Atölyelerin artması ile oluşan rekabet ortamında Şirinoğlu halıcılık, kendini ispatlamak için Hereke ve Kumkapı halılarından daha ince kalitede halılar dokutturmuştur (Polat, 2012, s. 220).

Avak Şirinoğlu, Hereke halılarına yöneldiği bu dönemde, Zareh Penyemin ustanın yaptığı halıları duymuş ve halıları yakından incelemek için araştırma yapmıştır.

Zareh usta, tüberküloz tedavisi için 1938’li yıllarda Paris’e gitmeden emekli olmuştur. Tezgâhında kalan son iki halıyı, desen kartonları ve ipek iplikleri ile bitirmesi için yanında çalışan Manig Usta’ya vermiştir. Manig Usta ise Zareh Usta’nın ailesine bırakmıştır. Avak Usta, Zareh Usta’nın teyzesinin oğlu Manfes’e ulaşmıştır. Zareh’in teyzesi hastalanıp yataklara düşünce oğlu Manfes halıları hastahane masraflarını karşılamak için Avak Usta’ya satmıştır. Avak Usta, 1990 senesinde Zareh ustanın tezgâhta takılı duran iki halısını ve tüm malzemelerini 14.000 TL ye satın alarak Kumkapı Halılarını detaylı inceleme şansını yakalamıştır.

³² Bu fotoğraf 1999 yıllarında çekilmiştir. Fotoğraflar günümüzde Avak Şirinoğlu’nun dükkanında asılıdır.

Avak Şirinoğlu bu incelemeler sonucunda kendi tarzını Zareh'in tekniğiyle birleştirerek dünyaca ünlü halılarını üretmiştir (Önder, 2017, s. 28).

Şekil 4.68: Avak Şirinoğlu'nun Yalova Sugören Köyü'ndeki dokuma atölyesi, 2000 (Avak Şirinoğlu arşivi, 2022).

Şekil 4.69: Avak Şirinoğlu ve atölyesindeki ipek iplik çileleri (Ahmet Şahin arşivi 2022).

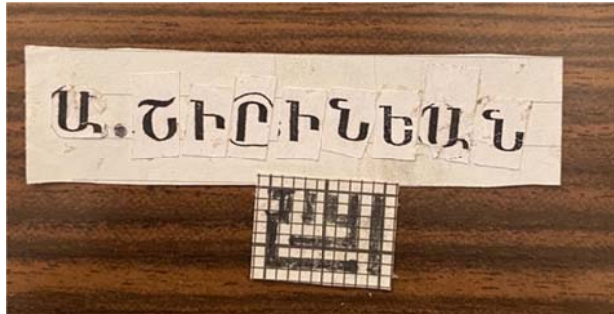
Halı sultan başı stilindedir (Şekil 4. 70). Mihrabın merkezi kırmızı zemininde bahar dalları, hatayiler ve gümüş ipliklerle dokunmuş Çin bulutları ile bezenmiştir. Üst orta kısımdaki kartuşta Farsça olarak “Bu da geçer” yazılmaktadır. Mihrabın etrafında ise “Zafer çılgınlıkları atana kadar çok savaşlar tecrübe edecek ve zorluklar göreceksin. Azmedecek ve çok çalışacak, ömrünü bu yola adayacaksın. Dünyayı dolaşacak ama hep dürüst kalacaksın. Bir günde dört mevsimi yaşayacaksın. Munuçehr.” yazılmaktadır. Bordür ise bej zeminli olup üst kısmında üç kartuş bulunmaktadır. Bu

kartuşların içerisinde gümüş klaptan iplikle yazılmış Ayet-el kürsü yer almaktadır (Arkas Koleksiyonu'nda Kumkapı Halıları, 2017, s. 56).

Şekil 4.70: Zareh Ustanın yarım kalan dokumasını Avak Şirinoğlu dokutmuştur. (Arkas Koleksiyonu'nda Kumkapı Halıları, 2017, s. 56)

Zareh Penyamin, çalışma hayatına Hereke Fabrikası'nda desenci olarak başlayarak baş desenci olarak yükselmiştir. Sultan II. Abdülhamid tarafından İstanbul'da saray atölyesinin başına gelen Zareh usta, 1922'ye kadar çalışmıştır. Aynı süre içerisinde Kumkapı'da bir atölye açmıştır. Zareh Penyamin, saraya olan yakınlığı sebebiyle sarayda Topkapı Halıları koleksiyonundaki halıları inceleme fırsatı yakalamıştır (Arkas Koleksiyonu'nda Kumkapı Halıları, 2017).

Şekil 4.71: Üstteki Avak Şirinoğlu, alttaki ise Zareh İmzasıdır.

Zareh Usta, sarayda kullanılan gümüş ve altın kılaptan iplikli dokuma tekniğini Kumkapı halılarında kullanan ilk isim olmuştur. Saray koleksiyonundan aktardığı

desenlerle yaptırdığı Sultan Başı tasarımı, dönemin halı esnafının da etkilenip Kumkapı halısı üretmesine neden olur. Cumhuriyet kurulduktan sonra da halı üretmeye devam eden Zareh'in bu döneme ait halıların zemininde imzası yer almaktadır. Şu an çeşitli koleksiyonlarda bulunan Kumkapı Halılarının büyük bir bölümünün Zareh Usta'nın olduğu düşünülmektedir (Arkas Koleksiyonu'nda Kumkapı Halıları, 2017, s. 21).

Zareh'in dokumaları da ipektir ve Osmanlı'ya dokuyordu (Şekil 4. 72). Dua ve ayetler işliyordu. Hatta Zareh'in yarım kalan halısını bizzat dokuyarak tamamladım. Benim tarzım Zareh'in tarzıyla birebir. Esinlendiğim en büyük değer de Zareh. Gelin görün ki kıymeti öldükten sonra anlaşılmış bir sanatçıdır Zareh. Sanırım bende öyle olacağım. Zareh saraya yaptığı halılarını cumhuriyetin ilanından sonra piyasaya yapmaya başlıyor ama çok zorlu geçiyor yaşamı. Hastalanıp hastaneye düşüyor cebinde parası yok. Zareh'in doktor komşusunun annesi 'Oğlum şurada gariban bir komşumuz var git hayrına bir bak' diyor ve tanışıyorlar. Doktor Zareh'i seviyor ve ölene kadar da onunla ilgileniyor. Zareh bir gün doktora 'Oğlum senin bana çok emeğin geçti ama benim sana verecek maddi gücüm yok, şuarada 2 tane halım var onları vereyim bunlar senin istikbalin olur, sakla bunları' diyor. Doktor alıyor, Zareh ölüyor ve aradan yıllar geçtikten sonra doktor tanınmış ünlü bir doktor oluyor. Kapalıçarşı'da ortak ahbablarımız varmış o doktorla. Ahbabımıza 'Bende 2 halı var bu halıların değerini kim bilir' diye danışıyor. Arkadaşım benden bahsettikten sonra bizi doktorun yalısında buluşturdu. Doktor halıları çıkarıp bana gösterdi ve değerini sordu. Muazzam eserlerdi ikisi de. Dedim ki doktora 'Benim bunları alacak servetim yok.' İşte Zareh böyle bir ustaydı (Şirinoğlu, A., 2022).

Zareh'in bakımını gönüllü olarak üstlenen doktor yıllar sonra alanında ün kazanmış ve zenginleşmiştir. Zareh öldükten sonra Zareh'in kendisine verdiği halıların fiyatını merak etmiş ve iki halıya fiyat vermesi için Avak Şirinoğlu'nu yalısına davet etmiştir. Avak Usta, doktor ile arasında geçen konuşmayı şu sözler ile özetlemektedir:

"Doktora iki halı için toplam 200 bin TL teklif ettim. Sonra doktor bana döndü; "Aferin oğlum sen bunların kıymetini biliyorsun. Senden önce gelen halıcılar 10 bin eder ya da etmez bu halı demişlerdi. Sen 200 bin versen bile ben bu halıları satmam. Benim paraya ihtiyacım yok. Bir kızım bir oğlum var onlara birer tane vereceğim." dedi."

Avak Şirinoğlu, Kumkapı Halısının son ustalarındandır. Geleneksel üsluba sadık kalarak hâlâ ipek halılar üretmektedir (Şekil 4. 73).

Zamanında elimle desen de çizdim. Tek tek karelere çizdim. Şimdi tasarımcı kızlar var. Onlar programda yapıyor. Ben hala Osmanlıya dönük, eski desenlerimi kullanıyorum. Herkes piyasaya dönük tasarımlar yaptırıyor. Ben klasiği sanat olarak görüyorum. Bu yüzden klasik çalıştım. Piyasaya yönelik çalışmadığım için daha az kazandım. Yanımızda yetişenler bizden daha çok kazanıp zengin oldu çünkü onlar ne çok satılırsa onu yaptı. Bu yüzden onlar kadar kazanmadım ama çok şükür bir kere kapıma alacaklı dayanmadı (Şirinoğlu, A., 2022).

Şekil 4.72: Zareh Ustanın dokumacı kızları (Avak Şirinoğlu Arşivi, 2022).³³

Şekil 4.73: Avak usta ve Kumkapı halısı örneği (Avak Şirinoğlu Arşivi).³⁴

³³Avak Şirinoğlu, bu fotoğrafı Londra Shotoby müzayede experi Varjan'den almıştır. Varjan, Zareh Ustanın çalışmalarının kıymetini biçermiş.

Kumkapı Halısı ve Hereke Halısının yanı sıra Bünyan Halısı da dokutan Avak Şirinoğlu (Şekil 4. 74 ve Şekil 4. 75), Bünyan Halısı hakkında;

Cihan harbinden sonra halıcılık Bünyan'dan etrafa dağıldı. Kayseri halıcılığının adı Bünyan'dı. 19. Yüzyılda halıcılık öyle gelişti ki köylere dağıldı. Yüzlerce tezgâhım ve bu tezgâhlarda yüzlerce dokumacı kadın çalışırdı. Şu an 15 civarında tezgâhım var ama kızlar dokumuyor. Artık kızlara dokuma yapmak cazip gelmiyor. Köylülere tarlaya gidip domates toplamak daha cazip geliyor. Tarlada daha çok kazanıyorlar. “Neden dokumuyorsun?” diye soruyorum. “Dokuyacağım” diyor. Dokumayacağım da demiyor ki. Şu an gençler kolay yaşamak istediğinden kolay meslek arıyorlar. Böyle meşakkatli işlerden uzak duruyorlar. Ben gençken altımda arabamla iyi bir dokumacı bulmak için Kayseri, Malatya, Kars'ı köy köy gezerdim.” sözlerini kurarak dokumanın 19 ve 21. yüzyıl kıyaslamasını yapmaktadır. Bünyan halıları İngiltere Manchester'den gelen yünler ile dokunmaktaydı. Manchester yününün yerli yünden farkı daha ince olmasıdır. Bünyan halısı yün malzemeden dokunmasına rağmen ipek kadar ince bir halıdır. Cumhuriyetin ilanından sonra ithal yünler gelmemiş bu sebeple halı kaliteleri artmış yani kalınlaşmıştır (A.Şirinoğlu, 2022.).

25 yıl önce ipek halı daha tezgâhtan çıkmadan satılmayken şu an makine halısı, ipek halı denilerek satılmaktadır. Öncesinde Almanya ağırlıklı alıcısı olan gerçek ipeği, şu an alırsa Amerikalılar alabilmektedir. Onun dışında yerli alıcısı bulunmamaktadır. İpek halı artan maliyetlerden ve dokuyucu bulmanın zorluğundan, özellikle yerli halkın alamayacağı kadar yüksek fiyatlara ulaşmıştır (Şirinoğlu, A., 2022).

Şekil 4.74: Bünyan halısı sırt detayı, Şirinoğlu Halıcılık (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

³⁴ Avak Şirinoğlu'ndan edinilen bilgiye göre, bu fotoğraf Fuat Paşa iş hanında çekilmiştir. Fotoğraftaki halı ise İtalya'ya, Yuda Abrisamsi isimli müşterisine satılmıştır.

Hereke’de el dokuma yapan kadınlar, Hereke çevresinde elektronik fabrikalarının açılması ile bu fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Dokuyucu kadınlar, sigortalarının karşılanması, yemek ve servis hizmetinin bulunması gibi daha refah koşullar sağlandığı için elektronik fabrikalarında çalışmayı tercih etmişlerdir. Şu an Hereke’de dokuma yapan kişiler ise dışarı çıkamayan 50-70 yaşlarında çalışmayı seven kadınlardan oluşmaktadır. Avak Şirinoğlu, Hereke’de dokuyucuların azaldığını “Hereke’de 10.000, 15.000 civarı tezgâh çalışırdı. Şu an toptasak 150 var ya da yoktur. Halılara talep çoktu. Lapis Halı Sarayı vardı mesela, önüne günde 30 otobüs turist gelirdi. Halı almadan gitmezlerdi.” sözler ile ifade etmektedir (Şirinoğlu, A., 2022).

Şekil 4.75: Bünyan halısı, Şirinoğlu Halıcılık (Gülbahar Gümüştan Çelik Arşivi).

Şekil 4.76: Yalova Sugören Köyü'ndeki atölyede çözgü çeken kadınlar (Avak Şirinoğlu Arşivi).

Şirinoğlu Halıcılık, günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'ndaki iki dükkânında çalışmalarına devam etmektedir. Alanında kendilerini geliştirmeye ve klasiğin içerisine yenilikler katmaya çalışan Şirinoğlu Halıcılığının ünü tüm dünyaya yayılmıştır. Örneğin Suudi Kralı için Hassan Maktabi tavsiyesi üzerine El-Esmaü'l-Hüsna yazılı ipek halı dokutturmuştur (Şekil 4. 77). Genellikle Osmanlı dönemine ait klasik halılar satmaktadırlar. Bu halı tarzlarının bazıları; Gördes, Lâdik, Polonez, Kumkapı, Topkapı, Taç Mahal gibi modellerdir. Yalova'da bulunan model atölyesinde klasik motiflerden ilham alarak geliştirdikleri eski Malatya kilim desenleri üzerinde çalışmaktadırlar (Şirinoğlu, A., 2022).

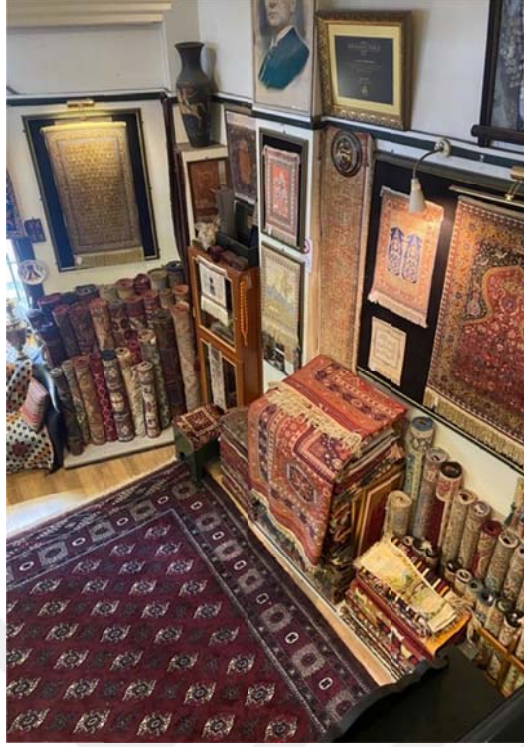

Şekil 4.77: Suudi Kralı için dokunan El-Esma'ül-Hüsna yazılı halı (Avak Şirinoğlu Arşivi).

Geçmişte Kumkapı Halılarından ilham alarak kullandıkları sim iplikleri, dönemin sim ipleri petrolden yapıldıkları ve çabuk karardıkları için bugün kullanamamaktadırlar. Kumkapı halıları 12x12 kalite olarak dokunurken bugün bu kaliteden daha ince olarak 14x14, 16x16, 18x18 ve 20x20 kalite halı dokutturmaktadırlar. İthal ipekler daha uygun olsa da yerli Bursa ipeği kullanarak dokumalarını devam ettirmektedirler. Ayrıca dokumalarının muntazam olmasındaki bir diğer sırrı Şirinoğlu Halıcılık'ın sahibi Avak Şirinoğlu şu sözler ile açıklamaktadır:

Benim en büyük sırrım bir halıyı başlatan dokumacıya o halıyı bitirtmek. Aynı kız kardeşten biri halıya başlasa biri bitirse bile halı aynı olmaz. Elleri farklıdır çünkü. Meşakkatli bir iştir. Bütün desenlerin, yazıların üstünde tek tek durmak lazım. 10.000.000 düğümden tek bir tanesi kötü olsa o halı berbat olur (Şirinoğlu, A., 2022).

Şirinoğlu Halıcılık, günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı giriş katında bulunan dükkânda halıcılık faaliyetlerine devam etmektedir (Şekil 4.78).

Şekil 4.78: Şirinoğlu Halı'nın Babialı'deki dükkânı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şükrü Arslan Halıcılık

Şükrü Arslan Halıcılık firması kapsamında firma sahibi Şükrü Arslan ile kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir (Şekil 4. 79). Şükrü Arslan, Babialı Halıcılar Çarşısı'nda Anadolu Halıları satmaktadır. Anadolu'dan gelen bu yöre halılarının tamir ihtiyacı varsa onarımını kendisi yapmaktadır. Arslan, tamirciliği Elâzığ'dan İstanbul'a geldiği 1964 yılında halıcı Turgut Bozyaka'dan öğrenmiştir. İlk olarak Eminönü Mercan'da 3 sene çırak olarak çalıştıktan sonra Çorlulu Ali Paşa Hanı'nda halıcılık yapmıştır (Arslan, Ş., 2023).

Arslan, Nuruosmaniye'de Kapalıçarşı girişinin yakınlarında bir süre çalıştıktan sonra Babialı Halıcılar Çarşısı'na 1995 yılında gelmiştir. Çarşının o dönemini “75 dükkân vardı yarısı halıcı ile doluydu.” şeklinde anlatmıştır (Arslan, Ş., 2023). Arslan, edindiği tecrübeler ile kendisini ve meslek bilgisini geliştirmiştir. Babialı Halıcılar Çarşısı'na 1995 yılında gelen Arslan, günümüzde hala çarşıda Anadolu Halılarını satmaya devam etmektedir (Şekil 4. 80).

Şekil 4.79: Şükrü Arslan, Babıali Halıcılar Çarşısı (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 4.80: Şükrü Arslan Halıcılık dükkânı ve esnaf dostları Avak Şirinoğlu ile Hasan Çam (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Ömer Halıcılık

Ömer Halıcılık firmasından firma sahibi Ömer Tanboğa ile 4 Eylül 2023 tarihinde görüşülmüştür. Aslen Adıyamanlı olan Tanboğa, 12 yaşında İstanbul'a gelmiştir. Halıcılığı ve halı tamirciliğini Kapalıçarşı'da, Sultanahmet'te bulunan halıcı arkadaşları ile ağabeyinin yanında bulunarak öğrenmiştir. 12 yaşlarından beri

halıcılık mesleği yapmaktadır. Babıali Halıcılar Çarşısı'na Ağabeyi Mehmet Tanboğa ile 1993'te gelmişlerdir. 1993'ten 2000 yılına kadar ağabeyinin yanında çalışmış, 2000 yılında ise Babıali Halıcılar Çarşısı'nda kendi dükkanını açmıştır.

Ağabeyi ile çarşıya geldikleri dönemde tüm dükkanlarda halıcı bulunmaktadır. Çarşıya geldikleri dönem hakkında; “5-6 halıcı vardı Hasan Ağaca, Adalı, Serkez Torikoğlu vardı hatırladıklarım.” demiştir.

Ömer Halıcılık, günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nda toptan satışlar yapmaktadır. Tanboğa, halıcı esnaflarından eski yeni halıları almakta ve bu halıları depolayıp tedarikçilere satmaktadır. Daha çok Kayseri modellerinde halıların satışını yapmaktadırlar (Tanboğa, Ö., 2023).

Uludağ Halıcılık

Uludağ Halıcılık firmasından firma sahibi Hasan Uludağ ile 23 Ağustos 2023 tarihinde kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir (Şekil 4. 82). Hasan Uludağ, Tunceli'den 1970 yılında gelip halıcılığı Kapalıçarşı Nuruosmaniye Caddesi'nde akrabası Halis Uludağ'dan öğrenmiştir. Ardından Şark Köy Halıcılık firması adı altında ortağıyla çalışıp daha sonra kendi dükkanını Babıali Halıcılar Çarşısı'nda açmıştır (Şekil 4.81). Çarşının girişinde bulunan ve günümüzde hâlâ çalışmalarını sürdürdüğü bu dükkâna 1994'te gelmiştir (Uludağ, H., 2022).

Uludağ, çarşıda Halı, kilim satışı dışında tamiri (şekil 4. 62.) ve yıkama işlemleri de yapmaktadırlar. Yıkamaları Antalya'da yaptırmaktadırlar fakat güveli ya da rengi solmuş halıların yıkamasını ise Babıali Halıcılar Çarşısı'nın çatı katında yapmaktadırlar.

Hasan Uludağ günümüz halıcılık sektörünün durumunu hakkında;

Halıları Satmak daha sıkıntı. Jenerasyon değişiyor. Biz kıyafeti yama yapar, saati tamir ederdik. Şimdiki ise hemen atıyor. Bizden aldıklarını da atacaklar. Kıymetini bilmiyorlar. Aslında halıcılık Uçaklardan bile daha büyük bir icat. Uçakları icat edenler okul okudular. Halıcı kadınlar bırak okulu bir şehir bile görmemişlerdir fakat kıymeti bilinmiyor (Uludağ, H., 2022). sözlerini kullanmıştır.

Uludağ Halıcılık firması, günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı'nın giriş katında bulunan dükkanında halı-kilim satımına ve tamirine devam etmektedir.

Şekil 4.81: Uludağ Halıcılık dükkanı, 2022 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Şekil 4.82: Hasan Uludağ restorasyon yaparken, 2022 (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Yıldız Halı ve Kilim

Yıldız Halı ve Kilim firmasında firma sahibi İsmail Cem Yıldız ve Hüseyin Yıldız ile 7 Nisan 2022 tarihinde görüşülmüştür.

Aslen Erzincanlı olan Cem ve Hüseyin kardeşler halıcılığı babaları Müslüm Yıldız'dan öğrenmişlerdir. Babaları ise Halıcılığı ünlü halıcı Vedat Durusel'in Kapalıçarşı Mercan'daki dükkânında çalışarak öğrenmiştir. Müslüm Yıldız daha sonra Durusel'in yanından ayrılıp Mercan'da kendi yerlerini açmıştır fakat Durusel Halıcılık ile ticaretleri devam etmiştir. Halıcılığın o dönemi hakkında "İtalyan toptancılar halı almaya gelmekteydi. Halıcılığın revaçta olduğu dönemlerdi. Özellikle Durusel Konteynerler ile halı gönderilirdi. Şimdiki gibi bir iki tane değil" sözlerini söylemiştir (Yıldız, C., 2023).

Durusel Halı'dan günümüze ulaşan kataloglar ve kitaplar bulunmaktadır. Firma halı koleksiyonlarını kitaplaştırıp yurt dışında tanıtımlarını yapmıştır. "Türk El Halılarının Dünya Piyasalarında Dünü ve Bugünü" ile "Turkish Carpets by Vedat Durusel" isimli kitapları yayınlanan kitaplarından. Durusel, Turkish Carpets by Vedat Durusel kitabında katalog hazırlayıp dünyaya Türk halısını kitap yayınlarak tanıtan ilk halıcı olduğundan bahsetmektedir. 1974 tarihinde yayınlanan bu kitabında Halı İhracatçıları Dayanışma Derneği başkanı olduğu yazılmakta ve o dönem Türkiye'de halıcılık yapılan yerlerin haritası da yer almaktadır (Durusel, 1974, s. 5). Bu kataloglarının yanında fuar ve sergilerde dağıttığı broşürleri bulunmaktadır (şekil 4. 83).

Durusel, Durusel Halı İmalat ve Tic. A.Ş. adlı şirketi ile her yıl İstanbul Ticaret Odası tarafından Başarılı İhracatçı Altın Madalyası'na layık görülmüştür. Dünyanın pek çok yerinde halı sergileri düzenlemiş (şekil 4.84), farklı ülkelerde depolar açarak Türk halılarının satışını yapmıştır (Oktay Aras Kitaplığı, 2023). Durusel'in Türkiye'de İstanbul Çemberlitaş, Ankara, İzmir, Kayseri ve Hereke'de ofisleri, yurt dışında ise Belgium, Switzerland ve U.S.A. da depo ve mağazaları bulunmaktaydı (Durusel, V. 1974, s. 220).

Şekil 4.83: Durusel Halı'nın hazırlamış olduğu broşür (Gülbahar Gümüşten Çelik Arşivi).

Rahmetli Mümin Yıldız, İstanbul Ticaret Odası'na bağlı halı uzmanı olarak çalışmıştır. Yıldız Halıcılık Arşivinde bulunan expert evraklarına göre dönemin pek çok halıcılarına halı uzmanlığı yapmıştır. Kapalı Çarşı Mercan'dan Babıali'ye 2010 yılında gelmiştir. Hüseyin ve Cem Yıldız üniversite eğitimlerini tamamladıktan sonra Babıali Halıcılar çarşısında babalarından Miras kalan halıcılık mesleğini sürdürmektedir (Yıldız, H., 2023).

Yıldız halı firması, restorasyon yapmak için kullandıkları iplikleri Aksaray'dan doğal yün renginde getirtmektedir. Yün eğirme gibi bir işlem yapılmamaktadır. İpler hazır eğirilmiş şekilde Aksaray'dan getirilmektedir. Gelen yün iplikler Babıali Halıcılar Çarşısı'nın çatısında veya müsait olan merdiven boşluğunda kurulan kazanlarda boyanmaktadır (Yıldız, C., 2023).

Yurt içi ve yurt dışı çeşitli fuarlarda bulunmuş olan Yıldız Halı firması, günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı A Blok 4. katta kilim satışı ve kilimlerden yastık kılıfları (Şekil 4.85) yapıp satmakta ve tamir çalışmalarına devam etmektedirler.

Şekil 4.84: Durusel Halı fuar standı (<https://www.janusmezat.com/urun/5841639/ticaret-tarihi-halicilik-sanayici-ve-is-insani-durusel-hali-a-s-nin-kurucusu> Erişim tarihi 02.10.2023).

Şekil 4.85: Yıldız Halıcılık, yastık çalışması (Yıldız Halıcılık Arşivi).

Yılmaz Halıcılık

Yılmaz Halıcılık firmasından firma sahibi Erkan Yılmaz ile görüşülmüştür. Aslen Tokatlı olan Erkan Yılmaz, İstanbul'a 11 yaşında gelmiştir. İş arayışında olduğu dönem gazetelerdeki “çırak aranıyor” ilanlarını görüp başvuruda bulunduğu dönemin ünlü halı firması Türkhas Halıcılık 'ta halıcılığa başlamıştır. Erkan Bey, Türkhas Halıcılık firmasının Kumkapı'daki atölyeleri hakkında şu sözleri söylemiştir;

Kumkapı'da eski postanenin karşısında 5 katlı bir binada çalışıyordum. Binanın en alt katı yıkamahane, bir üstü depo, onun üstü muhasebe, onun da üstünde tamir atölyeleri vardı en üst katta ise halı çekim yerleri bulunuyordu. Josef Türker ve Şefik Türker'in firmasıydı ve firmanın adı “Türkhas Halıcılık”tı. Kardeşler ortaklıktan ayrılınca Kumkapı'daki firmanın adı “Şark Halıları” olarak değiştirildi (Erkan, Y. 2023).

Türkhas Halıcılık firmasının İstanbul Kumkapı'daki atölyelerinin yansıra Almanya Karlsruhe, Mannheim, Wiesbaden, Hamburg ve Tahran' da mağazaları bulunmaktaydı. Firmaya ait Almanca yazılmış, “Kostbarkeiten Orientalischer Teppichknüpfkunst” yani “Oryantel Hazineler Halı Dügümleme Sanatı” isimli çeşitli halı türünün bulunduğu bir katalog 1975 yılında yayınlamışlardır (Kollektion Turkas, 1975).

1991 yıllarına doğru Şark Halıcılık iflas eşiğine gelince kapanmıştır. Firma kapanana kadar firmada çalışmaya devam eden Erkan Yılmaz, 1992 yılında Babıali Halıcılar Çarşısı'nda lakabı “Büyük Adalı” olan halıcı Abdullah Önel'in (şekil 4.86) yanında halı restorasyonuna devam etmiştir. Abdullah Önel, Büyük Ada'da Recep Koç Caddesinde de dükkânı olduğu için bu lakabı almıştır. Abdullah Önel'in Oğlu Necati Önel ise Babıali Halıcılar Çarşısı'ndaki dükkânlarında bulunmaktaydı. Erkan Yılmaz çarşıya geldiği dönemi; “90 da açıldığında biz buradaydık. Binanın içerisi inşaat halindeydi. Birkaç halıcı vardı. Serkiz Torikoğlu ve Necmettin Laçın vardı. Daha sonra Abdullah Hoca geldi. Büyük Adalı ile dostlardı.” sözleri ile özetlemektedir.

1992'den 2007 yılına kadar Abdullah Önel'in bulunduğu dükkânda günümüzde halı satışları yapan Erkan Yılmaz, ustası Önal hakkında; “Dürüst ve meslek disiplini olan birisiydi.” şeklinde konuşmuştur. Çarşının en alt katına gelmelerinin sebebi ara salonda halıları serip kontrol edebilme ve müşteriler için sergileyebilmeleridir.

Erkan Yılmaz, halıcılar arasında ayakçı denilen kişilerin veya tedarikçilerin getirdiği halıları ya da Sivas, Balıkesir, Manisa, Konya ve Aksaray gibi yerlerden kendi gezileri sırasında satın aldıkları eski halıları satın alıp kârını ekleyip satmaktadırlar. Yılmaz Halıcılık firması günümüzde tamir işlerini kendi bünyelerinde yapmakta bazen de dışarıya restorasyon yaptırmakta fakat yeni halı dokuması maliyetlerinin karşılanamamasından dolayı yaptırmamaktadır (Yılmaz, E., 2023).

Şekil 4.86: Büyük Adalı (Erkan Yılmaz Arşivi).

5. BULGULAR

“Babıali Halıcılar Çarşısı Tarihi ve Günümüzdeki Durumu” isimli tez çalışması kapsamında, çarşı binasının tarihi, günümüzde içerisinde bulunan halı-kilim satıcıları ve tamircileri hakkında çeşitli bilgiler elde edilmiştir.

Babıali Halıcılar Çarşısı Binası’nın, Osmanlı döneminin ünlü doktorlarından Besim Ömer Paşa (Akalin) tarafından doğumhane olmak üzere inşa edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Bu bilginin teyit edilmesi amacıyla kişisel görüşmeler yapılmış, Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemine ait çeşitli gazete haberleri, kitaplar ve T. C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan belgeler taranmış ve doğumhane olmak üzere inşa edildiği bilgisi bu araştırmalar neticesinde kesinleşmiştir.

Bina, 17 yıl Doğumhane olarak hizmet vermesinin ardından Saatli Maarif Takvimleri’nin sahibi Nâci Kasım tarafından satın alınmış ve matbaa olarak kullanılmıştır. Naci Kasım’ın ölümünden sonra bina kızlarına miras kalmıştır. Mirasçılar ise binayı daha çok gelir elde etmek için müteahhitlere vermiştir. Müteahhitler, çarşının ön yüzü yıkılmayacak şekilde iç kısmını recondüksiyon olarak inşa edip 1992 yılında çarşı içerisindeki dükkânlara iskân almıştır. Binaya iskân alındıktan sonra müteahhitler halıcılar daha fazla kazanç sağladığı için hak sahibi oldukları dükkanları halıcılara kiralamış veya satmıştır.

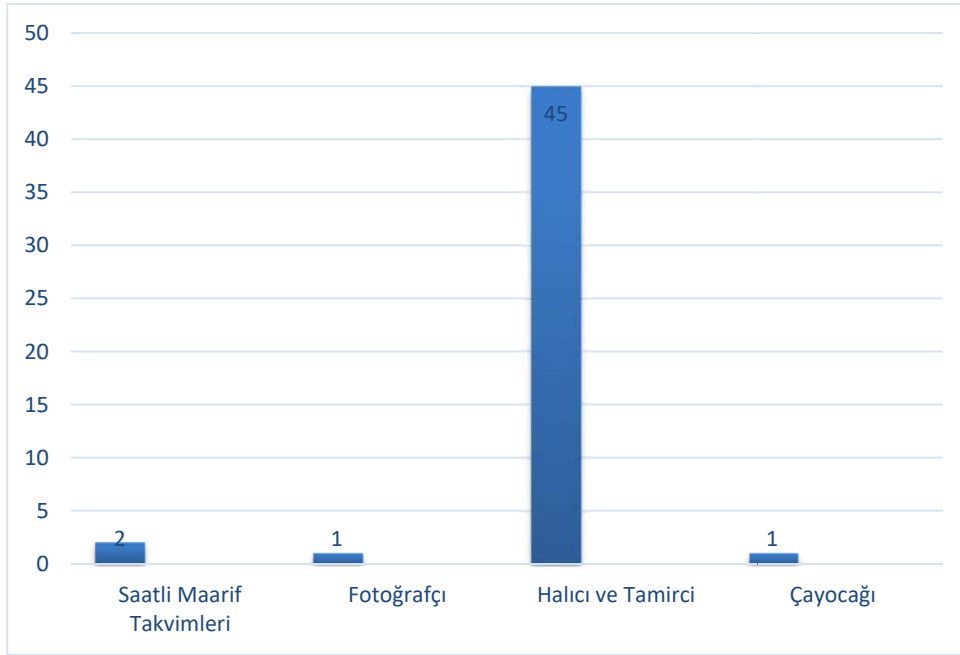
Çarşıya yerleşen halıcılar ise çarşıda halıcı nüfusu yoğun olduğu ve Bab-ı Ali Caddesi üzerinde bulunduğu için binaya “Babıali Halıcılar Çarşısı” ismini vermiş ve bu ismin yazılı olduğu bir tabela yaptırıp çarşı girişine asmışlardır.

Günümüzde çarşıda 75 dükkân bulunmaktadır. 27’sinde halı-kilim satıcıları ve tamircileri, 26’sında ise kuyumcu yer almaktadır. Çarşıda ayrıca 1 ev tekstil firması, 1 kargo firması ve 1 çay ocağı bulunmaktadır. Kalan 17 dükkânın bir kısmının depo olarak kullanıldığı bir kısmının ise boş olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Açıldığı dönemlerde çarşının büyük çoğunluğu halı-kilim tamircisi ve satıcısından oluşmaktayken günümüzde çarşıya, halı-kilim tamircilerinin yerine kuyumcuların geldiği tespit edilmiştir (Çizelge 5.1 ve Çizelge 5.2). Yapılan görüşmelere göre çarşı halıcı nüfusunun azalmasındaki başlıca sebepler şu şekildedir;

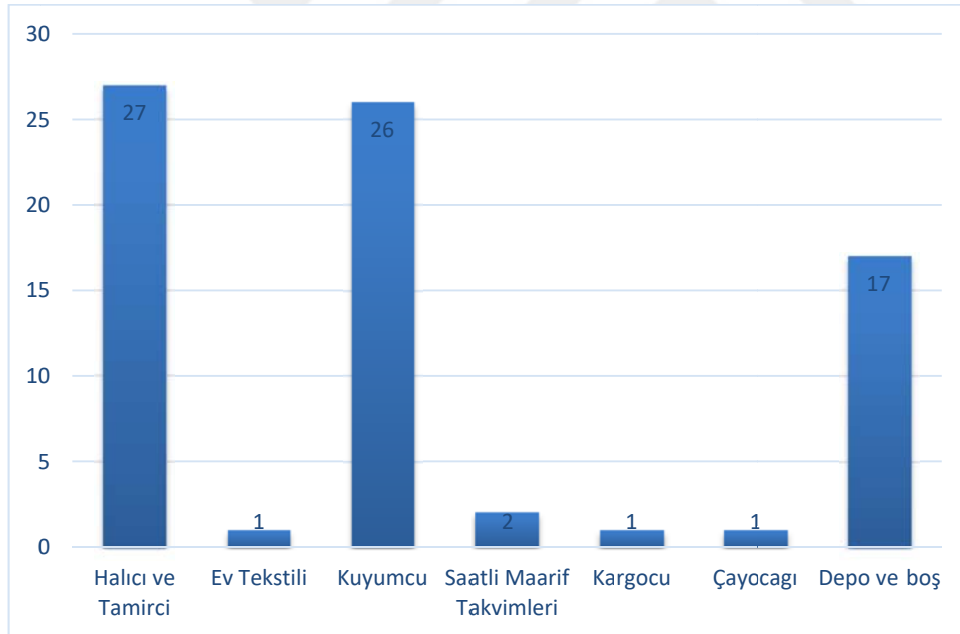
- El halıcılığına taleplerin azalması.
- Halıcıların çarşının açıldığı 1992 yılı kadar kazanç sağlayamaması.

- arşı civarındaki kuyumcuların bulunduğu hanların yıkılması ile rekabet ortamında kira fiyatlarının artması.
- Kuyumcuların halıcılardan daha çok kazanması ve kiralara daha fazla ödeme yapabilmelerinden dolayı dükkân sahiplerinin dükkanlarını kuyumculara kiraya vermek istemesi.
- Bazı halıcı esnafının sektör değiştirmesi.
- Bazı halıcıların çarşıdaki dükkanların küçük olması sebebiyle daha büyük dükkân ihtiyacı duyması.
- Covid-19 döneminde internet üzerinden ticaretin artmasıyla halıcıların Babıalı'den daha uygun kiralar verebilecekleri konumlara taşınmayı istemesidir. Bu kapsamda Sultanahmet'teki halıcılardan bazılarının daha az kira vermek için Bahçelievler semtine taşındığı bilgisine ulaşılmıştır.

Çizelge 5. 1: Çarşının açıldığı dönem içerisinde bulunan dükkânlar/meslekler.

Çizelge 5. 2: Günümüzde çarşı içerisinde bulunan dükkânlar/meslekler.

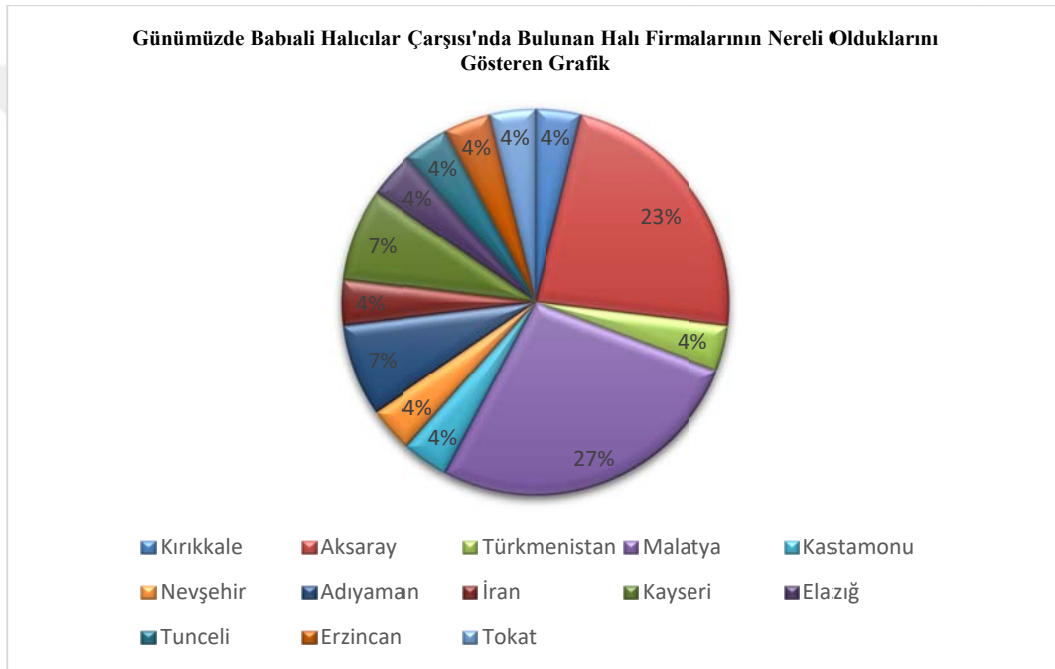
Araştırma süresince (2021-2024) 4 halı firmasının dükkânını kapatıp farklı konumlara taşındığı tespit edilmiştir. Bu firmalar; Emek Halı, Güven Halı, Doğa Halı ve Antika Halı Tamir firmalarıdır.

Araştırma kapsamında, çarşı içerisinde bulunan 24 firmadan 31 halıcı, bir dönem Babıali’de bulunmuş halıcılardan 6 kişi ve tarihe tanıklık etmiş 4 kişi olmak üzere toplam 41 kişi ile kişisel görüşme gerçekleştirilmiştir.

Kişisel görüşmelerde halıcılara kapalı uçlu bazı sorular sorulmuştur. Bu soruların formuna ekler kısmında yer verilmiştir (Ekler A1). Kişisel görüşmeler neticesinde araştırmaya katkıda bulunan katılımcıların eğitim durumları, nereli oldukları, halıcılık mesleğini kimden öğrendikleri ve daha önce halıcılık yaptıkları farklı konumlar hakkında çeşitli sorular sorulmuş ve bu sorular sonucunda ulaşılan verilere grafikler halinde yer verilmiştir.

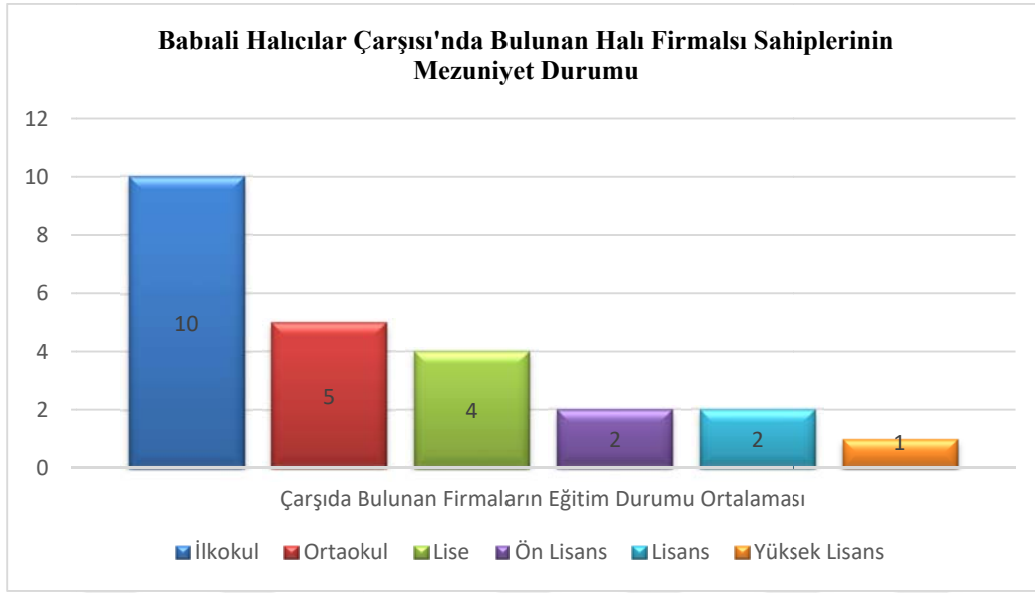
Günümüzde çarşıda bulunan halı firma sahiplerinin 8'inin Malatyalı olduğu, 6 firma sahibinin ise Aksaraylı olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.3).

Çizelge 5. 3: Günümüzde çarşıda bulunan halı firmalarının sahiplerinin nereli olduklarını gösteren grafik.

Eğitim durumu sorulan halıcıların mezuniyet durumunun genellikle ilkokul seviyesinde olduğu (halıcılığa küçük yaşta çıraklıktan başladıkları için) ancak lisans ve yüksek lisans mezunu kişilerin de bulunduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.4). Yüksek lisans ve lisans mezunu kişilerin tamir çalışmalarından ziyade halı-kilim ticareti ile uğraşmakta olduğu gözlemlenmiş ayrıca tamircilik ile uğraşanların bu mesleğe çocuk yaşında çıraklıktan başladığı bu sebeple eğitimlerinin yarım kaldığı sonucuna varılmıştır.

Çizelge 5. 4: Katılımcıların mezuniyet durumu.

Araştırma katılımcılarına daha önce çalıştıkları konumlar ve halıcılığı öğrendikleri ustalar sorulmuştur. Bu soruların sorulmasındaki amaç geçmişte halıcılığın yapıldığı konumların tespit edilmesi ve eski ustaların isimlerinin kaydedilip halıcılık kültürü için bir bellek kaydı oluşturulmasıdır. Bu amaç doğrultusunda çizelgeler hazırlanmıştır (Çizelge 5.5 ve Çizelge 5.5 (Devam)). Yapılan araştırma sonucunda halıcıların, İstanbul'un Fatih semtinde bulunan çeşitli konumlardan çarşıya geldikleri ayrıca İstanbul'da Üsküdar Selimiye'de bulunan bir atölyede çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Babıali Halıcılar Çarşısı'ndan önce İstanbul dışında Sultanhanı ilçesinden de halıcıların geldiği tespit edilmiş ve bu kişilerin daha çok halı-kilim tamiri ile uğraştıkları sonucunu ulaşılmıştır.

Çizelge 5. 5: Katılımcıların daha önce halıcılık yaptığı konumlar.

Kişisel Görüşme Yapılan Kişilerin Babıali Halıcılar Çarşısı'na Gelmeden Önce Halıcılık Yaptıkları Mekanlar	
Konumlar	İlçe ve İl
Mercan	Fatih/ İstanbul
Yaldızlı Han	Fatih/ İstanbul
Sultanhanı	Aksaray/ Konya
Çorlulu Ali Paşa Medresesi	Fatih/İstanbul
Gedikpaşa İş Hanı	Fatih/İstanbul

Çizelge 5. 5 (Devam): Katılımcıların daha önce halıcılık yaptığı konumlar.

Atasaray İş Hanı	Fatih/İstanbul
Divan Center	Fatih/İstanbul
Çemberlitaş	Fatih/İstanbul
Has İş Hanı	Fatih/İstanbul
Kapalıçarşı	Fatih/İstanbul
Küçük Ayasofya	Fatih/İstanbul
Selimiye	Üsküdar/İstanbul
Kavaflar Sokak	Fatih/İstanbul
Ağaoğlu Çarşısı	Fatih/İstanbul
Peykhane Sokak	Fatih/İstanbul
Bab-ı Ali Caddesi	Fatih/İstanbul
Nuruosmaniye	Fatih/İstanbul
Cağaloğlu	Fatih/İstanbul
Kumkapı	Fatih/İstanbul
Tavuk Pazarı	Fatih/İstanbul
İmamoğlu İş Hanı	Fatih/İstanbul

Halı-kilim tamirciliği ve satıcılığı, usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenilen bir meslektir. Babıali Halıcılar Çarşısı'nda bulunan halıcılar ve tamirciler de alanında başarılı ustalardan bu mesleği öğrenmiştir. Çizelge 5. 6 'da yer verilen bu ustaların her biri zamanında yaptıkları çalışmalar ile halıcılığın ve tamirciliğin günümüze ulaşmasına katkıda bulunmuşlardır.

Çizelge 5. 6: Usta isimleri.

	Kişisel Görüşme Yapılan Kişilerin, Halıcılık/Tamir Mesleğini Öğrendiği Ustalar Listesi
1	Ömer Bozdağ
2	Süleyman Yumuşak
3	Çağan Özdil
4	Hamza Böge
5	Atalay Atilla
6	Josef Türker
7	Mehmet Güreli
8	Natan Natanyan

Çizelge 5. 6 (Devam): Usta isimleri.

9	Arem Taşçıyan
10	Halil Börekçi
11	Hasan Ağaca
12	Turan Biliç
13	Zekeriya Budak
14	Hüseyin Şanlı
15	Jack Usta
16	Vahak Yakupyan
17	Astik Abacıoğlu
18	Şefik Kıran
19	Osman Şenel (Şişko Osman)
20	Haygaz Şirinoğlu
21	Püzant Usta
22	Turgut Bozyaka
23	Halis Uludağ
24	Mümin Yıldız
25	Şefik Türker
26	Abdullah Önel (Büyük Adalı)
27	Serkiz Torikoğlu
28	Demir Belli
29	Necmettin Laçın
30	Memetali Akın
31	Salih Şimşek
32	Bayram Metin
33	Pala Dayı
34	Hasan Sarı
35	Nuri Ayhan
36	Celalettin Vardarsuyu (Bankacı Celal)
37	Vedat Durusel

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Tarihi mekânlar geçmişteki olaylara şahitlik etmesiyle ve yapılan dönem hakkında çeşitli bilgileri günümüze yansıtmasıyla kıymetli yapılardır. Babıali Halıcılar Çarşısı da Osmanlı döneminde açılan ilk doğumhane ve 132 yaşında tarihi bir yapı olmasıyla önemlidir. Bina, Osmanlı'nın ünlü doktorlarından Besim Ömer Paşa'dan, dönemin önemli takvimlerinden Saatli Maarif Tavimleri'ne ev sahipliği yapmış ve bu süre zarfında Aşık Veysel gibi kıymetli ozanlara, yazarlara ve olaylara da tanıklık etmiştir. Yapı, günümüzde Babıali Halıcılar Çarşısı olarak anılsa da geçmişte; Viladethane, Kırmızı Köşk, Akgün Matbaası, Saatli Maarif Takvimleri Binası gibi farklı isimler ile adlandırılmıştır.

Bina, 1892 yılında Besim Ömer Akalın tarafından doğumevi olmak üzere inşa ettirilmiştir. 1953 yılında Saatli Maarif Takvimleri tarafından matbaa olmak üzere satın alınmıştır. 1992 yılında da müteahhitlere verilmesiyle çarşı binasının arka yüzü recondüksiyon olarak inşa edilmiş, ön yüzü ise korunmuş ve 1992 yılında iskân almıştır. Yarısı müteahhitlere verilen bina içerisindeki dükkanlar o dönem halıcılar daha çok kazandığı gerekçesi ile halıcılara satılmış ve kiralanmıştır. Çarşı içerisinde halıcı nüfusu yoğunlukta olmaya başlayınca binaya “Babıali Halıcılar Çarşısı” ismi konulmuştur.

Babıali Halıcılar Çarşısı günümüzde antika halı-kilimlerin restore edildiği ve satışlarının yapıldığı bir çarşıdır. Çarşıda bulunan firmalarda alanında uzmanlaşmış, yurt dışından gelen koleksiyonerlerin çalışmayı tercih ettiği tamirciler bulunmaktadır. Ayrıca Kumkapı Halı ustalarının son örneği olarak anılan Avak Şirinoğlu da çarşıda halıcılık faaliyetlerine devam etmektedir.

Kişisel görüşmelerde elde edilen bilgiye göre çarşıda bulunan firmalardan yalnızca Şirinoğlu Halıcılık, Çağrı Halı, Merkez Halı firmaları halı üretimi yaptırmaktadır. Bu firmalardan Merkez Halı, makine halısı üretimi yaptırırken, Şirinoğlu Halıcılık Su Gören Köyü'ndeki tezgâhlarında az miktarda ve küçük ebatta tasarımlar dokutmaktadır. Çağrı Halı firmasının ise Afganistan'da el halısı dokuma üretimi yaptırmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan görüşmelere göre, Babıali Halıcılar Çarşısı'ndaki halıcılar ve Türkiye'de farklı konumlarda bulunan el halıcıları paralel bir yükselme ve düşüş dönemi yaşamıştır. Bu sebeple çarşı için tespit edilen sorunlar, Türk halıcılığını da

kapsadığından bu problemlerin ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından dikkate alınması önerilmektedir.

Çarşıda bulunan firmalardan yukarıda bahsi geçen 3 halı firması dışında diğer firmalar Halı-kilim üretimi yaptırmamaktadır. Kişisel görüşmelerde elde edilen bilgilere göre üretimin yapılmamasındaki başlıca sebepler;

- El dokumasını yerli turistin tercih etmemesi ve makine halısına yönelmesi,
- El dokuması yapacak dokuyucuların azalması ve yeni dokuyucuların yetiştirilememesi,
- Dokuyucuların daha güncel ve maddi kazanç sağlayan meslekleri tercih etmesi ve sigortalı iş arayışı,
- Hindistan, Afganistan ve Nepal’de daha uyguna el dokuma halıların yapılabilmesi,
- Nakliye ve gümrük problemleri,
- El halısı maliyetlerinin kâr marjından fazla olması,
- 2014 yılında ithalata yapılan zamlardan kaynaklanmaktadır.

Çarşıda halıcıların ellerinde bulunan halıları değerlendirmek amacıyla el halılarını çanta, yastık kılıfı, pachwork halı yaptığı veya asitli yıkama işlemlerinden geçirdiği tespit edilmiştir.

Halıcıların Avrupa ülkelerindeki eskicilerden el dokuması halıları toplayıp Türkiye’de çeşitli asitli yıkama işlemlerinden geçirdikten sonra Amerika’ya ithal ederek bir pazar oluşturdıkları tespit edilmiştir. Yapılan bu işlemlerin iç mimarların soluk pastel tonlarda halı istemelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak asitli yıkama işlemlerinin halıların kimyasal yapısına zarar verdiği ve halıların ömrünü kısalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çarşı’nın ilk yöneticilerden Abuzer Ağaca’nın 1992’li yıllarda çarşı için çalışmalar yaptığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan biri yurt dışı fuarlarında çarşının tanıtımı için kullanılan katalogların hazırlanmasıdır (Ağaca, A., 2023). Bu kataloglar sayesinde çarşı, farklı ülkelerden insanlar tarafından tanınmış ve el halıcılığı ile tamirciliği için aranan bir konum olmuştur.

Çarşının geçmiş ve günümüzdeki durumunu kıyaslayan araştırma katılımcılardan, geçmişte Nisan ayından itibaren turistlerin seyahat acenteleri vasıtasıyla çarşıya geldikleri ve yoğun miktarda halı satın aldıkları ancak günümüzde bunun yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu problemin kaynaklarından biri acente ve

halıcıların komisyon konusunda anlaşılamaması ikincisi ise Sultanahmet civarındaki bilinçsiz halıcıların makine halısını el dokuması halı diye satmasıdır.

Birinci problem irdelendiğinde el halıcılığından dolar bazlı komisyon istendiği bilgisine ulaşılmış ve el halıcılığı geçmişte olduğu kadar kârlı bir meslek olmadığından günümüzde halıcıların bu komisyonları karşılayacak durumda olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çözümü için acentelerin bağlı olduğu Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) ile halıcıların bağlı olduğu İstanbul Halı İhracatçıları Birliği (İHİB) gibi ilgili kurumların bir araya gelip bu problemler için çözüm üretmesi önerilmektedir. Acenteler ile halıcılar arasında yeniden anlaşmalar yapılmasının sağlanabilmesi durumunda çarşı halıcılığının ve Türk el halıcılığının eski parlak dönemlerine bir nebze olsa dönebileceği düşünülmektedir.

İkinci problemde turistlere İpek halı diye makine halılarının satılması kısa vadede halıcılara kazanç sağlarken uzun vadede “Türk Halıcılığı” imajına bir darbe vurmuştur. Yüzyıllardır Anadolu kadınlarının yoğun bir çabayla yarattığı bu markanın bir an önce eski imajına kavuşması için el dokumacılığındaki bu problemin çeşitli denetimler ve yaptırımlar ile çözülmesi gerekmektedir.

Babıali Halıcılar Çarşısı, turistlerin yoğun olarak geçtiği bir konumda yer almaktadır. Bu çerçevede geleneksel el dokumacılığı, halı-kilim tamiri ve doğal boyama ile ilgili turistlerin ilgisini çekebilecek söyleşiler, çarşının ortak kullanım alanlarında workshoplar ile halı mezatları düzenlenebilir. Örneğin: Osmanlı döneminde Kapalıçarşı’da, Bedesten denilen fil ve atların kaldığı ahırlar bulunmaktaydı. Fil ve atlar buradan gidince, bu alanda halı ve çeyizlik eşya mezatları düzenlenmiştir. Her hafta düzenlenen bu mezatlara, meraklısı halı satın almak için açık arttırmalara katılmıştır (Şirinoğlu, A., 2023). Alan araştırmalarında Şişko Osman lakaplı ünlü halıcı Osman Şenel’in oğlu Nurullah Şenel ile yapılan görüşmede, Şenel “Babam beni bu mezatlara götürürdü, halıyı bana gezdirip gösterip sevdirdi. Halının sevdalılarını görünce bu bilinç büyüdüğümüzde bizde de oluştu. Kıymetli bir iş yaptığınızı hissettiriyor.” (Şenel, N., 2023) şeklinde konuşarak bu tarz etkinliklere çocuk genç demeden katılımın sağlanmasının, yetişen neslin el dokumalarına değer vermesi açısından önemini göstermektedir. Bu tarz etkinliklerin çarşıda düzenlenmesi hem çarşının turistler tarafından tanınması hem de çocuk, genç, yaşlı toplumun her kesiminin halı kültürünü benimsemesi ve bu kültürün sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu hususta tarihi halıların satılmaması yalnızca belirli yaş aralıklarındaki halıların bu mezatlarda satılması, çok yaşlı halıların müzelere

kazandırılması için ilgili kurumlar tarafından çalışmalar yapılması gerektiğinin önemle altı çizilmelidir.

Araştırma kapsamında halıcılığın iyi olduğu dönemlerde çarşıda, çatı katında bir boyahane olduğu tespit edilmiştir. Bu boyahanede doğal boyama yapıldığı ancak günümüzde boyahanenin olmadığı ve doğal boya bilgisi olan olsa da çeşitli sebeplerden dolayı boyama yapan ustanın nadir bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunlara sebep olan etkenlerin başlıcaları; doğal boyama yapılacak kadar büyük miktarda çalışma yapılmaması, doğal boyama zahmetinin çekilmek istenmemesi, kök boyanın pahalı olması ve doğal boyama konusunda yeterli bilgilere sahip olunmamasıdır. Ayrıca restorasyon için kullanılan ipliklerin söküntü olması gerektiğinden boyama ihtiyacı çok az bulunmaktadır. Günümüzde restorasyon yapılma ihtiyacı duyulan bazı halıların zaten doğal boyalı ipliklerle dokunmamış olması veya asitle yıkanmış halılar olmaları da başlıca sebepler arasındadır.

Restorasyon yapan bazı çarşı esnaflarının ise boyama işlemleri için Aksaray Sultanhanı'nda yün ve pamuk iplikler sipariş etmekte olduğu, ton farkı olması durumunda bu ipliklere sentetik boyalar ile ton vermek üzere boyama yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu işlemleri yapabilmek için ise yangın merdivenleri, çatı katı ve dükkân önleri kullanılmaktadır. Çarşı, halıcılar çarşısı olarak inşa edilmediği için halıcıların ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmamıştır. Ancak halıcılar çatı katı ve merdiven aralarında kendilerine çalışma alanları yaratmışlardır. Çarşıda ortak kullanım alanlarının, workshopların düzenlenebileceği bir salon ve bir boyama atölyesi olarak değerlendirilmesi ve bu atölyelerde üniversiteler ile iş birliği içerisinde çeşitli çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Çarşı, 1992 'de açıldığında bina içerisi halıcılar ile doluyken günümüzde kuyumcular yer almaya başlamıştır ve 75 dükkândan yalnızca 27'si halı-kilim satıcısı ve tamircisinden oluşmaktadır.

Babıali Halıcılar Çarşısı açıldığı dönem ile karşılaştırıldığında halıcı nüfusunun azalmış olması, halıcılık kültürü hakkında henüz bu değerler yaşıyorken kayıt altına alınan bilgileri önemli kılmaktadır. Tez çalışmasında ulaşılan farklı konumlarda halıcılık yapılmış mekânların araştırmacılar tarafından incelenmesi önerilmektedir (Çizelge 5. 6). Ayrıca bu mekânlarda geçmişte bulunmuş, günümüz halıcılık

sektöründe olan uzman ustaları yetiştiren halıcıların araştırılması da yerinde bir çalışma olacaktır (Çizelge 5.6). Kapalıçarşı gibi konumlardaki halıcılık kültürü hakkında bilgi edinilmesi, Josef Türker, Hasan Sarı, Osman Şenel gibi kıymetli halıcıların araştırılması ve Türk halıcılık kültürü hakkında oluşabilecek arşiv eksikliğinin giderilerek geniş bir bellek kaydı oluşturulması da önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın, S.** (2004, Nisan 25). Bebeklerin Doktor Paşası. *Cumhuriyet Kültür Gazetesi*, Taha Toros Arşivi'nden edinilmiştir. <https://katalog.marmara.edu.tr/vetisbt/> Erişim tarihi: 02.04.2022.
- Anıtlar Kurulu,** İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2022.
- Aslanapa, O.** (1987). *Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Ayhan, T.** (2023) *Türkiye'de El Halısı Tamirciliği Mesleği ve Meslek-Usta-Eser Bağlamında Atölye Önerisi*, (Sanatta Yeterlik tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Aykaç F. A.** (1939). Bekar Bir Çocuk Babası, *Hürriyet Gazetesi*, Taha Toros Arşivi'nden edinilmiştir.
- BOA, İ.HUS.** , 21-117, 1311/Ş; BOA, BEO., 647-48467.
- Bilgin, M. H., & Ender Demir.** (2010). *Türkiye El Halıcılığı Sektörü: Eski Halı Tamir Sektörü ve İhtisas Gümrüğü Uygulamaları*. İstanbul: İTO.
- Çağan, H.** (2022). *Doğal Boyamada Mustafa Genç Ekolü ve Reçetelerinin İpekli Kumaşlarda Uygulanması ile Haslık Testlerinin Yapılması*. (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Durusel, V.** (1974) *Türk El Halılarının Dünya Piyasalarında Dünyü Bugünü ve Yarını*, Eko Matbaası: İstanbul.
- Durusel, V.** (1979) *Turkish Carpets*, Yüksel Ofset: İstanbul.
- Ercan, H., B. Ömer Paşa** (1861- 1940), Taha Toros Arşivi'nden edinilmiştir. <https://katalog.marmara.edu.tr/vetisbt/> Erişim tarihi: 11.08.2022.
- Es, H. F.** (Aralık 1978). Sarayı Doğurtan Bekar Doktor. Sayı 9 s.35. <https://katalog.marmara.edu.tr/vetisbt/> Erişim tarihi: 02.04.2022.
- Eyüboğlu, Ü., Okaygün, I., Yaraş, F.,** (1983), *Doğal Boyalarla Yün Boyama*, Uygulamalı eğitim vakfı: İstanbul
- Genç, M.** (2016). *Anadolu Türk halılarının (14-15. YY hayvan figürlü halılar) motif ve renk özelliklerinin incelenmesi*, (Doktora Tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Genç, M. (2014). *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kökboya ve Cehri ile İlgili Kayıtlar*. Art-e Sanat Dergisi, 7(13), 174-212.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/193454>’ den edinilmiştir.

Gürel, N. (2010). *Dünden Bugüne Babıali*. İstanbul: Heyamola Yayıncılık.

Gürkan, K. İ. (1940). *Büyük Adamın Ölüm Münasebeti ile: Besim Ömer Akalın 1862-1940*, Yeni Sabah Gazetesi. Taha Toros Arşivi’nden edinilmiştir.
<https://katalog.marmara.edu.tr/vetisbt/> Erişim tarihi: 08.05.2022.

İHİB. 2019-2020 Yılları Faaliyet Raporları, info@ihib.org.tr.

İHİB. 2014-2022 Yılları Faaliyet Raporları, info@ihib.org.tr.

İskit, S., *Kâh Dünden Bugünden Gazeteci Besim Ömer*, s.4 Taha Toros Arşivi’nden edinilmiştir. <https://katalog.marmara.edu.tr/vetisbt/> Erişim tarihi: 02.04.2022.

Karadağ, R. (2007). *Doğal Boyamacılık*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Döner Sermaye İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Geleneksel El Sanatları ve Mağazalar İşletme Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Karavar, G. (2017). *Halı ve düz dokumaların koruma uygulamalarında belgelemenin önemi ve tasarımcının rolü*. Yedi, (17), 103-109.

Koçu, R. E. (1974, Temmuz). İmparatorluk Devrinin, Başbakanlık Dairesi; Babıali. *Hayat Tarih Mecmuası*, 7, s. 18-21.

Koyuncu Okca, A. ve Öz, N. D. (2019). *Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kültürel Miras: Karapınar Tülü Dokumaları*. Sanat ve Tasarım Dergisi, 24, s. 283

Küçükerman Ö. (1987), *Anadolu'nun Geleneksel Halı ve Dokuma Sanatı İçinde Hereke Fabrikası Saray'dan Hereke'ye Giden Yol "Hereke"*, Sümerbank Genel Müdürlükleri Yayını, Ankara.

Ortaylı, İ. (1984). *İstanbul'dan Sayfalar*. İstanbul: Kronik.

ÖNDER, A. (2017), *Arkas Koleksiyonu'nda Kumkapı Halıları*, Arkas Holding A.Ş. İzmir.

ÖTER, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizim Bağlamında Değerlendirilmesi. Milli Folklor (86), 175-176.

Özdamar, M. (2018). Şih Hasan Sarı Baba, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul.

Öz, N. D. (2019). Tülü dokumaların genel özellikleri ve bir koleksiyon örneği. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi. 7 (16), (925-945). 12.11.2022 tarihinde <https://www.academia.edu/> adresinden edinildi.

Özkan, U. B. (2022). Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi. Ankara: Pegem Akademi.

- Polat, R.** (2012). *İnce (yüksek) kalite Hereke ipek halıları desen tasarımları*. (Yüksek lisans tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Rageth J.** (2016) *Turkmen Carpets a New Perspective*, (1) s.182, Almanya.
- Sarıtaş, S.** (2021). A. Baysal (Ed), Materyal Kültür ve İnsan, Yeni Yaklaşımlar. *Maddi Kültürde Bağlam Konusuna Antropolojik Bir Yaklaşım*. Ankara, Yenimahalle: Matsa Basımevi.
- Sayın, C., Genç, M., & Çeliker, D.** (2021). Halı ve Kilimlerde Onarım Yöntemleri. Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal, 18-37.
- Sezenel, T. K.** Dr. Besim Ömer, *Yeni Mecmua*, 48, s.4. Taha Toros Arşivi'nden edinilmiştir. <https://katalog.marmara.edu.tr/vetisbt/> Erişim tarihi: 02.04.2022.
- Suvacı, T., & Etikan, S.** (2015). Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E, *Gördes Halılarında Görülen Değişim ve Nedenleri*. 15, s. 1-17, ISSN 1308-2698.
- Şenkardeşler, A.** (2013). *Takvimlerin Toplumsal İşlevleri: Saatli Maarif Takvimi Örneği*. (Yüksek lisans tezi) Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Şenyapılı, Ö.** (2002). *Ne Demek İstanbul; Bebek, Niye Bebek*. Ankara: Metu Press. <https://katalog.marmara.edu.tr/vetisbt/> Erişim tarihi: 09.10. 2022.
- Sözbilir, M.** (2009). Nitel veri analizi. Retrived from <http://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf> on, 17, 2014.
- Tekir, H. S.** (tarih yok). Pencereleleri Kafesli Muayehane: Osmanlıda Viladethanelerin Açılması ve Doktor Besim Ömer Paşa. <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/03/32-HuruSaglamTekir.pdf>.’ den edinildi.
- Tevfik, K.** (tarih yok). DR. Besim Ömer. *Yeni Mecmua*, sayı 48 s 4. <https://katalog.marmara.edu.tr/vetisbt/> Erişim tarihi: 02.04.2022.
- Tüfekçi, D.** (2015) *Huber Köşkü Yerleşkesi Tarihi ve Mimarisi Hakkında:(Belgeler Üzerinden Bir Araştırma)*, (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türker, Ş.** (1975) *Kostbarkeiten Orientalischer Teppichknüpfkunst, Kollection Turkas*”, Almanya.
- Ünaldi, V.** (2019). *Kilim Koruma ve Onarım İlkeleri, Meslek Analizi ve Uygulanabilirliği*, (Sanatta Yeterlik Tezi). Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara. s.80
- Ünaldi, V.** (2022) *Halı, Kilim ve Diğer Düz Dokuma Eser Bakım, Koruma ve Onarım İlkeleri*, ulakbilge, 72, s. 489–496. doi: 10.7816/ulakbilge-10-72-06.
- Yağcı, A.Y. ve Hüyük, V.** (2007). *Geçmişten Günümüze Sultanhanı. Aksaray. Yenigün* Ofset Matbaa Tesisleri.

Yetkin, Ş. (1982). *Türk Halı Sanatında Bir Teknik Özellik*.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL- 1 <<http://www.oktayaras.com/vedat-durusel/tr/29738>>, erişim tarihi 10.10.2023.

URL- 2 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Hereke_halı>, erişim tarihi 12. 06. 2022.

URL-3<<https://www.tyb.org.tr/saatli-maarif-takvimi-ve-ece-ajandasinin-sahibi-ailenin-hikayesi-29120h.htm>>, erişim tarihi 01.02.2023.

URL-4<<https://istanbultarihi.ist/75-babialinin-istanbulun-idaresindeki-yeri-tanzimat-donemine-kadar>>, erişim tarihi 12. 10. 2023.

URL-5<<http://www.istanbul.gov.tr/babiali-tarihcesi>>, erişim tarihi, 01.05.2023

URL-6< <http://www.istanbul.gov.tr/babiali-tarihcesi>>, erişim tarihi 10. 05. 2022.

URL-7<<https://istanbultarihi.ist/75-babialinin-istanbulun-idaresindeki-yeri-tanzimat-donemine-kadar>>, erişim tarihi 10. 08. 2022.

URL-8< (<https://twitter.com/istdinliyorum/status/1467229001106214917> 26.09.2022)
<http://kamilpark.blogspot.com/2012/01/>>, erişim tarihi 31.12.2022.

URL-9< http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/>, erişim tarihi 16. 09. 2022.

URL10<<https://www.google.com/maps/place/Yaldızlı+Han/@41.0120367,28.9656745,17z/data=!3m1!4b1!4m6!3m5!1s0x14cab993b8adb2e1:0x1caa78ea67e29b18!8m2!3d41.0120367!4d28.9682494!16s%2Fg%2F11h9r8gdks?entry=ttu>>, erişim tarihi 02.04.2022.

URL-11<http://siskoosman.com/demo/tr/pressviews/b6_tr.htm>, erişim tarihi 12. 06. 2022.

URL-12<<https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/istanbulu-8-ayda-115-milyon-yabanci-turist-ziyaret-etti-797957.html>>, erişim tarihi 2020.08.01

URL-13<<https://openaccess.marmara.edu.tr/server/api/core/bitstreams/c6cb1ebf-9b59-4c14-96a7-bf8a6a50bb3e/content>>, erişim tarihi 01.08. 2020.

URL-14< <https://ticaret.gov.tr>>, erişim tarihi: 15. 10. 2023.

URL-15<<https://sozluk.gov.tr>>, erişim tarihi 01.08. 2023.

URL-16<http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/>, erişim tarihi 20.03.2023.

URL-16<<https://www.janusmezat.com/urun/5841639/ticaret-tarihi-halicilik-sanayici-ve-is-insani-durusel-hali-a-s-nin-kurucusu>>, erişim tarihi 02.10.2023.

Kişisel Görüşmeler

Alan, M. (5 Eylül 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Ağca, H. (16 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Arslan, Ş. (16 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Aytaç, B. (23 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Akbalık, C. (1 Eylül 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Akın, S. (14 Kasım 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Bayraktar, A. (20 Mart 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Budak, S. (8 Mart 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Biliç, G. (16 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Biliç, G. (23 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Çıtak, İ. (16 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Çam, H. (16 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Eğinci, Ş. (24 Şubat 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Farsçı Andişeh, C. (20 Eylül 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Geylani, A. (1 Eylül 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Geylani, K. (1 Eylül 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Gürel, A. (13 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Gürel, C. (10 Eylül 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Gürel, Ü. (13 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Kandemir, H. (6 Mart 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Metin, B. (20 Aralık 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Nefes, N. (17 Kasım 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Odabaşıo, İ. (6 Eylül 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Okay, H. (19 Eylül 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Özdemir, M. (31 Mayıs 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Tunçalp, P. (12 Temmuz 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Sarıtaş, T. (30 Temmuz 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Şenel, N. (12 Mart 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Şirinoğlu, A. (2 Aralık 2022). Kişisel görüşme. İstanbul.

Şişman, R. (14 Kasım 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Tanboğa, Ö. (20 Eylül 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Tanboğa, M. (23 Eylül 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Tursun, A. (18 Nisan 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Tursun, M. Y. (16 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Turan, N. (17 Kasım 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Uludağ, H. (23 Ağustos 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Ünal, M. (20 Eylül 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Şanlı, B. (13 Haziran 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Yumuşak, R. (1 Aralık 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Yılmaz, E. (18 Nisan 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Yıldız, C. İ. (7 Nisan 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

Yıldız, H. (7 Nisan 2023). Kişisel görüşme. İstanbul.

EKLER

Ek A Araştırma formları.

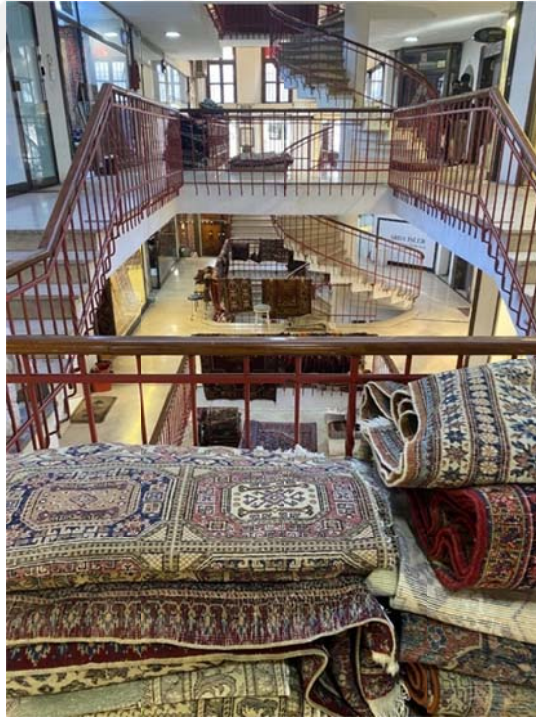
Araştırma Katılımcılarına Sorulan Sorular	
Adınız?	
Nerelisiniz?	
Mezuniyet durumunuz nedir?	
Babıali Halıcılar Çarşısı'na ne zaman geldiniz?	
Babıali Halıcılar Çarşısı'ndan önce nerelerde çalışmaktaydınız?	
Babıali Halıcılar Çarşısı'na geldiniz dönem çarşının durumu nasıldı ve çarşıda kaç halıcı vardı?	
Halı-kilim satıcılığına/tamirciliğine kaç yaşıңызda ve nasıl başladınız?	
Halı-kilim satıcılığını/tamirciliğini kimden öğrendiniz?	
Ne tarz halı satmakta veya restore etmektesiniz?	
Halıcılık mesleğiniz boyunca yaşayıp unutmadığınız bir anınız var mı?	
Restorasyon yaptığınız veya sattığınız en kıymetli halı nedir?	
Çarşıda çekilmiş veya eski fotoğraflarınız var mı? Var ise paylaşabilir misiniz?	
Yurt dışı ve yurt içinde yaptığınız çalışmalar nelerdir?	

Şekil A 1: Kişisel Görüşme Soru Formu.

Ek B1: Çarşı'da çekilmiş bazı fotoğraflar.

Şekil B1. 1: Babıali Halıcılar Çarşı A blok.

Şekil B1. 2: Babıali Halıcılar Çarşı'sının iç görünüm.

Şekil B1. 3: Çarşının depo olarak kullanılan dükkanlarından örnek.

Şekil B1. 4: Çarşı girişine Anadolu'dan getirilen halıların taşınması.

Şekil B1. 5: Çarşıdan bir görünüm.

Şekil B1. 6: Çarşıdan bir görünüm.

EK C1: Halıcıların arşivinde bulunan ve araştırma süresince ulaşılan bazı fotoğraflar.

Şekil C1. 1: Ramazan Yumuşak'ın çıraklık döneminde çekilmiş olan fotoğrafı (Ramazan Yumuşak Arşivi).

Şekil C1. 2: Hereke'de bir ipek halı dokumacısı ve çocukları (Selmani Budak Arşivi).

Şekil C1. 3: Avak Şirinoğlu Kumkapı Halısına tesviye işlemi yaparken (Selmani Budak Arşivi).

Şekil C1. 4: Hereke’de ipek dokuma atölyesi (Selmani Budak Arşivi).

Şekil C1. 5: Şirinoğlu Halıcılık dükkanında asılı fotoğraflar.

Şekil C1. 6: Babiali Halıcılar Çarşısı’nda bazı ustalar (Ramazan Yumuşak Arşivi).

Şekil C1. 7: Çarşıda tamircilik öğrenen bir çırak (Şaban Eğinci Arşivi).

Şekil C1. 8: İsmet Çıtak ve restore ettiği halı (İsmet Çıtak Arşivi).

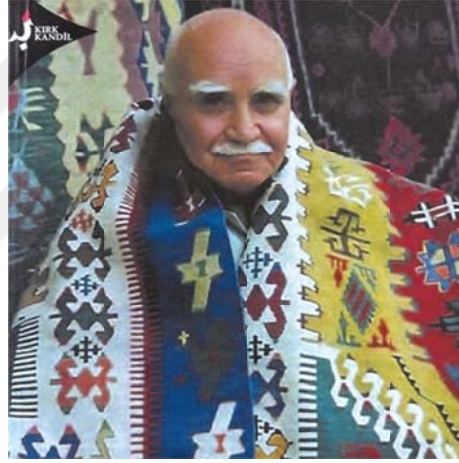

Şekil C1. 9: Ramazan Yumuşak'ın bebekliği, Sultanhanı (Ramazan Yumuşak Arşivi).

EK D1: ismi geçen halıcılar hakkında ulaşılan bazı fotoğraf ve belgeler.

Şekil D1. 1: Sultanhanı'nda tamir çalışmalarının gelişimine öncülük etmiş Hasan Sarı (Özdamar, 2018, s. 112).

Şekil D1. 2: Sultanhanı'nda tamir çalışmalarının gelişimine öncülük etmiş Hasan Sarı (Özdamar, 2018, s. 1).

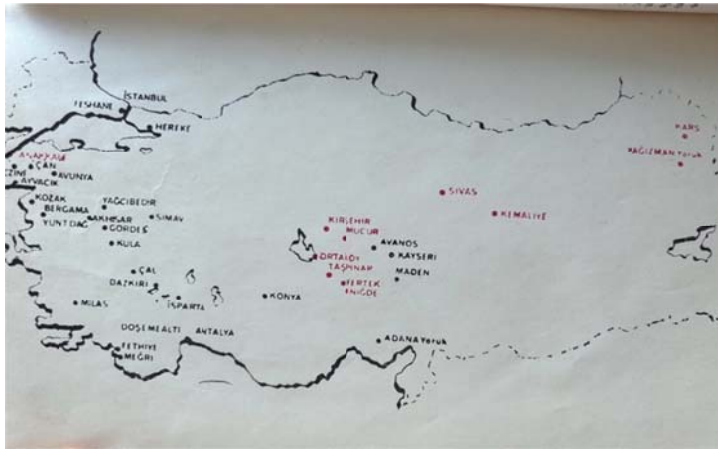
Şekil D1. 3: Halıcı Vedat Durusel (Durusel, 1979, s. 2018).

Şekil D1. 4: Halıcı Vedat Durusel (Durusel, 1979, s.2015).

Şekil D1. 5: Halıcı Vedat Durusel (Durusel, 1979, s.2016).

Şekil D1. 6: Halıcı Vedat Durusel'in kitabında belirttiği, 1974 yılında dokuma yapılan iller ve ilçeler (Durusel, 1974, s. 31).

ÖZGEÇMİŞ

2014 yılında Okyanus Koleji Güzel Sanatlar lisesin eğitimini %100 burslu olarak tamamlamıştır. 2020 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Halı -Kilim ve Geleneksel Kumaş Desenleri Anasanat Dalı'ndan bölüm birincisi olarak mezun oldu. Günümüzde Freelance olarak Amerika, Çek Cumhuriyeti ve Almanya'da bulunan firmalar için halı tasarım koleksiyonları hazırlamakta, tasarım ve sanat çalışmalarına devam etmektedir.

SERGİLER

- Kıbrıs Modern Sanatlar Müzesi, kalıcı eserler koleksiyonu (2021-...).
- “Ortak Mekik” sergisi, Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, İstanbul (2023).
- “Burada” sergisi, Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, İstanbul (2023).
- “Gelenekle Gelen Dokusal Yüzeyler” sergisi, Sultanahmet, İstanbul (2020).
- “Base”, Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, İstanbul (2020).
- “Base Sselect”, Grand Pera Cercle D’orient, İstanbul (2022).
- “Dört Kapı Çağdaş Sanat Sergisi”, Sezai Karakoç Kültür ve Kongre Merkezi, Diyarbakır (2022).
- “8+1 Düğüm” grup sergisi, Nelumbos Stüdyo, İstanbul (2023).
- Textil Art Platform “İnziva- Seclusion” sergisi, Bursa (2024).

FUARLAR

- Domotex Expo, Hannover, Almanya (2019).
- Domotex Expo, Hannover, Almanya (2020).
- Heimtex Textil, Frankfurt, Almanya (2019).
- Design Week, Haliç Kongre Merkezi. İstanbul, Türkiye (2018).
- Design Week, Haliç Kongre Merkezi. İstanbul, Türkiye (2019).
- Craft İstanbul Uluslararası El Sanatları ve Tasarım Fuarı, İstanbul, Türkiye (2021).
- Metropolitan Povilion Events, Amerika (2021).

- Fine rugs of Charleston, South Carolina ABD (2022).
- Carpet & Flooring expo, İstanbul, Türkiye (2023).

YARIŞMALAR VE ÖDÜLLER

- İstanbul Halı İhracatçıları Birliğinin düzenlemiş olduğu “12. Halı Tasarım Yarışması” 1.lık. (2018)
- Güneydoğu Anadolu Halı İhracatçıları Birliğinin düzenlemiş olduğu “4. Tasarlayın Dokuyalım” makine halısı tasarım yarışması 1.lık. (2019)
- Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü 1. lik mezuniyeti münasebetiyle “Sabancı Sanat Ödülleri” 1.lık. (2020)
- Oswego Üniversitesi, “Genius Olimpiyatları Afiş Tasarım Yarışması” Dünya 3.lüğü. (2014)
- “Hayalimdeki Türkiye” konulu resim yarışması Türkiye 3.lük. (2013)
- “Çalışan İnsanlar” konulu resim yarışması İstanbul 1. liği. (2013)

DENEYİMLER ve ETKİNLİKLER

- Halı ve Kilim Restorasyonu çıraklık eğitimi almış ve çıraklık sertifikası bulunmaktadır.
- Türkiye Gençlik Vakfı, Güzel İşler Fabrikası’nda halı ve kilim dokuma eğitimi vermektedir.
- Tasarım Akademisi’nden Photoshop destekli halı tasarım eğitimi almış ve sertifikası bulunmaktadır.
- E-Designer Booria Halı çizim programı eğitimi almıştır.
- Mars Dijital Baskı Kumaş firmasında kumaş tasarımcılığı yapmıştır.
- “Yörük Kültürü Çalıştayı” Akşehir Cankurtaran Köyü’nde yazma kalıp baskı workshopu düzenlemiştir.
- Sarıyer Belediyesi’nin düzenlediği “Kumda Sanat” etkinliğinde kum heykeller üretilmiştir.
- Mustafa Genç “Doğal Boyama” workshoplarına katılmıştır.
- Hand thuft üzerine Thufing Cruft’tan eğitim almıştır.
- Suluboya eğitimleri almış ve bu alanda ders verebilirlik sertifikası bulunmaktadır.
- Creative Matters firma kurucusu Carol Sebert halı tasarım workshopuna katılmıştır

- Wool & Silk Rugs firma kurucusu olan tasarımcı Erbil Tezcan'nın workshopuna katılmıştır.
- Tasarım Vakfının düzenlemiş olduğu “Yapay Zekâ ile Tasarım Oluşturma” eğitimi almıştır.
- Koç Üniversitesi Karma Lab Atölye Kurucusu Evren Yantac'tan “Genişletilmiş Gerçeklik” eğitimi almıştır.

RÖPÖRTAJLAR

- İTKİB Hedef 2023.
- Cover 2020.
- Decor Magazin 2019.
- Alive 2018.

PROJELER

- İstanbul Kalkınma Ajansı destekli OMM Ortak Mekik: Dokuma Teknolojileri, Doğal Boyama ve Tasarım Merkezi. (2023)
- Altınyıldız Classics & Beymen %100 sürdürülebilir Vitrin Projesi. (2021)
- İstanbul Kalkınma Ajansı destekli Hare Projesi ile 180 saatlik antika halı ve kilim restorasyon eğitim alınmıştır. (2018)
- Base ve Siesta iş birliği Siesta&Base Art Project. (2022)